

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Civilinės teisės ir civilinio proceso katedra**

Eglės Lugauskaitės,
V kurso komercinės teisės
studijų atšakos studentės

**Magistro darbas
Pirkėjo civilinių teisių gynbos būdai pagal uždarnosios akcinės bendrovės akcijų
pirkimo-pardavimo sutartį**

Vadovas: asist. L.Mikalonienė
Recenzentas: lekt. dr. T.Kontautas

Vilnius 2009

Turinys

Ižanga	3
1. Uždarosios akcinės bendrovės (UAB) akcijų pirkimas-pardavimas	6
1.1 UAB akcijų – pirkimas pardavimas kaip verslo perleidimo forma	6
1.2 Akcijų pirkimas – pardavimas v. įmonės pirkimas pardavimas	7
1.3. UAB akcijų perleidimo ypatumai ir pirkėjo teisių apsauga.....	8
1.3.1. Materialiųjų ir nematerialiųjų akcijų įsigijimo ypatumai.....	8
1.3.2. Nematerialiųjų akcijų apskaitos tvarka ir nuosavybės perleidimas....	9
1.3.3. Materialiųjų akcijų apskaitos tvarka ir nuosavybės perleidimas.....	10
1.3.4. Materialiųjų ir nematerialiųjų akcijų perleidimo problematika.....	12
2. Pirkėjo teisių gynimas pagal UAB akcijų pirkimo – pardavimo sutartį.....	16
2.1. Patikrinimo ir atskleidimo pareigos įtaka pirkėjo teisių gynimui.....	16
2.1.1. Šalių sąžiningumo pareigos vykdymas	16
2.1.2. Pirkėjo pareiga (teisė) domėtis įsigyjama įmone	18
2.1.2.(i) Angliškoji koncepcija dėl pirkėjo pareigos domėtis v kontinentinės teisės valstybėse galiojanti pareiga atskleisti informaciją.....	18
2.1.2.(ii) Ketinimų protokolo reikšmė ir jo pažeidimų pasekmės.....	20
2.1.2.(iii) Pirkėjo pareiga v. teisė patikrinti daiktą.....	21
2.1.3. Pardavėjo pareiga atskleisti informaciją.....	23
2.2.Pirkėjo teisių gynimas sutartinėmis nuostatomis.....	28
2.2.1. Pareiškimų ir garantijų samprata ir jų tarpusavio atskyrimas.....	29
2.2.2. Pareiškimai ir garantijos: viena iš esminių sandorio dalių.....	33
2.2.3. Pareiškimų ir garantijų prigimtis ir paskirtis.....	34
2.2.4. Nekonkuravimo sąlyga kaip pirkėjo interesų užtikrinimo priemonė..	36
2.2.5. Pirkėjo atliekamo patikrinimo (angl. – <i>due dilligence</i>) reikšmė.....	37
2.2.6. Pareiškimai ir garantijos pagal Lietuvos teisę.....	38
2.3. Pirkėjo interesų apsauga pagal sutartines nuostatas.....	40
3. Daikto trūkumų instituto taikymas kaip pirkėjų teisių gynimas.....	44
3.1. Akcijų pirkimui – pardavimui taikytinos normos	44
3.2. Akcija – specifinis sandorio objektas.....	44
3.3. Daikto kokybės reikalavimų taikymas akcijoms.....	46
3.4. Akcijų pirkimo-pardavimo prilyginimas įmonės pirkimui-pardavimui.	47
4. Gynybos būdai esant pirkėjo teisių pažeidimui.....	49
4.1. Teisė reikalauti sumokėti netesybas ir/ar atlyginti nuostolius.....	50
4.2. Pirkėjo teisė nutraukti sutartį.....	55
4.3. Reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu.....	57
4.4. Reikalavimas sumažinti kainą.....	59
4.5. Pirkėjo, kaip sąžiningo įgijėjo, teisių gynimas.....	61
Išvados.....	66
Literatūros sąrašas	68
Santrauka.....	77
Summary.....	78

Ižanga

Temos aktualumas. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojęs naujasis Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau – CK) įtvirtino nemažai pažangių teisės institutų, vienas iš jų – įmonės, kaip turtinio komplekso pirkimas – pardavimas. Vis dėlto verslo subjektai retai naudojami šiuo verslo perleidimo² būdu. Bet tai nereiškia, jog Lietuvoje verslo perleidimo sandoriai nesudaromi – verslo subjektai renkasi paprastesnį, mažiau ekonominių ir laiko sąnaudų reikalaujantį verslo perleidimo būdą – akcijų pirkimą – pardavimą. Akcijų pirkimas – pardavimas, palyginti su kitomis verslo perleidimo formomis, yra paprasčiausias ir greičiausiai įgyvendinamas verslo perleidimo būdas, mažiausiai ribojamas teisės aktais.³ Akcijų pirkimas – pardavimas įforminamas akcijų pirkimo – pardavimo sutartimi, kuriai yra taikomos pirkimo – pardavimo bendrosios nuostatos, t.y. pagal Lietuvos teisę sudaromos akcijų pirkimo – pardavimo sutartys turi atitikti Lietuvos CK ir Akcinių bendrovių įtvirtintus reikalavimus⁴ (toliau – ABĮ). Atsižvelgiant į tai, kad nėra vientiso teisės akto nuosekliai, išsamiai ir aiškiai reglamentuojančio akcijų pirkimo – pardavimo sandorių sudarymą, vykdymą ar nutraukimą svarbu atskleisti bei detaliam išnagrinėti, kokius teisių gynimo būdus bus galima taikyti esant pirkėjo teisių pažeidimui.

Šiame darbe nagrinėjamos temos aktualumas svarbus tiek teorijoje, tiek praktikoje. Teorijoje svarbus todėl, kad, nors akcijų pirkimo – pardavimo sandoris yra dažniausia verslo perleidimo ir įsigijimo forma, tačiau akcijų pirkėjo teisių gynimas akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje numatytais mechanizmais, kurių svarbiausias – pareiškimai ir garantijos (angl. – *representations and warranties*) bei pažeistų interesų atkūrimo būdai nereglamentuoti teisės aktuose – tokių sandorių atveju yra taikomos bendros CK pirkimo – pardavimo nuostatos.

Šio darbo temos aktualumas pasireiškia ir praktikoje, kadangi Lietuvoje iki šiol nagrinėjamu klausimu teismų praktikos nėra gausu, nes akcijų pirkimo – pardavimo sutarties šalys paprastai susitaria tarp jų kylančius ginčus nagrinėti arbitraže, kurio sprendimai nėra viešai prieinami. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma nuostatų, sudarančių akcijų pirkimo – pardavimo sutarties turinį, yra užsienio teisės išdava, todėl praktikoje sudarant akcijų pirkimo – pardavimo sandorius, yra remiamasi užsienio valstybėse susiformavusia praktika. Atsižvelgiant į tai, kad akcijų pirkimo – pardavimo atveju

¹ Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 -2262.

² Verslo perleidimas apibrėžtinai kaip įmonės nuosavybės perdavimas kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui, jeigu tai užtikrina tolesnį įmonės egzistavimą ir jos komercinę veiklą (2002 m. Europos Komisijos pranešimas dėl smulkių ir vidutinių įmonių perleidimo ir bei 1994 m. gruodžio 7 d. Komisijos rekomendacija 94/1069/EC dėl smulkiųjų ir vidutinių įmonių perleidimo).

³ KIRŠIENĖ, J.; KERUTIS, K. Verslo perleidimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. Jurisprudencija, 2006 3(81), p. 24-25.

⁴ Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914.

teisinių procedūrų prasme pirkėjo teisės nėra apsaugotos, be to akcijų sandorio dalykas nėra apibrėžtas ir aiškus ir pirkėjas gali įsigyti kartu su akcijomis įmonės žinomus ir nežinomus įsipareigojimus, todėl būtina aptarti, kokiomis priemonėmis ir būdais pirkėjas gali apsaugoti savo teises, sukuriant visų pirma prevencines priemones, ir kokiais būdais gali pasinaudoti, siekdamas jas atstatyti po pažeidimo.

Darbo tikslas. Darbo tikslas – lyginamuoju aspektu išanalizuoti ir įvertinti pagrindines problemas, susijusias su akcijų pirkėjo teisių gynybos būdais iki sutarties pasirašymo, sudarius akcijų sandorį bei paaiškėjus sutarties pažeidimui po sandorio užbaigimo. Kartu yra keliamas tikslas neapsiriboti vien problemų konstatavimu, bet ir įvertinti pirkėjų teisių gynybos galimybes pagal Lietuvos teismų praktikoje nagrinėtus atvejus ir taikytas gynybos priemones bei užsienio valstybių praktikoje pateiktus pavyzdžius. Analizuojant užsienio valstybių praktiką, siekiama pateikti vertinimus, kaip ji galėtų būti pritaikyta Lietuvoje ir kokios problemos iškiltų įgyvendinant šią praktiką. Be to, aptariant Lietuvos teismų taikomus pirkėjo teisių gynybos būdus, siekiama pritari arba paneigti teismų praktikoje suformuotas taisykles.

Darbo struktūra. Darbo struktūra pasirinkta tokia, kad būtų pateikta kuo nuoseklesnė pirkėjo teisių gynimo analizė akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju. Šiame darbe pirmiausia yra aptariamos pirkėjo teisių apsaugos ir gynimo galimybės iki sutarties sudarymo, derybų metu, kadangi nuo to, kaip pirkėjas ir pardavėjas atlieka savo ikisutartines pareigas gali priklausyti pirkėjo teisių gynimo galimybės ir nuostolių kompensavimo apimtis. Tuomet darbe pereinant prie pirkėjo teisių gynimo pagal akcijų pirkimo – pardavimo sutartį ir jos konstravimą bei sutartyje numatytus apsaugos būdus. Kadangi nėra realaus mechanizmo, užtikrinančio pirkėjo teisių gynimą, būtina šiuos būdus užsitikrinti sutartinėmis nuostatomis. Galiausiai yra aptariami konkretūs teisių gynybos būdai, kuriuos numato įstatymas bei aptariamas daikto trūkumų instituto taikymas, kaip vienas iš galimų būdų reikalauti nuostolių atlyginimo.

Darbo objektas. Pirkėjo galimybė apginti savo teises pažeidimo atveju dažnai siejama su pačio pirkėjo elgesiu derybų metu, tarp šalių jau susiklosčius ikisutartinėms santykiams. Todėl šiame darbe yra nagrinėjama pirkėjo ir pardavėjo priešpriešinių pareigų (pareigos atskleisti informaciją ir pareigos atlikti bendrovės patikrinimą) santykis ir įtaka pirkėjo teisių gynybos priemonėms. Pirkėjo teisių gynybos būdai neatsiejamai susiję su akcijų pirkimo – pardavimo sutarties nuostatomis ir sutarties konstrukcija. Todėl šiame darbe esminė reikšmė yra teikiama pirkėjo galimybei užsitikrinti savo interesus sutartinėmis nuostatomis: kadangi akcijų pirkimo – pardavimo sutartis pasižymi objekto

neapibrėžtum⁵, todėl riziką bandoma sumažinti pardavėjo pirkėjui duodamais pareiškimais ir garantijomis, kurios leidžia sumažinti galinčių vėliau paaiškėti trūkumų atsiradimo riziką, paskirstyti riziką tarp šalių. Kadangi pirkėjo teisės dažnai ginamos pareiškiant pardavėjui reikalavimus dėl daikto trūkumo, todėl šių nuostatų taikymas aptariamas ir akcijų pirkimo – pardavimo sutarties kontekste, nors Lietuvos teismų praktikoje daikto trūkumų instituto taikymui bendrovei, kurios akcijos perkamos, nepritaria, tačiau manytina, kad tokią teismų pozicija tam tikrais atvejais kritikuotina. Nors šalims sutartyje leidžiama susitarti dėl sankcijų, taikytinų pažeidimo atveju, tačiau akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pažeidimo atveju pirkėjas turi teisę remtis prievolinishiais savo teisių gynbos būdais, kurių taikymo specifika ir efektyvumas aptariamas šiame darbe. Tačiau paminėtina, kad akcijų įsigijimas pirminės apyvartos metu, taip pat akcijų įsigijimas bankrote ar pirkėjo teisių gynimas priverstinio akcijų išpirkimo atveju nėra šio darbo tyrimo dalykas, todėl nebus analizuojamas.

Darbo metodai. Rašant magistro darbą buvo panaudoti tokie pagrindiniai tyrimo metodai: sisteminės analizės (kadangi akcijų pirkimo – pardavimo sutarčiai yra taikomos CK nuostatos dėl pirkimo – pardavimo sutarčių, ABĮ reikalavimai, o vieningo teisės akto, taikytino akcijų pirkimui – pardavimui, nėra, todėl neištyrus civilinius santykius reguliuojančių teisės normų, negalima daryti išvadų apie aptariamų sandorių reguliavimą ir šalių teisių gynbos būdus); lyginamasis, kadangi dauguma akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių yra bendrosios teisės tradicijos kūrinyse, todėl būtina remtis šiuo metu, nagrinėjant užsienio valstybių praktiką, prieinamą anglų kalba; vertybinis metodas panaudotas siekiant įvertinti užsienio valstybėse egzistuojantį reglamentavimą ir pagrįsti užsienio valstybių patirties perėmimo galimybes; taip pat gramatinis metodas, kadangi teisės normų turinį būtent galima atskleisti nagrinėjant jų gramatinę sandarą ir sintaksę.

Šaltinių apžvalga. Magistro darbe buvo nagrinėjami ir teisės aktai, kurių svarbiausi: Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, Akcinių bendrovių įstatymas, taip pat įstatymai ir poįstatyminiai teisės aktai, susiję su vertybinių popierių apyvarta ir jos reguliavimu. Teisės aktuose įtvirtintų normų aiškinimas ir praktinis taikymas bei problematika atskleidžiama remiantis teismų praktika, nors ji nėra gausi, atsižvelgiant į tai, kad tokie ginčai dažniausia sprendžiami arbitraže ir šie sprendimai nėra viešai prieinami. Darbe taip pat remiamasi Lietuvos teisės atstovų (V. Mikėno, V. Mizaro, kt.) darbais.

Specialioji literatūra, kuria remiamasi šiame darbe yra daugiausia užsienio literatūra, prieinama anglų kalba, kadangi, nagrinėjama tema Lietuvos mokslininkų darbuose yra aptariama tik epizodiškai.

⁵ Darbe objekto neapibrėžtumu laikoma ta aplinkybė, kad pirkėjui nėra žinomi visi įmonės, kurios akcijos perkamos, išpareigojimai, tikroji finansinė būklė, kt. Objekto neapibrėžtumas nereiškia, kad nėra susitarta dėl paties pirkimo – pardavimo sutarties dalyko (CK 6.306 str.).

1. Uždarnosios akcinės bendrovės (UAB) akcijų pirkimas – pardavimas

1.1. UAB akcijų – pirkimas pardavimas kaip verslo perleidimo forma

Akcinės bendrovės – yra vyraujanti verslo organizavimo forma Lietuvoje.⁶ Akcinių bendrovių veiklą reglamentuoja CK, Akcinių bendrovių, Vertybinių popierių,⁷ Vertybinių popierių rinkos⁸, Finansinių priemonių rinkų⁹ ir kiti įstatymai bei poįstatyminiai teisės aktai. Akcinių bendrovių akcijomis, kurios pažymi dalį bendrovės įstatiniame kapitale, galima laisvai disponuoti, t.y. parduoti, dovanoti ar perleisti kitu būdu.

Dažniausias verslo perleidimo būdas būtent ir yra akcijų pirkimas – pardavimas. Akcinės bendrovės pagal organizavimo formą yra skirstomos į uždarąsias akcines bendroves ir akcines bendroves, todėl jų akcijų perleidimo ypatumai taip pat skiriasi, t.y. akcinės bendrovės akcijos, skirtingai nei uždarnosios akcinės bendrovės akcijos, gali būti platinamos bei jomis prekiaujama viešai vadovaujantis vertybinių popierių viešąją apyvartą reglamentuojančiais teisės aktais. Toliau bus aptariamas tik uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimas – pardavimas.

Bendrovių, kurių įstatinis kapitalas yra padalintas į akcijas esminis bruožas yra tas, jog nuosavybės teisė į akcijas gali keistis, tačiau bendrovės statusas nesikeičia.¹⁰ Viena iš akcininko nuosavybės teisių – teisė disponuoti akcijomis, t.y. jas parduoti, dovanoti, palikti palikimu ar kitaip perleisti. Ši teisė iš esmės įstatymais nėra ribojama. Tačiau nuosavybės teisė į akciją, kaip specifinį civilinių teisių santykių objektą, yra perleidžiama ir įgyjama su tam tikrais ypatumais (pavyzdžiui, ABĮ 47 str. numato, kad akcininkas, ketinantis perleisti akcijas, privalo pranešti bendrovei). Be to, teisės aktai akcijų savininkui – akcininkui – leidžia perleisti ne tik visas akcijų suteikiamas teises, bet gali būti perleidžiama dalis akcijų suteikiamų teisių – pirmumo ar balsavimo teisę. Kita vertus, akcininkas gali pasitraukti iš akcinės bendrovės dalyvių tik parduodamas (ar kitaip perleisdamas) akcijas, t.y. reikalauti sugrąžinti įneštą į bendrovę turtą jis negali.¹¹

Akcijų pirkimas – pardavimas – dažniausias verslo perleidimo būdas, įforminamas akcijų pirkimo – pardavimo sutartimi, kuriai yra taikomos pirkimo – pardavimo bendrosios nuostatos, t.y. pagal Lietuvos teisę sudaromos akcijų pirkimo – pardavimo sutartys turi atitikti Lietuvos CK, o taip pat ABĮ įtvirtintus reikalavimus. Akcijų pirkimas – pardavimas yra pats universaliausias, mažiausiai varžomas teisės

⁶ KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 219.

⁷ Valstybės žinios., 2007, Nr. 17-626

⁸ Valstybės žinios, 1996, Nr. 16-412

⁹ Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-627

¹⁰ SHASHKOVA A.V. *Russian Business Law*. Москва: АНКЛ, 2004, p. 288.

¹¹ KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 230.

aktais verslo perleidimo būdas. Kita vertus, akcijų pirkimo – pardavimo sandoris pirkėjo atžvilgiu yra pats rizikingiausias iš visų kitų verslo perleidimo formų, kadangi sandorio objektas nėra tiksliai apibrėžtas, ir pirkėjas, įsigydamas akcijas, kartu įsigyja tiek žinomus, tiek nežinomus bendrovės trūkumus, finansinius ir kitus įsipareigojimus.

1.2. Akcijų pirkimas – pardavimas v. įmonės pirkimas pardavimas

Vadinamieji įsigijimo ir susijungimo (angl. – *mergers and acquisitions*) sandoriai Lietuvoje dažniausia įgyvendinami šiomis formomis¹²:

- (a) akcijų pirkimas – pardavimas (angl. – *share deal*);
- (b) turto pirkimas – pardavimas (angl. – *asset deal*) – pirkėjas perka bendrovei priklausančią turtą. Toks sandoris palieka bendrovę tuščią, be jokio turto arba tik dalį jo. Be abejo, pirkėjas turi teisę pasirinkti, kokį turtą nori įgyti, o kurį palikti įmonėje. Prie šios grupės gali būti priskirta ir įmonės turto nuoma (angl. – *lease of assets*);¹³
- (c) bendrovės (verslo) pirkimas – pardavimas (angl. – *business (company) acquisition deal*) – pirkėjas perka visą įmonę arba didžiąją jos dalį. Perkant įmonę, pirkėjui paprastai yra perleidžiama teisė į bendrovės pavadinimą, prekės ženklus, licencijos, jeigu kitaip nenumatyta pirkimo – pardavimo sutartyje.

CK reglamentuoja įmonės, kaip turtinio komplekso, pirkimą – pardavimą (CK 6.402 – 6.410 str.). Remiantis šiomis nuostatomis yra perleidžiama įmonė ar žymi jos dalis. Taigi tuo atveju, kai yra perleidžiama esminė dalis visų bendrovės akcijų, ekonominis rezultatas bus tas pats.¹⁴ Tačiau praktikoje dažniau sudaromi akcijų sandoriai. Praktikoje pasitaiko net tokių pavyzdžių, kai norint parduoti individualią įmonę, ji yra pertvarkoma į uždarąją akcinę bendrovę tam, kad pardavimą galima būtų įforminti parduodant akcijas, o ne parduodant įmonę, kaip objektą. Įmonės pardavimas yra sudėtingesnis sandoris negu akcijų sandoris, kadangi:

- (a) sandoris turi būti sudaromas notarine tvarka;
- (b) yra nustatytas kreditorių teisių apsaugos reikalavimas, kurį sudaro informacijos apie ketinimą parduoti įmonę atskleidimas. Parduodant įmonę, būtina taikyti CK 6.405 str., kuris įpareigoja pirkėją pranešti kreditoriams apie numatomą įmonės pardavimą ne vėliau, kaip likus dvidešimt dienų iki sutarties pasirašymo. Kita vertus, jeigu pirkėjas tinkamai įvykdo šią atskleidimo pareigą, kreditoriai netenka

¹² The International Comparative Legal Guide. *Mergers & Acquisitions 2008*. Published by Global Legal Group, 2008. p. 175.

¹³ CHEESMAN H. *Business law: Legal environment, Online Commerce, Business Ethics and International Issues*. 6th ed. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall, 2007, p. 590.

¹⁴ Plačiau apie įmonės kaip turtinio komplekso perleidimą pagal CK 6.402 – 6.410 str. aptariama šio darbo 3 dalyje

teisės reikšti reikalavimų pirkėjui, tačiau išsaugo teisę pateikti reikalavimus pardavėjui dėl perduodamos įmonės;¹⁵

(c) pardavėjas privalo perduoti įmonę pirkėjui pagal priėmimo – perdavimo aktą, kuriame yra numatoma perduodamos įmonės būklė, įsipareigojimai kreditoriams ir šių įsipareigojimų vykdymas (CK 6.407 str.);

(d) pardavėjas privalo įtraukti pirkėją į ūkinę veiklą. Nors tokia pareiga nėra numatyta CK, tačiau kyla iš sutarties esmės. Pirkėjui turi būti perduotos tokios įmonės valdymo sąlygos, kokios buvo valdant pardavėjui. Kartu su materialiu turtu turi būti perduodamos komercinės paslaptys, informacija apie žaliavų šaltinius, *know-how*, kt.¹⁶

Atsižvelgiant į nurodytus reikalavimus, keliamus įmonės pirkimo – pardavimo sutarčiai, verslo subjektai bus linkę sudaryti akcijų pirkimo – pardavimo sutartį. Tačiau pirkėjui, atsižvelgiant į jo teisių apsaugos galimybes, patrauklesnė yra įmonės pirkimo – pardavimo sutartis, kadangi pirkėjas galės remtis daiktinės teisės normomis ir įmonės, kaip daikto, trūkumų institutu. Be to, įmonės pirkimo – pardavimo atveju sandorio objektas yra aiškus ir apibrėžtas, o įmonės pardavimas turi būti atskleistas kreditoriams. Manytina, kad įmonės pirkimas – pardavimas galėtų būti pasirenkamas dažniau kaip verslo perleidimo forma, jeigu įstatyminiai reikalavimai taip neapsunkintų sandorio sudarymo.

1. 3. UAB akcijų perleidimo ypatumai ir pirkėjo teisių apsauga

1.3.1. Materialiųjų ir nematerialiųjų akcijų įsigijimo ypatumai

Akcijos yra vertybiniai popieriai, pažymintys jų savininkų dalį bendrovės įstatiniame kapitale, suteikiantys jų savininkams turtinių ir neturtinių teisių. Pagal išraiškos būdą akcijos skirstomos į materialiąsias ir nematerialiąsias.¹⁷

Atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe yra nagrinėjamas uždarnosios akcinės bendrovės akcijų perleidimo sandoris, kai pirkėjui yra perleidžiamos uždarnosios akcinės bendrovės akcijos, kurios gali būti tiek materialiosios, tiek nematerialiosios (ABĮ 40 str. 8 d.), todėl būtina aptarti skirtingus šių akcijų perleidimo aspektus pirkėjo teisių gynimo kontekste, kadangi reikia aptarti nuosavybės teisės į akcijas perleidimo momento ir teisėto akcijų savininko klausimą.

Nematerialios akcijos savininkas (akcininkas) yra asmuo, kurio vardu atidaryta asmeninė vertybinių popierių sąskaita, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, o materialios

¹⁵ KIRŠIENĖ, J.; KERUTIS, K. Verslo perleidimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė. *Jurisprudencija*, nr. 3 (81), 2006, p. 28.

¹⁶ *Ibid*, p. 29.

¹⁷ KIRŠIENĖ, J., et al. *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2005, p. 219.

akcijos savininkas (akcininkas) yra akcijoje nurodytas asmuo (ABĮ 40 str. 9-10 d.). Be to, vietoj materialiujų akcijų akcininkams gali būti išduodami akcijų sertifikatai, kurių apskaitai, perleidimui, keitimui, pripažinimui negaliojančiais taikomi tokie patys teisės aktų reikalavimai, kaip ir materialioms akcijoms.

Kalbant apie bendrovės akcijų apskaitą, reikia paminėti, kad akcijų apskaitos tvarka yra siejama su akcijos rūšimi – ar ji materialinė, ar nematerialinė ir nuo to priklauso ne tik jų apskaitymo ir tvarkymo principai, bet ir nuosavybės teisės į jas perleidimas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. rugpjūčio 23 d. nutarimu Nr. 1041 patvirtino Uždarųjų akcinių bendrovių akcininkų – nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklės (toliau – Taisyklės).¹⁸ Tvarkingas akcijų apskaitos vedimas reikšmingas tiek pačiai bendrovei, tiek akcininkui, tiek asmeniui, ketinančiam įsigyti akcijas nuosavybės teise ar sudaryti kitokio pobūdžio sandorį dėl akcijų: tik gavęs tvarkingus nuosavybės teisę į akcijas patvirtinančius dokumentus jis gali žinoti, kas yra tikrasis akcijų savininkas bei tai, ar nuosavybės teisė į akcijas nėra apribota.¹⁹

1. 3.2. Nematerialių akcijų apskaitos tvarka ir nuosavybės perleidimas

Akcinių bendrovių įstatymo, galiojusio iki 2001 m. liepos 1 d.²⁰, 34 str. 3 d. numatė, kad nematerialiosios vardinės akcijos savininkas yra fizinis ar juridinis asmuo, kurio vardu atidaryta vertybinių popierių. Tokia nuostata yra numatyta ir dabar galiojančiame ABĮ. Tačiau ankstesniame ABĮ nebuvo išakmaus nurodymo tvarkyti tokių akcijų apskaitą, todėl savininkas galėjo būti nustatytas ir pagal akcijų pirkimo sandorius. Ilgą laiką tokia apskaita nebuvo vykdoma bendrovėse. Patvirtinus Taisyklės buvo siekiama sureguliuoti akcijų apskaitą, tačiau galima abejoti, ar yra užtikrinta atsakomybė dėl akcijų apskaitos netvarkymo ar delsimo įregistruoti akcijų perdavimą.

Pagal įstatymų nuostatas iš pirmo žvilgsnio pagrindinė aplinkybė, leidžianti patvirtinti, kad asmuo įsigijo nematerialią akciją – įrašas jo vertybinių popierių sąskaitoje. Todėl, apskaitant nematerialias akcijas, privalu kiekvienam bendrovės akcininkui atidaryti asmenines vertybinių popierių sąskaitas (Taisyklių 3 p.). Nematerialių akcijų perleidimas pažymimas dviejose korespondentinėse sąskaitose: akcijas įgijusio ir akcijas perleidžiančio asmens. Tai reiškia, kad norint užfiksuoti akcijų perleidimo sandorį ir nurodyti, kad pasikeitė akcininkas ar jo turimų akcijų skaičius, sandorį būtina užfiksuoti

¹⁸ Valstybės žinios, 2004-08-26, Nr. 132-4761

¹⁹ SELELIONYTĖ, S. *UAB akcijų apskaita*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/432b06a69099c.1?vbanga2=97d089eb987608e0d72b3505a8f49e74>.

²⁰ Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1046.

abiejų sandorio šalių vertybinių popierių sąskaitoje. Pabrėžtina, kad turi būti bendras visų bendrovės akcininkų vykdomų operacijų apskaitos žurnalas, t. y. bendrovėje turi būti vienas, parodantis visas operacijas, susijusias su bendrovės išleistomis akcijomis. Įrašai operacijų žurnale ir vertybinių popierių sąskaitose turi būti daromi tą pačią dieną. Suprantama, įrašai operacijų žurnale privalo atitikti vertybinių popierių sąskaitose užfiksuotus įrašus.

Ankstesnysis ABĮ, galiojęs iki 2001 m. liepos 1 d., numatė, kad įrašai vertybinių popierių sąskaitose yra nematerialiųjų akcijų nuosavybės teisės įrodymas. Tačiau tai nereiškia, kad toks įrašas yra vienintelis įrodymas. Galima pritarti nuomonei, kad tai nuosavybės teisės priklausymo prezumpcija tam asmeniui, kuris yra nurodytas sąskaitoje.²¹ Galima teigti, kad nors asmuo ir nėra įrašytas į vertybinių popierių sąskaitą, tačiau jis galėtų įrodinėti nuosavybės teisę ir paneigti prezumpciją. Dabar galiojančiame ABĮ neliko nuostatos, jog įrašas vertybinių popierių sąskaitoje yra įrodymas, todėl neaišku, ar dabar galioja nuostata, jog įrašas preziumuoja savininką. Šis klausimas toliau yra nagrinėjamas išsamiau.

1. 3. 3. Materialiųjų akcijų apskaitos tvarka ir nuosavybės perleidimas

Kitokia akcininkų apskaita nustatoma bendrovėse, išleidusiose materialias akcijas, negu tose, kurių akcijos yra nematerialios. ABĮ 40 str. 10 d. nurodyta, kad materialios akcijos savininkas (akcininkas) yra akcijoje nurodytas asmuo. Materialiosios yra tokios akcijos, kurių savininkas nurodytas pačioje akcijoje, o šiam keičiantis akcijoje daromas atitinkamas įrašas – indosamentas.

Ankstesnysis ABĮ²² numatė, kad materialiosios akcijos savininkas yra tas, kuris nurodytas akcijoje ir yra įrašytas į akcininkų registracijos knygą. Tai reiškia, jog buvo nustatytas komuliatyvinis nuosavybės teisės į akcijas įgijimo reikalavimas – nuosavybės teisės į akcijas perleidimą reikėjo užregistruoti.²³ Taigi neužteko tik perduoti akciją, kad įgytum nuosavybės teisę – buvo būtina registracija. Šiandien galiojantis ABĮ nuosavybės teisę sieja su vienu juridiniu faktu – įrašu akcijoje, ir tai sutampa su CK 4.49 str. reguliavimu, t.y. nuosavybės teisė įgyjama nuo daikto perdavimo momento. Toks nuosavybės teisės perleidimo momento nustatymas užkerta kelią galimybei perleisti tas pačias akcijas kelis kartus. Tačiau yra nuomonių, kad ankstesnioji tvarka reguliavo tinkamiau, kadangi materialiosios akcijos fizinis perleidimas sąlygoja nuosavybės

²¹ RYMEIKIS, T. Nuosavybės teisė į akcijas ir jos perleidimas: Lietuvos įstatymų leidybos vystymasis ir tendencijos. *Jurisprudencija*, nr. 57 (49), 2004, p. 66.

²² Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1046.

²³ RYMEIKIS, T. Nuosavybės teisė į akcijas ir jos perleidimas: Lietuvos įstatymų leidybos vystymasis ir tendencijos. *Jurisprudencija*, nr. 57 (49), 2004, p. 65.

perleidimą tarp sandorio šalių, o registracija leistų įgytą nuosavybės teisę panaudoti prieš trečiuosius asmenis.²⁴

Taisyklių 10 punkte nurodyta, kad bendrovėje, kuri yra išleidusi materialias akcijas, akcijos apskaitomos registruojant akcininkus akcininkų registravimo žurnale. Taigi galima išskirti keletą aspektų, leidžiančių teigti, kad asmuo yra bendrovės, išleidusios materialias akcijas, akcininkas: a) pačioje akcijoje asmuo yra nurodytas kaip jos savininkas; b) akcininkų registracijos žurnale asmuo yra užfiksuotas kaip akcininkas.²⁵ Kyla klausimas, ar nematerialios akcijos nuosavybės teisę patvirtina pati akcija,²⁶ ar yra būtina registracija.

Taisyklėse aptariami bendrieji reikalavimai, keliami bendrovės akcijų apskaitai ir nustatantys pagrindinius reikalavimus akcijų apskaitos tvarkytojui. Vienas pagrindinių jam keliamų reikalavimų – visus įrašus akcijų apskaitos registruose privalu daryti tik atitinkamų dokumentų, patvirtinančių bendrovės akcijų perleidimą ar įgijimą, jų kiekio pasikeitimą, pagrindu (Taisyklių 14 p.) – materialios akcijos (akcijų sertifikato) perleidimo atveju – materialios akcijos, kurioje padarytas įrašas (indosamentas), liudijantis akcijos savininko pasikeitimą, pagrindu. Iš to galima teigti, kad nuosavybės teisės perėjimo pirkėjui momentas yra materialiosios akcijos perdavimas ir įrašo joje padarymas, o registravimas akcininkų registre – tik užfiksuoja akcininkų pasikeitimą.

Be to, paminėtina tai, kad informacijos pateikimu apie materialių akcijų įgijimą akcijų apskaitos tvarkytojui privalo rūpintis naujasis jų šeimininkas, bet ne jas perleidęs asmuo. Iš to atsiranda akcijas perleidžiančio asmens pagrindinė pareiga – pasirašyti perleidimo dokumentus ir pačią akciją pateikti įgijėjui. O sandorio įtvirtinimas akcininkų registravimo žurnale – naujo savininko pareiga, kuri sukuria galimybę akcijos savininkui nuosavybės teisės perleidimo faktą panaudoti prieš trečiuosius asmenis.

Skirtingai šis klausimas yra aiškinamas ir užsienio valstybėse. Pavyzdžiui Rusijoje yra laikomasi nuostatos, kad akcijų sertifikatas yra *prima facie* įrodymas, patvirtinantis subjekto nuosavybės teisę į jas – tai tarsi pareiškimas, kad asmuo, nurodytas akcijų sertifikate ir kuriam perduotos akcijos yra laikomas akcijų savininku.²⁷ Tuo tarpu anglų teisinėje literatūroje yra randama nuomonių, kad akcijų sertifikatas nėra vieninteliu įrodymu, patvirtinančiu savininko teisės.²⁸ Čia galioja nuostata, kad akcijų perleidimas

²⁴ *Ibid*, p. 66.

²⁵ DAUSKURDAS, V. *Akcininkų ir akcijų apskaitos tvarka*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. sausio 29 d.] Prieiga per internetą http://www.buhalteris.lt/index.php?cid=259&new_id=501

²⁶ SELELIONYTĖ, S. *UAB akcijų apskaita*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/432b06a69099c.1?vbanga2=97d089eb987608e0d72b3505a8f49e74>.

²⁷ SHASHKOVA, A.V. *Russian Business Law*. Анкил: Москва, 2004, p. 295

²⁸ KEENAN, D. *Company law*. 12th ed. Pearson Education Limited, 2006, p. 205

nėra tinkamai užbaigtas, jeigu pirkėjas registracijos žurnale nėra įregistruotas kaip akcijų savininkas.²⁹

1. 3. 4. Materialiųjų ir nematerialiųjų akcijų perleidimo problematika

ABĮ 3 str. 1 d. numato, kad akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. Įsigijimo būdo įstatymas neaptaria, tad galima daryti išvadą, kad tai gali būti bet koks įstatymams neprieštaraujantis sandoris, kuriuo yra perleidžiama nuosavybė į akcijas, bet pats įsigijimo momentas nėra numatytas. Daikto įsigijimo ir perleidimo momentą numato CK 4.49 str. 1 d., pagal kurią nuosavybės teisė įgijėjui pereina nuo daikto perdavimo momento, jeigu sutartis ar įstatymas nenumato kitaip. Kaip jau buvo minėta, ABĮ 46 str. 1 d. numato, kad materialios akcijos ar akcijų sertifikatai perleidžiami kitų asmenų nuosavybėn perdavimu, padarius atitinkamą įrašą akcijoje ar akcijų sertifikate, tai yra indosamentą, kurį pasirašo abi sandorio pusės.

LAT nagrinėjo bylą dėl akcijų pirkimo – pardavimo ir tinkamo perleidimo. LAT pritarė Lietuvos apeliacinio teismo pozicijai, kad įrašo pakeitimo pagrindas yra nuosavybės teisės į akcijas perėjimas, o šio pagrindas – akcijų perleidimo sandoris ir materialioji akcija, kurioje padarytas indosamentas.³⁰ Įrašas gali būti padarytas tik pateikus akcijų pirkimo – pardavimo sandorį, kaip to reikalauja Taisyklės, ir materialiąją akciją, kurioje padarytas įrašas. Nagrinėjamu atveju tokio indosamento atlikimas šalių susitarimu buvo susietas su atsiskaitymu už akcijas, nes būtent atsiskaitymo momentas reiškė nuosavybės teisės į akcijas perėjimą. Tuo atveju, kai šalis negali pateikti indosamento atlikimą įrodančio fakto, nėra laikoma, kad jis atsiskaitė už akcijas. Teismas pažymėjo, kad akcijų pirkimo – pardavimo sutartyse nuosavybės teisės į akcijas momentas susietas su visišku atsiskaitymu. Atsiskaitymo už materialiąsias akcijas faktas turėjo būti užfiksuotas įstatymų nustatyta tvarka – padarius indosamentą ir šalims pasirašius pakvitavimą. Tai reiškia, kad indosamentas apie turimų materialių akcijų perleidimą naujam pirkėjui galėjo būti padarytas tik sumokėjus sutartyse nustatytą akcijų kainą. Subjektas, tvarkantis akcijų apskaitą, galėjo padaryti įrašus apie ginčo materialių akcijų perleidimą tretiesiems asmenims tik turėdamas dokumentus, patvirtinančius nuosavybės teisės į ginčo akcijas perėjimą. Tokiu atveju akcijų pirkėjas, teigiantis, kad įrašai apie ginčo akcijų nuosavybės teisių perėjimą, padaryti teisėtai, turėjo įrodyti, kad yra tinkamai atsiskaityta su pardavėju pagal šių akcijų pirkimo–pardavimo sutartis ir pateikti materialiąsias akcijas su padarytu atitinkamu įrašu. Taigi teismas teisingai pažymėjo, kad materialiuoju akcijų nuosavybės perleidimas siejamas su tinkamu atsiskaitymu už jas ir

²⁹ SEALY, L., WORTHINGTON, S. *Cases and materials in company law*. 8th ed. Oxford: Oxford university press, 2008, p. 449.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *N.P. v. UAB "Moduva ir Ko"*, Nr. 3K-3-112/2008, kat. 22.3.2 (S)

įrašų akcijoje padarymu. LAT taip pat pabrėžė, kad pirkėjas turi būti suinteresuotas, tinkamu akcijų perleidimo įforminimu, nes tinkamai įforminti prievolės įvykdymo faktą pirmiausia yra skolininko interesas, nes, turėdamas patikimų įrodymų, jog prievolė įvykdyta tinkamai, jis gali lengvai įrodyti šį faktą ir apsisaugoti nuo nesažiningo kreditoriaus reikalavimo įvykdyti prievolę pakartotinai. CK 6.65 str. reglamentuojama tvarka ir sąlygos, kurių laikantis yra patvirtinama, kad skolininkas tinkamai įvykdė prievolę. Teismas pažymėjo, kad ginčo pirkimo–pardavimo sutarties dalykas buvo specifinis, t. y. materialios akcijos, kurių perleidimas reglamentuojamas specialiuju, t. y. ABĮ normų, pagal kurias, kaip minėta, tokios akcijos perleidžiamos darant indosamentą materialioje akcijoje arba tokios akcijos sertifikate.

Kalbant apie nematerialiųjų akcijų nuosavybės teisės perleidimo momentą, akcijų perleidimas negali būti laikomas nuosavybės teisės perleidimu, nes perleidžiamas turtas neturi materialios išraiškos. Kita vertus, reikalavimą akcijų perleidimą užfiksuoti atitinkamu įrašu sąskaitoje galima būtų laikyti bandymu akcijų perleidimą tapatinti su daikto perdavimu, kuris įtvirtintas CK 4.49 str. 1 d.

Nors Vertybinių popierių ir jų cirkuliacijos apskaitos taisyklės³¹ yra taikomos tik Vertybinių popierių komisijoje registruotų Lietuvos ir užsienio emitentų vertybinių popierių ir jų cirkuliacijos apskaitai, tačiau verta paminėti, kad pagal šias taisykles įrašas vertybinių popierių sąskaitoje tik įformina vertybinių popierių perleidimą, o nuosavybės teisės perėjimas naujam savininkui jau įvyksta anksčiau.³² Abejotina, ar galima sutikti su teismų išsakyta pozicija, kad sutinkamai su ABĮ 46 str. 2 d. nuostatomis nuosavybės teisės į nematerialiąsias akcijas perleidimas yra fiksuojamas atliekant įrašus pirkėjo–pardavėjo vardu atidarytose vertybinių popierių sąskaitose, o nesant nematerialių akcijų perleidimo sutartyje aptartam nuosavybės teisių perėjimo momentui, nuosavybės teisė pereina atlikus įrašus minėtose sąskaitose. Įrašas vertybinių popierių sąskaitoje yra tiesioginis nuosavybės teisės į jame nurodytus vertybinius popierius įrodymas.³³

ABĮ 40 str. 9 d. numato, kad nematerialiųjų akcijų savininkas yra asmuo, kurio vardu yra atidaryta vertybinių popierių sąskaita, todėl iš to galima teigti, kad tik savininkas gali atidaryti vertybinių popierių sąskaitą, todėl nuosavybės teisė pereina anksčiau, o įrašas vertybinių popierių sąskaitoje turėtų tik suteikti galimybę naujam akcijų savininkui pasinaudoti nuosavybės teise prieš trečiuosius asmenis taip pat, kaip ir nekilnojamojo

³¹ Valstybės žinios, 2004-01-24, Nr. 13-413

³² Pavyzdžiui, šių taisyklių 13.1.2. punktas numato, kad įvykdžius visas vertybinių popierių emisijos sąlygas, investuotojas įgyja nuosavybės teisę į jo pasirašytus vertybinius popierius ir tai pažymima jo asmeninėje einamojoje vertybinių popierių sąskaitoje.

³³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Prioritetas“ v. Uždaroji akcinė bendrovė „Stramina“*, Nr. 2A⁵⁰-150/2008, kat. 22.3.2; 25.3; 46

turto įsigijimo įregistravimas registre suteikia teisę pasinaudoti prieš trečiuosius asmenis³⁴, nors nuosavybės teisė pereina anksčiau.

Kadangi akcijų nuosavybės teisės perleidimo momentas išakmiai nėra nurodytas įstatyme, būtina apžvelgti šio klausimo reguliavimą teismų praktikoje. 2008 m. vasario 13 d. Vilniaus apygardos teismas priėmė nutartį byloje tarp R.D. ir J.D. v. UAB „Luodžio sala“³⁵ dėl pažeistų teisių pripažinimo. Ginčas kilo tada, kai ieškovai sudarė UAB „Luodžio sala“ akcijų pirkimo – pardavimo sutartis, kuriose buvo numatyta, kad perkamos materialios akcijos, tačiau akcijos nebuvo perduotos pirkėjui. Pagal UAB „Luodžio sala“ įstatus bendrovės akcijos yra nematerialios, tačiau akcijų įsigijimas nebuvo užfiksuotas vertybinių popierių sąskaitose. Atsiskaityta už akcijas buvo grynaisiais pinigais, tačiau joks pakvitavimas ar kitas tinkamą atsiskaitymą patvirtinantis dokumentas nebuvo išduotas ir jo nebuvo reikalaujama. Taigi kaip jau buvo minėta LAT nagrinėtoje civilinėje byloje *N.P. v. UAB „Moduva ir Ko“*, skolininko interesas yra įforminti prievolės įvykdymo faktą, tačiau to pirkėjas nepadarė. Akcijų apskaitą tvarkantis subjektas teigė, kad pirmos instancijos teismas, pripažindamas akcijų pirkimo – pardavimo sutartis galiojančiomis, netinkamai taikė ABĮ 46 str. 3 d., nes bendrovėje jokių įrašų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose apie pirkėjo įsigytas akcijas nebuvo. Tuo tarpu nematerialiųjų akcijų perleidimas kaip tik ir fiksuojamas įrašais jų perleidėjo ir jų įgijėjo asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose. Tačiau teismas neįvertino atsakovo pateiktų įrodymų – išrašų iš registru, kad atsakovui minėtos sutartys nebuvo pateiktos, neregistruotos, o bendrovės akcininkų knygoje nebuvo įrašų apie pirkėjų buvimą bendrovės akcininkais. Teismas paliko galioti pirmos instancijos teismo sprendimą, kuriuo buvo pripažintos pirkėjo nuosavybės teisės į akcijas, nors vertybinių popierių sąskaitose įrašų nebuvo. Teismas tokią poziciją grindė šiais argumentais:

(a) tai, kad bendrovėje jokių įrašų asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose apie pirkėjų įsigytas akcijas nebuvo, savaime nepanaikina akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių ir juose esančių įrašų, kad sutartys buvo pateiktos atsakingam už akcijų apskaitą asmeniui;

(b) pardavėjo argumentai apie tai, kad nematerialiųjų akcijų perleidimas turi būti fiksuojamas įrašais jų perleidėjo ir jų įgijėjo asmeninėse vertybinių popierių sąskaitose, neturi teisinės reikšmės – bendrovės akcininkų knygoje įrašų nebuvimas apie ieškovų buvimą bendrovės akcininkais savaime nepanaikina akcijų pirkimo – pardavimo sutarčių ir jose esančių įrašų dėl jų pateikimo bendrovei;

³⁴ RYMEIKIS, T. Nuosavybės teisė į akcijas ir jos perleidimas: Lietuvos įstatymų leidybos vystymasis ir tendencijos. *Jurisprudencija*, nr. 57 (49), 2004, p. 68.

³⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R.D. ir J.D. v. UAB „Luodžio sala“*, 2A-126-567/2008.

Atsižvelgiant į aukščiau aptartus argumentus, galima teigti, kad sandorio užbaigimą ir nuosavybės teisės į akcijas perleidimą svarbu detaliam reglamentuoti sutartyje pagal Lietuvos Respublikos teisės normų specifiką: (a) kai yra perleidžiamos materialios uždarnosios akcinės bendrovės akcijos, šalys turi aiškiai numatyti, kad pardavėjas – akcijų savininkas – turi pareigą padaryti indosamentą akcijoje arba akcijų sertifikate (ABĮ 46 str. 1 d.); (b) kai yra perleidžiamos nematerialios akcijos, sutartyje šalys gali numatyti, kad nuosavybė pereina sandorio užbaigimo momentu, tačiau patartina sutartyje įtvirtinti pardavėjo išpareigojimą užtikrinti, kad vertybinių popierių sąskaitų tvarkytojas akcijų perleidimą užfiksuotų vertybinių popierių sąskaitose (ABĮ 46 str. 1 d.), kadangi, atsižvelgiant į LAT nuomonę,³⁶ įrašai vertybinių popierių sąskaitose prilyginami CK 1.75 str. nustatytai sandorių registracijai, o įrašų nebuvimas nedaro sandorio negaliojančiu, tačiau neišviešinusios sandorio šalys negali panaudoti šio sandorio ir jo pagrindu įgytų teisių prieš trečiuosius asmenis. Tuo atveju, kai yra perleidžiamos materialios akcijos rizika dažniausia valdoma abu veiksmus atliekant tuo pačiu metu, tuo tarpu nematerialiųjų akcijų įsigijimo atveju patartina numatyti, kad nuosavybė pereina sumokėjus kainą arba numatyti, kad kaina pervedama į sąlyginio indėlio sąskaitą, iš kurios išmokama pardavėjui – pateikus dokumentus, patvirtinančius, kad akcijų nuosavybės perėjimas pirkėjui buvo tinkamai įformintas.³⁷

Užsienio literatūroje randama nuomonių, kad jeigu akciją laikysime kilnojamuoju daiktu, priskiriamu tai pačiai kategorijai kaip ir pinigai ar prekės³⁸, tuomet dar labiau abejotina, ar nuosavybės patvirtinimui yra reikalingi papildomi įrašai, registravimai ir pan.

Nuosavybės teisės į specifinį turtą – akcijas – nėra aiškiai sureglamentuotas ABĮ, o ABĮ 40 str. 9 ir 10 dalys nurodo tik tai, kas yra teisėtas akcijų savininkas, t.y. nurodoma nuosavybės teisės į akcijas perėjimo pasekmė, o ne nuosavybės įgijimo pagrindas ir momentas. Manytina, kad įrašo vertybinių popierių sąskaitoje padarymas, fiksuojantis nuosavybės teisės į akcijas perleidimą, turėtų skatinti pirkėją nedelsiant pasirūpinti tokio įrašo padarymu, tačiau šis įrašas turėtų tik atspindėti jau pasikeitusius nuosavybės teisės subjektus ir galimybę šiems subjektams remtis juo prieš trečiuosius asmenis. Todėl yra objektyvus poreikis nuosavybės teisės perėjimo momentą įtvirtinti įstatymu.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegijos 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Č. Kinderevičius v. J. Aleksandravičius*, Nr. 3K-3-386/2004, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.3

³⁷ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.] Prieiga per internetą www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

³⁸ KEENAN, D. *Company law*. 12th ed. Pearson Education Limited, 2006, p. 200.

2. Pirkėjo teisių gynimas pagal UAB akcijų pirkimo – pardavimo sutartį

2.1. Patikrinimo ir atskleidimo pareigos įtaka pirkėjo teisių gynimui

Atsižvelgiant į tai, kad akcijų pirkimo – pardavimo sandoris – tai sandoris, kurį sudaro keletas etapų ir jis nėra sudaromas iš karto po derybų, todėl kiekvienas iš sandorio etapų turi reikšmę pirkėjo teisių gynimui. Jau ikisutartinių santykių dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo metu šalys įgyja teises ir pareigas viena kitos atžvilgiu ir nuo šių pareigų vykdymo ar nevykdymo gali priklausyti pirkėjo teisė ginti savo pažeistas teises. Atsižvelgiant į šalių elgesį derybų metu gali būti aiškinama sutartis, vertinama pirkėjo pareigos patikrinti perkamą įmonę ir pardavėjo pareigos atskleisti visą informaciją pirkėjui vykdymas.

2.1.1. Šalių sąžiningumo pareigos vykdymas

*Žaidimas pagal teises taisykles prasideda nuo derybų*³⁹

Jau derybų metu šalys gali suderinti savo ketinimus ir siekį sudaryti sutartį bei pristatyti viena kitai siūlomas sutarties sąlygas. Nors derybų metu šalys yra laisvos derėtis ir susitarti dėl sutarties, tačiau ne visada derybos veda į sandorio sudarymą ir pasirašymą. Ikisutartiniai dokumentai bei šalių elgesys derybų metu turi įtakos ne tik ikisutartiniams santykiams, bet ir sudarytos sutarties aiškinimui ir šalių pareigų vykdymo vertinimui.⁴⁰

Europos sutarčių teisės principai⁴¹ numato, jog derybos bet koku atveju turi būti paremtos gera valia (angl. – *good faith*) ir turi būti sąžiningos. Pagal Europos sutarčių teisės principų 1.201 ir 2.301 straipsnius sutarties šalys yra įpareigosotos elgtis teisingai ir sąžiningai viena kitos atžvilgiu jau derybų metu. Sąžiningumo reikalavimo neatitinka tokios derybos, kai viena šalis neturi tikrų ketinimų sudaryti sutartį. Taigi jau derybų etape, kai sutartis dar nėra pasirašyta, šalys yra įpareigosotos elgtis sąžiningai ir derybas vesti gera valia ir turint tikslą sudaryti sandorį.

Atsižvelgiant į tai, jog šiame darbe yra aptariamas ir lyginamas kontinentinės (Olandijos, Prancūzijos, Vokietijos) ir bendrosios teisės tradicijos (Anglijos, JAV) valstybėse įtvirtintas teisinių santykių reguliavimas sudarant akcijų pirkimo – pardavimo sandorį, kadangi pagrindiniai institutai⁴², kurie numatomi akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje, yra bendrosios teisės tradicijos „kūrinys“. Tačiau kalbant apie šalių pareigą

39 KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą. www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

⁴⁰ SOULIER, J.; PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.161.

⁴¹ Europos sutarčių teisės komisija. Europos sutarčių teisės principai. 1999. Prieiga per internetą [http://frontpage.cbs.dk/law/commission on european contract law/PECL%20engelsk/engelsk part II.htm](http://frontpage.cbs.dk/law/commission%20on%20european%20contract%20law/PECL%20engelsk/engelsk%20part%20II.htm) [2009 m. vasario 19 d.].

⁴² Pavyzdžiui, pareiškimai ir garantijos (angl. – *representations and warranties*).

elgtis sąžiningai derybų metu, verta paminėti, jog egzistuoja esminiai skirtumai tarp šių dviejų teisės sistemų valstybių.

Kontinentinės teisės sistemos valstybėse egzistuoja pareiga šalims elgtis sąžiningai viena kitos atžvilgiu jau susiklosčius ikisutartiniams santykiams. Šalių sąžiningumo pareiga suponuoja, kad šalys derėdamosi privalo atskleisti viena kitai tokią informaciją, kuri yra svarbi ir gali turėti esminės reikšmės sudarant sutartį. Tokia pareiga yra numatyta ir Lietuvos įstatymuose: CK 6.163 str. numato pareigą atskleisti informaciją, turinčią esminės reikšmės sandorio sudarymui. Pagal CK 1.91 str. 5 d. apgaulei yra prilyginamas ne tik klaidingos informacijos neatskleidimas ar kitokie veiksmai, kuriais siekiama suklaidinti kitą šalį, kad sandoris būtų sudarytas, bet ir šalies tylėjimas, t.y. aplinkybių, kurias žinodama kita sutarties šalis nebūtų sudariusi sandorio, nuslėpimas, jeigu vadovaujantis teisingumo ir sąžiningumo principais, tos aplinkybės turėjo būti atskleistos kitai šaliai. Kontinentinės tradicijos valstybėse šaliai, pažeidusiai reikalavimus derybose elgtis sąžiningai, gali būti pareikšti reikalavimai atlyginti nuostolius ar net nutraukti. Pavyzdžiui, CK 1.91 straipsnis numato galimybę nukentėjusiai šaliai reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia, kai ji sudaryta dėl apgaulės. Tuo tarpu pagal bendrosios teisės valstybėse egzistuojančias nuostatas, šalis nebus atsakinga už netinkamą derybų vedimą ikisutartiniuose santykiuose, t.y. informacijos neatskleidimą, kol sutartis dar nėra sudaryta.⁴³

Civilinių teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises bei vykdydami pareigas, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus (CK 1.5 straipsnio 1 dalis). Lietuvos įstatymai taip pat numato pareigą elgtis sąžiningai jau ikisutartiniuose santykiuose (CK 6.163 str. 1 d.). Įstatymas numato tiek pareigą kiekvienai šaliai atskleisti informaciją, turinčią kitai šaliai esminės reikšmės (CK 6.163 str. 4 d.), tiek suteikia pirkėjui teisę (o galbūt pareigą) domėtis sutarties objektu ir jį patikrinti (CK 6. 328 str.). Todėl galima teigti, kad abi sutarties šalys turi pareigas atsižvelgiant į sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principus. Taip pat atsižvelgiant į tai, kad šalių derybų siekiamybė yra tinkamo abiem šalims sandorio sudarymas, šalys privalo siekti, kad toks sandoris būtų sudarytas, vykdomas ir užbaigtas.⁴⁴

Nagrinėjant šias šalių pareigas, būtina nustatyti, koks yra santykis tarp pareigos atskleisti informaciją ir elgtis sąžiningai, vyraujančios kontinentinės teisės valstybėse, ir tarp pirkėjo pareigos domėtis sutarties objektu ir atlikti jo patikrinimą. Šie klausimai šiame darbe yra nagrinėjami išsamiau, kadangi, būtina nustatyti, ar pardavėjas turi pareigą

⁴³ STONE, R.. *The Modern Law of Contract*. Cavendish Publishing Limited, 2005, p. 261.

⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB "Ūkio banko investicinė grupė" v. G.B., Nr.3K-3-614/2005, kat. 21.4.2.7.

atskleisti informaciją pirkėjui, ir ar pirkėjas turi pareigą patikrinti įmonę, kurios akcijas įsigyja. Taip pat svarbu nustatyti, ar pirkėjas, neatlikdamas patikrinimo, gali ginti savo pažeistas teises ir kokia apimtimi tą gali padaryti. Toliau nagrinėjama, pardavėjo atskleidimo pareigos ir pirkėjo patikrinimo pareigos santykis.

2.1.2. Pirkėjo pareiga (teisė) domėtis įsigyjama įmone

Atsižvelgiant į tai, kad pirkėjo pareiga patikrinti daiktus yra vyraujanti bendrosios teisės tradicijos valstybėse, būtina aptarti šią nuostatą akcijų pirkimo – pardavimo sutarties kontekste bei aptarti teisės normas, numatytas Lietuvos įstatymuose.

2.1.2. (i) Angliškoji koncepcija dėl pirkėjo pareigos domėtis v. kontinentinės teisės valstybėse galiojanti pareiga atskleisti informaciją

Remiantis angliška koncepcija, pirkėjas turi pareigą atlikti bendrovės patikrinimą, t.y. pirkėjas yra įpareigotas atlikti įsigyjamų daiktų patikrinimą be jokio atdėliojimo ir, atsižvelgdamas į daikto prigimtį ir savybes, įvertinti trūkumus ir apie juos informuoti pardavėją.⁴⁵ Nors Prekių pardavimo aktas (angl. – *Sales of Goods Act*), priimto 1979 m. Anglijos parlamento, numato, kad daiktų patikrinimas yra pirkėjo teisė (angl. – *buyer's right to examine the things*)⁴⁶, o ne pareiga, tačiau teisės doktrinoje tai labiau vertinama kaip pirkėjo, protingo ir apdairaus žmogaus (lot. – *bonus pater familias*), pareiga. Egzistuoja netgi tokių nuomonių, jog pirkėjas sudaro sutartį ir įsigyja daiktą savo rizika, todėl pats turi pareigą patikrinti daiktą ir apžiūrėti, ar tas daiktas neturi neatitikimų ir defektų.⁴⁷

Bendrosios teisės valstybėse yra paplitęs principas „tesaugosi pirkėjas“ (angl. – *buyer beware*, lot. – *caveat emptor*)⁴⁸, kuris įpareigoja pirkėją spręsti dėl daiktų trūkumų. Pardavėjas paprastai neturi pareigos suteikti garantijas arba atskleisti informaciją, susijusią su parduodamų daiktų trūkumais. Laikomasi nuomonės, jog pirkėjas pats turi atkreipti dėmesį ir išsiaiškinti dėl daiktų kokybės, o nuo trūkumų apsisaugoti gali reikalaujamas išipareigojimų ar garantijų iš pardavėjo. Nepritariantieji šiai nuostatai teigia, kad ši taisyklė yra būdas apgauti pirkėją ir apgaulingai jam nepateikti informacijos, Tačiau nuostata, kad pirkėjas turi pats domėtis ir aiškintis dėl sutarties objekto per daug įsitvirtinusi bendrosios teisės valstybių praktikoje, todėl taikoma daugumoje atvejų ir

⁴⁵ The requirements to establish the Liability for Warranties of quality [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą <http://faculty.pccu.edu.tw/~borshan/Session13.ppt#284,16,The Requirements to Establish the Liability for Warranties of quality>

⁴⁶ Sale of Goods Act 1979. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą <http://www.jus.uio.no/lm/england.sale.of.goods.act.1979/34.html>

⁴⁷ Law dictionary.[interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą <http://dictionary.law.com/definition2.asp?selected=158&bold=|||>

⁴⁸ The electric law library. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. vasario 21 d.] Prieiga per internetą <http://www.lectlaw.com/def/c018.htm>

laikoma pateisinama.⁴⁹ Tačiau tam, kad susilpninti *caveat emptor* principo, galiojančio bendrosios teisės tradicijose, yra panaudojamas pareiškimų ir garantijų mechanizmas.⁵⁰ Anglų teisėje laikomasi principo, kad informacijos neatskleidimas, nutylėjimas, nebus laikomas neteisingu pareiškimu (angl – *misrepresentation*), kadangi bus taikomas principas *caveat emptor*.⁵¹ Išskyrus atvejus, kai yra sudaromas fiduciarinis sandoris, kadangi tokiu atveju viskas turi būti atskleista kitai šaliai, o nutylėjimas bus prilyginamas neteisingam pareiškimui.⁵²

Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, šis klausimas yra reguliuojamas ir aiškinamas kitaip. Teisinėje literatūroje pateikiama nuomonių⁵³, kad pirkėjas neturi pareigos tikrinti daiktus prieš sudarydamas sutartį ir netgi kai pardavėjas paragino pirkėją patikrinti daiktus, o šis to nepadarė, negalima būtų riboti pardavėjo atsakomybės už tai, kad parduodami daiktai neatitinka jų kokybės. Prancūzijoje yra nemažai teismų praktikos pavyzdžių, kai teismas nurodė, jog pardavėjas turi pareigą atskleisti visą svarbią sandorio sudarymui informaciją, kurią sąžiningas pirkėjas galėjo tikėtis gauti iš pardavėjo, todėl informacijos nutylėjimas bus laikomas deliktu ir suteiks teisę pirkėjui reikalauti atlyginti nuostolius.⁵⁴ Vokietijoje taip pat galioja nuostata, kad pirkėjas neturės teisės remtis įmonės trūkumais tik tada, jeigu jo nežinojimą apie šiuos trūkumus lėmė didelis pirkėjo nerūpestingumas.⁵⁵ Be to, Vokietijoje, kaip ir Lietuvoje, pirkėjas neturės teisės remtis tais įmonės trūkumais, kurie buvo atskleisti pardavėjo ir pirkėjui žinomi, tačiau šalys labai dažnai sutartyse apriboja šią nuostatą pirkėjo naudai ir susitaria, kad pirkėjui atskleista informacija ir aptarti bendrovės trūkumai bus laikomi tik tokie, kurie yra nurodyti pardavėjo atskleidimo rašte ar kitame rašytiniame dokumente.⁵⁶ Taigi galima teigti, kad kontinentinės teisės valstybėse galioja principas, panašesnis į *caveat vendor*, t. y. tesusaugo pardavėjas.

⁴⁹ <http://www.lectlaw.com/def/c018.htm> [2009 m. vasario 21 d.]

⁵⁰ CHEESMAN, B. *Business law: Legal environment, Online Commerce, Business Ethics and International Issues*. 6th edition. Pearson Prentice Hall:New Jersey, p. 312.

⁵¹ MACINTYRE, E. *Essentials of Business law*. Pearsons Education Limited, 2007, p. 105.

⁵² *Ibid*, p.106.

⁵³ MIZARAS, V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia* 2003, Nr. 5 (47). P.19

⁵⁴ SOULIER, J.;PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Bussiness Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.161.

⁵⁵ RITMEISTER, M. The Management Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors (Gesetz zur Verbesserung des Anlegerschutzes). 6 German Law Journal No. 2 (1 February 2005).[interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>

⁵⁶ SEMLER, F. *Major Legal Issues: Germany*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Bussiness Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.181.

2.1.2. (ii) Ketinimų protokolo reikšmė ir jo pažeidimų pasekmės

Šalys, derėdamosi dėl akcijų sandorio, pirmame derybų etape pasirašo ketinimų protokolą, kuriuo siekiama užfiksuoti pagrindines sutarties sąlygas bei konfidencialumo įsipareigojimų (ypač jeigu nebuvo tarp šalių pasirašyta atskira konfidencialumo sutartis), išvengti nesažiningos konkurencijos ar net minimizuoti galimus nuostolius. Dažniausia ketinimų protokole numatomos tokios nuostatos: sandorio objektas ir sandorio „tvarkaraštis“, konfidencialumo įsipareigojimai,⁵⁷ įsipareigojimai pardavėjo darbuotojams nesiūlyti sudaryti darbo sutartis, derybų reglamentavimas ir susitarimas dėl derėjimosi išimtinai tik su kita šalimi. Į ketinimų protokolą šalys įtraukia nuostatą, kad ketinimų protokolas yra neprivalomas ir šalių nesaisto, t.y. šalys nėra verčiamos sudaryti sutartį, kadangi taip būtų pažeistas sutarčių laisvės principas. Tačiau šalys ketinimų protokole įtvirtina sąžiningumo pareigą derybų metu, kurios privalo laikytis.

Ketinimų protokolo privalomumą būtina aptarti, nes nuo ketinimų protokolo privalomumo priklausys tai, ar tuo atveju, kai pardavėjas pažeidžia ketinimų protokolo nuostatas, pirkėjas turi teisę reikalauti tik nuostolių atlyginimo, kuriuos visuomet sunku įrodyti, ar pirkėjas turi teisę ginti savo teises tokiais būdais, kuriuos galėtų panaudoti, esant akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pažeidimui (nuostolių atlyginimo, netesybų, kt.), kai ketinimų protokolas pripažįstamas sutartimi.

LAT 2008 m. sausio 7 d. byloje I. A. v. UAB „MCh granitas“ buvo nagrinėjamas ketinimų protokolo pažeidimo klausimas ir sankcijos pažeidus jį. Nors įprasta, kad ketinimų protokolas yra šalių sąžiningų derybų reikalavimus numatantis dokumentas, tačiau šioje byloje teismas nurodė, kad šalių ginčas kilo dėl ketinimų protokolo – sutarties sąlygų, susijusių su sutarties dalyku – vykdymo, t.y. ketinimų protokolas buvo įvardintas sutarties dalimi, už kurio pažeidimą šalims kyla tokia pati atsakomybė, kaip ir pažeidus akcijų pirkimo – pardavimo sutartį.⁵⁸

Taigi kalbant apie ketinimų protokolo privalomumą, visuomet reikia atsižvelgti į tai, kokią juridinę reikšmę šiam susitarimui suteikė šalys ir kokias nuostatas jame numatė. Šiuo atveju taip pat galima pasiremti bendrosios teisės tradicijos valstybėse suformuotais pavyzdžiais. 2006 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose, Oregono valstijos Apeliacinis Teismas (*The Oregon Court of Appeals*) priėmė sprendimą, kuriuo pirkėjui buvo priteista 900 000 dolerių suma dėl to, kad pardavėjas pažeidė šalių pasirašytą ketinimų

⁵⁷ BARTKUS, G. *Įmonių įsigijimo Baltijos šalyse teisiniai aspektai*. [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. gruodžio 13]. Prieiga per internetą <http://www.jbb.lt/upload/doc/lt/MA%20Baltic%20Legal%20Overview.pdf>

⁵⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis 2008 m. sausio 7 d. civilinėje byloje I. A. v. UAB „MCh granitas“, Nr. 3K-3-87/2008, kat. 35.4; 35.5.

protokolą.⁵⁹ Nors teismams nėra būdinga konstatuoti ketinimų protokolo privalomumą ir priteisti nuostolius už jo pažeidimą, tačiau tuo atveju, kai šalis pažeidžia pareigą derėtis sąžiningai po ketinimų protokolo pasirašymo, kita šalis įgyja teisę pareikšti pažeidėjui reikalavimą.⁶⁰ Aptariamoje byloje įdomu tai, kad šalys ketinimų protokole numatė, kad pirkimo – pardavimo sutartis bus pasirašoma per 15 dienų nuo ketinimų protokolo pasirašymo ir įpareigojo pirkėją pardavėjui pateikti pirkimo – pardavimo sutarties projektą, o kitoje ketinimų protokolo dalyje susitarė, kad pirkėjas 60 dienų nuo ketinimų protokolo pasirašymo neturi teisės vesti derybų su trečiaisiais asmenimis dėl to pateis sutarties objekto. Pirkėjas per numatytą 15 dienų terminą nepateikė pardavėjui sutarties projekto, o tą padarė tik 21 dieną. Pardavėjas tą pačią 21 dieną pasirašė sutartį su kitu pirkėju. Nors iš pirmo žvilgsnio 15 ir 60 dienų terminai nėra suderinami ir aptariamu atveju pirkėjas pažeidė ketinimų protokolą, tačiau teismas šią situaciją išsprendė pirkėjo naudai, t.y. teismas išaiškino, jog (a) ketinimų protokolas yra prilyginamas preliminariajai sutarčiai, kai kurios nuostatos yra griežtai įpareigojančios, (b) nuostata dėl 60 dienų yra griežtai įpareigojanti (c) kadangi pardavėjas prisiėmė „nepardavimo“ įsipareigojimą, tai jis turi būti atsakingas už jo pažeidimą. Teismas šiuo atveju pirkėjui priteisė jo patirtus tiesioginius nuostolius, t.y. sumokėtus mokesčius, susijusius su pirkimo – pardavimo sandoriu.⁶¹

Ketinimų protokolas – tai pirkėjo ir pardavėjo susitarimas, paprastai nustatantis šalių pareigą sąžiningai derėtis dėl akcijų pirkimo – pardavimo sandorio.⁶² Tačiau galima teigti, kad jo juridinė reikšmė priklausys nuo to, kokią reikšmę teikia pačios šalys, t.y. jeigu šalys ketinimų protokole numato visas esmines sąlygas, aptaria būsimo sandorio nuostatas, toks dokumentas gali būti prilygintas ir pačiai sutarčiai.

2.1.2. (iii) Pirkėjo pareiga v. teisė patikrinti daiktą

Atsižvelgiant į akcijų pirkimo – pardavimo sandorio specifiką ir ypač į tai, kad akcijų pirkimo – pardavimo sandorio objektas nėra tikslus ir aiškiai apibrėžtas (vaizdžiai įvardijamas „katė maiše“⁶³), pirkėjas turi būti atidus ir dėti pats savo pastangas gauti kuo daugiau informacijos apie bendrovę, kurios akcijos įsigyjamoms, ir taip sumažinant savo riziką.

⁵⁹ Nors teismas nagrinėjo ginčą dėl ketinimų protokolo, pasirašyto nekilnojamojo daikto prikimo – pardavimo atveju, tačiau teismas pasisakė, kad toks sprendimas turi būti aktualus ir kitų sandorių atveju, t.y. tiek kilnojamojo ar nekilnojamojo turto įsigijimo, nuomos ar kituose sandoriuose.

⁶⁰ GUINASSO, J. *Court Awards \$900,000 for Breach of Letter of Intent*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 22 d.] Prieiga per internetą <http://www.schwabe.com/showarticle.aspx?Show=8977>

⁶¹ *Ibid.*

⁶² SOULIER, J.;PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.157.

⁶³ BARTKUS, G. *Įmonių įsigijimo Baltijos šalyse teisiniai aspektai*. [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. gruodžio 13]. Prieiga per internetą <http://www.jbb.lt/upload/doc/lt/MA%20Baltic%20Legal%20Overview.pdf>

Lietuvos teismai pritaria nuostatai, kad pirkėjas turi dėti pastangas ir domėtis įmone, kurios akcijas perka. Teismai yra pasisakę šiuo klausimu⁶⁴: Vilniaus apygardos teismas 2005 m. vasario 9 d. nagrinėdamas civilinę bylą UAB “Ūkio banko investicinė grupė” v. G. Brencius, atsižvelgdamas į tai, kad ieškovas (pirkėjas) nei teisinio, nei finansinio bendrovės veiklos bei finansinės atskaitomybės tyrimo ir analizės neatliko, ieškovo veiksmus, netgi atsižvelgdamas į tarp šalių susiklosčiusius tarpusavio pasitikėjimo santykius, vertino kaip itin aplaidžius, neatitinkančius *bonus pater familias* elgesio standarto. Šiems argumentams Lietuvos apeliacinis teismas⁶⁵ pritarė ir juos papildė, išaiškindamas, jog ginčijama pirkimo – pardavimo sutartimi ieškovui buvo perduotas specifinis turtas - akcijos. Pirkėjas - ne fizinis asmuo ir ne gamybine veikla užsiimantis juridinis asmuo, o investicinė bendrovė, kurios ūkinė veikla yra finansinis tarpininkavimas, nekilnojamojo turto pirkimas ir pardavimas, konsultacinė veikla ir tai numatyta pirkėjo įstatuose. Akcijos - tai vertybiniai popieriai, suteikiantys jų turėtojams tam tikras turtines ir neturtines specialiuosiuose įstatymuose numatytas teises. Šio turto (akcijų) vertė gali kisti, priklausomai nuo įvairių veiksnių - įmonės, kurios akcijos perkamos, finansinės būklės, jos veiklos rūšies, bendrų ekonominių rodiklių ir pan., todėl perkant akcijas yra tam tikra rizika, kad, jų vertei netikėtai nukritus dėl tam tikrų pašalinių veiksnių, pirkėjas gali patirti nuostolių arba, priešingai, gali gauti pelną, akcijų vertei pakilus. Kolegija nurodė, kad perkamo turto specifika lemia tai, jog tiek viena, tiek kita šalis šiek tiek rizikuoja, nes būsimi pokyčiai paprastai iš anksto negali būti žinomi. Kolegijos nuomone, protingas ir apdairus pirkėjas turi pats kaip galima išsamiau ir nuodugniau išanalizuoti įmonės, kurios akcijas jis perka, padėtį, verslo perspektyvas, galimybes gauti pelną ir pan., ypač tai taikytina nagrinėjamoje byloje ieškovui dėl jo veiklos specifikos. Teismas šalių elgesį įvertino kaip nepamatuotą riziką sudarant sandorį dėl specifinio turto – akcijų – pirkimo⁶⁶. LAT 2007 m. balandžio 3 d. nutartimi⁶⁷ pritarė žemesnių instancijų teismų argumentacijai.

ABĮ 19 str. 8 d. numato, kad bendrovės valdymo organai privalo veikti bendrovės ir jos akcininkų naudai, laikytis įstatymų bei kitų teisės aktų ir vadovautis bendrovės įstatais. Taigi darytina išvada, kad įstatymas draudžia priimti sprendimus ir atlikti

⁶⁴ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą. www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

⁶⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje UAB “Ūkio banko investicinė grupė” v. G.B, Nr. 2A-200/2005.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje “UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. B.” Nr. 3K-3-145/2007, kat. 21.4.2.7 (S)

veiksmus, kurie pažeidžia bendrovės įstatus, yra nenaudingi ar rizikingi.⁶⁸ Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog sudarant akcijų pirkimo – pardavimo sandorį, kurį galima priskirti prie rizikingų sandorių dėl jo objekto neapibrėžtumo, darytina išvada, jog pirkėjas, būdamas juridinis asmuo, privalo atlikti perkamos bendrovės patikrinimą, kadangi taip sumažina sandorio rizikingumą.

Taigi iš aptartos teismų praktikos darytina išvada, jog pirkėjas privalo elgtis apdairiai ir protingai ir turi atlikti įmonės, kurios akcijos perkamos, patikrinimą. Pirkėjo pareigą patikrinti ir išsiaiškinti su įmone susijusią informaciją lemia tiek akcijų pirkimo – pardavimo sutarties specifika, tiek bendras reikalavimas šaliai elgtis taip kaip elgtųsi protingas ir apdairus žmogus (lot. – *bonus pater familias*).

Pažymėtina ir tai, kad pirkėjo pareiga domėtis bendrove, kurios akcijos perkamos, bet kuriuo atveju apima viešųjų registru (juridinių asmenų, nekilnojamojo turto, sutarčių, hipotekos, turto arešto aktų registro) bei kitos viešos informacijos (metinės finansinės atskaitomybės, teismų bylų ir pan.) patikrinimą.⁶⁹

Nors teismai nekonstatavo, kad pirkėjui neatlikus įmonės patikrinimo jis praranda teisę reikalauti nuostolių atlyginimo už nepateiktą informaciją, tačiau ši teisė yra sunkiau įgyvendinama, jeigu pirkėjas elgėsi aplaidžiai ir nerūpestingai. Tokiu atveju visa rizika dėl informacijos nepateikimo negali būti perkeliama pardavėjui. Netgi manytina, kad pirkėjui neatlikus jokio perkamos įmonės patikrinimo galima būtų remtis nuostata, numatyta CK 6.282 str. 1 d., t.y kai paties nukentėjusiojo didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti, tai atsižvelgiant į nukentėjusiojo asmens kaltės dydį, žalos atlyginimas gali būti sumažintas ar reikalavimas ją atlyginti atmetas. Be to, CK 1.90. str. 5 d.: numatyta, kad suklydimas negali būti laikomas turinčiu esminės reikšmės, jeigu šalis suklydo dėl savo didelio neatsargumo.

Pažeidus pareigą vesti derybas pagal ketinimų protokole numatytas pareigas skirtingose valstybėse teisė į nuostolius suteikiama skirtinga apimtimi. Pavyzdžiui, Prancūzijoje nukentėjusioji šalis įgyja teisę reikalauti tik tiesioginių nuostolių.⁷⁰

2. 1. 3. Pardavėjo pareiga atskleisti informaciją

Sutartinių santykių šalys privalo elgtis sąžiningai jau ikisutartiniuose santykiuose. Pareiga elgtis sąžiningai yra bendrasis principas, numatytas daugelyje tarptautinių

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės turto fondas v. UAB „Domus altera“, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, UAB „Trade project“*, Nr. 3K-3-287/2008, kat.21.4.1; 30.12.1; 41 (S).

⁶⁹ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

⁷⁰ SOULIER, J.; PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.158.

dokumentų, reguliuojančių sutarčių teisės klausimus. Pavyzdžiui, Europos sutarčių teisės komisijos priimti sutarčių teisės principai⁷¹ numato, kad kiekviena šalis privalo vesti derybas vadovaujantis gera valia ir sąžiningai (Principų 1: 201 straipsnis) bei bendradarbiauti su kita šalimi, tam, kad būtų sudaryta sutartis (Principų 1:202 straipsnis).

Anglijoje ir kitose bendrosios teisės tradicijos valstybėse galioja priešpriešinė kitos šalies pareiga patikrinti įgyjamą daiktą⁷², t. y. pirkėjo pareiga patikrinti bendrovę, dėl kurios ji sudaro pirkimo – pardavimo sutartį. Iš to galima daryti išvadą, jog bendrosios teisės tradicijos valstybėse, pardavėjo pareiga atskleisti informaciją yra pakeičiama pirkėjo pareiga elgtis atsakingai ir atidžiai.

Tokią poziciją yra grindžiama keletu argumentų. Galimi du atsakymai, kuo remiantis bendrosios teisės tradicijos valstybėse egzistuoja tokia nuostata.

Pirma, kadangi vienas iš pagrindinių principų yra sutarties laisvės principas, sutarties šalys, kiek tai neprieštarauja įstatymui, yra laisvos derėtis, laisvos nustatyti tarpusavio teises ir pareigas ir laisvos sudaryti sutartį, kiekviena veikia savo interesais ir pagal savo galimybes.⁷³ Tačiau tuo atveju, kai viena sutarties šalis pareikalauja tam tikros informacijos, tai paklaustoji šalis turės ją atskleisti tinkamai ir nurodyti tik teisingą informaciją. Šalis, kuri neatskleidė informacijos, negali būti baudžiama už tai, jog net ir suvokdama, jog kitai šaliai ši informacija yra svarbi, jos neatskleidė.⁷⁴ Lietuvos teismų praktikoje yra teismo išaiškinimų⁷⁵, kur teismas konstatavo, jog galimybės susipažinti su įsigyjamos įmonės dokumentais, keliančiais abejonių, ar kita informacija, taip pat galimybė atlikti auditą ar pateikti papildomą užklausimą įmonės vadovybei yra tinkamas pareigos atskleisti informaciją atlikimas. Atsižvelgiant į tai, kad pirkėjas turėjo visas galimybes patikrinti ir nėra duomenų, jog šios galimybės jam buvo suvaržytos, teismas laikė nepagrįstu pirkėjo argumentu, jog apie įmonės trūkumus pirkėjui nebuvo pranešta ir jis apie jas nežinojo.

Antrasis argumentas, kodėl pardavėjas neturi pareigos atskleisti informaciją, yra paremtas „ekonominio efektyvumo“ (angl. – *economic efficiency*) argumentu. Informacija yra vertybė, ypač verslo santykiuose, kai subjektai konkuruoja tarpusavyje. Atsižvelgiant į tai, kad informacija turi ekonominę vertę ir ji yra vertinga todėl, kad kiti subjektai jos nežino, todėl ją turintis subjektas yra pranašesnis už kitus rinkos dalyvius ir jis nėra

⁷¹Principles of European contract law Prepared by the Commission on European Contract Law.[interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm

⁷²STONE, R. *The Modern Law of Contract*. Cavendish Publishing Limited, 2005, p.262.

⁷³*Ibid.*

⁷⁴*Ibid.*

⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Uždaroji akcinė bendrovė "Manage Holding" v. V. B., R. B., M. B., K. S., M. T., N. B.*, Nr. 2A-330/2008.

suireruosotas ją atskleisti.⁷⁶ Tačiau manytina, kad ekonominės vertės argumentas negali nusverti pardavėjo pareigos atskleisti informaciją – pardavėjas tam, kad apsaugoti informaciją, turėtų sudaryti konfidencialumo susitarimus, tačiau atskleidimo pareigą jam turi galioti.

Lietuvos teisės aktai taip pat numato pareigą vesti derybas sąžiningai. CK 6.163 str. įtvirtina šalių pareigas esant ikisutartiniams santykiams, į kurias patenka ir šio straipsnio 4 dalyje numatyta šalių pareigą atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią esminės reikšmės sutarčiai sudaryti. Taip CK suformuluoja šalims geros verslo praktikos reikalavimus⁷⁷, kurių tiek pardavėjas, tiek pirkėjas privalo laikytis.

Pagal bendrosios teisės tradicijos valstybėse galiojančias nuostatas, pardavėjas neturi pareigos atskleisti informaciją kitai šaliai, jeigu ji pati neatlieka patikrinimo ir nepateikia užklauso pardavėjui. Tačiau kontinentinės teisės valstybėse šalyse sutarties šalims keliamas reikalavimas vesti derybas sąžiningai. Šis sąžiningumo reikalavimas sukelia pirkėjui pareigą atlikti įmonės patikrinimą, o pardavėjui – atskleisti informaciją⁷⁸, atsižvelgiant į pirkėjo ketinimus ir lūkesčius, sudarant tokią sutartį.⁷⁹

Pardavėjo pareigos atskleidimo klausimas ne kartą buvo keliamas Lietuvos teismų praktikoje. Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. balandžio 29 d. išnagrinėjęs bylą V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“, nurodė, kad tiek įstatymai, tiek sutarčių sudarymo principai įpareigoja sutarties šalis elgtis sąžiningai, pateikti teisingą informaciją apie sutartyje nurodytas aplinkybes, o už tokių pareigų tinkamą nevykdymą gali būti taikoma atsakomybė. Nagrinėtoje byloje netesybos pirkėjui priteistinos tuo pagrindu, jog pardavėjas tinkamai neįvykdė savo informavimo pareigos, pateikdamas pirkėjui neteisingą garantiją ir nenurodydamas išimčių iš jos.⁸⁰

Dažnai praktikoje pasitaiko atvejų, kai pardavėjas, pateikdamas pareiškimus ir garantijas, bando apriboti savo atsakomybę dėl informacijos pateikimo, nurodydamas, kad ši informacija yra teisinga tiek, „kiek ji yra žinoma pardavėjui“. Tačiau nėra pagrįsta manyti, kad net ir esant tokiai nuostatai sutartyje, pardavėjas nebūtų atsakingas už informacijos neatskleidimą, kai ši jam buvo žinoma arba negalėjo būti nežinoma. Be abejo, nuostata „kiek pardavėjui yra žinoma“ turėtų būti vertinama pagal protingumo kriterijus, t.y. atsižvelgiant į tai, kad įmonė yra „gyvas organizmas“, akcijų vertė gali kisti

⁷⁶ STONE, R. *The Modern Law of Contract*. Cavendish Publishing Limited, 2005. p.263.

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. *Valstybės turto fondas*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1; 45.12 (S).

⁷⁸ FRIELINK, K. *What is due diligence investigation?* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 3 d.]. Prieiga per internetą <http://www.curacao-law.com/2007/06/05/what-is-a-due-diligence-investigation-2/>

⁷⁹ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą. www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

⁸⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“, Nr. 2A-310/2008.

priklausomai nuo įvairių veiksnių – įmonės, kurios akcijos perkamos, finansinės būklės, jos veiklos rūšies, bendrų ekonominių rodiklių“,⁸¹ apie kuriuos informacijos atskleidimo metu pardavėjas nežinojo ir negalėjo sužinoti.

Pardavėjas gali atskleisti informaciją tiek žodžiu, tiek raštu.⁸² Tai dažniausia atliekama nurodant konkrečius faktus arba leidžiant pirkėjui susipažinti su bendrovės dokumentais. Informacijos atskleidimas yra ypač svarbus pirkėjui, kadangi visa informacija apie bendrovę turėtų atsispindėti jos akcijų kainoje, t.y. visa teigiama ir neigiama informacija „susibalansuoja“ ir paveikia akcijų kainą.⁸³ Todėl pirkėjui svarbu žinoti visą informaciją, kuri gali daryti įtaką akcijų kainai. Iš to darytina išvada, kad pardavėjas, leidęs susipažinti su dokumentais negali būti laikomas tinkamai atskleidusiu visą esminę informaciją, kadangi teisinio patikrinimo metu pirkėjas gali tokios informacijos nesužinoti, o tinkamą informacijos atskleidimo faktą turės įrodyti pardavėjas.⁸⁴ Praktikoje taip pat yra įprasta, kad pardavėjas atskleidžia informaciją pateikdamas informacijos atskleidimo raštą (angl. – *disclosure letter*). Bendrąja prasme, informacijos atskleidimo raštas – tai pardavėjo pranešimas pirkėjui, kuriame numatyta visa informacija dėl visų dalykų, kurie pasireiškia ar gali pasireikšti kaip pardavėjo duotų garantijų pažeidimas.⁸⁵ Pirkėjas, priimdamas atskleidimo raštą, bus laikomas tinkamai informuotu apie visus trūkumus, numatytus kaip išimtis iš duotų garantijų.⁸⁶ CK 6.327 str. taip pat riboja pardavėjo atsakomybę už tuos trūkumus, kurie buvo atskleisti pirkėjui (trūkumus, kurie pirkėjui buvo žinomi arba negalėjo būti nežinomi sutarties sudarymo metu).

Šalys akcijų pirkimo pardavimo sutartyje paprastai numato, kad pardavėjo duoti pareiškimai ir garantijos galioja tam tikrą laiko tarpą ir yra ribojami tam tikra suma. Tačiau yra nuomonių, kad visi pardavėjo atsakomybės apribojimai terminais ar pretenzijų sumomis negalios, jei bus įrodyta, kad pardavėjas sąmoningai tyčia slėpė pirkėjui reikšmingą informaciją.⁸⁷ LAT 2006 m. spalio 16 d. civilinėje byloje D.F. v. V.F ir A.B.⁸⁸

⁸¹ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 29 d. sprendimas civilinėje byloje UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G.B. Nr. 2-424-41/06.

⁸² GABY HARDWICKE SOLICITORS. Warranties and Tax Covenant in Share Sales. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą <http://www.gabyhardwicke.co.uk/files/Warranties%20and%20Tax%20Covenant%20in%20Share%20Sales.pdf>

⁸³ ŠIUKŠTA, A. *Ar Lietuvoje investitorius, įsigydamas akcijų paketą, bei išliekančioji bendrovė bendrovių susijungimo atveju turėtų deklaruoti savo tikslus.* International Journal of Baltic Law: 1/2002; [interaktyvus] p. 118-143. P.127. [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.]. Prieiga per internetą www.ceeol.com

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje D.F. v. V.F ir A.B., Nr. 3K-3-558/2006 (S), kat. 21.4.1.1, 45.12, 75.6.2

⁸⁵ MARTIN, M.; TIGHE, D. *Due Diligence and Disclosure.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 27 d.] Prieiga per internetą http://www.manches.com/downloads/briefings/Due_Diligence_&Disclosure.pdf

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje.* [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą. www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

nurodė, jog šalys turi pareigą atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią esminę reikšmę sutarčiai sudaryti. Šios pareigos nevykdymas ar netinkamas vykdymas bet kurios iš šalių ikisutartiniuose, taip pat sutartiniuose santykiuose suponuoja sandorio neteisėtumą. Sutartys gali būti pripažintos negaliojančiomis įstatymuose nustatytais sandorių negaliojimo pagrindais.⁸⁹ Tokiu atveju net ir numačius tam tikrų garantijų galiojimo ribotą laiką, pirkėjas turės galimybę reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu esant šios garantijos pažeidimui netgi pasibaigus numatytam terminui, jeigu pardavėjas sąmoningai nuslėpė tam tikrą informaciją.

Informacijos atskleidimo pareiga taip pat gali turėti kontraargumentą tuomet, kai pirkėjui sudaroma galimybė pateikti užklausimus bendrovės, kurios akcijos perkamos, vadovui ir valdymo organo nariams. CK 2.87 str. numato, kad juridinio asmens valdymo organo narys turi būti lojalus juridiniam asmeniui ir laikytis konfidencialumo.⁹⁰ Taigi juridinio asmens valdymo organo narys privalo veikti bendrovės naudai ir vadovautis jos interesais.

Tokia pati nuostata galioja ir Vokietijoje Akcinių bendrovių akte (angl. *The Stock Corporation Act*, vok. *Aktiengesetz*), pagal kurį bendrovės interesai yra pagrindinis kriterijus valdymo organams sprendžiant, ar atskleisti tam tikrą konfidencialią informaciją potencialiam pirkėjui ar ne.⁹¹

Valdymo organo nariai turi suteikti informaciją ir dokumentus pirkėjui atliekant įmonės patikrinimą tik tuo atveju, jeigu tai nepažeidžia įsipareigojimo laikytis konfidencialumo. Tačiau pažymėtina tai, kad tokie konfidencialumo įsipareigojimai yra taikomi tik tai informacijai, kuri yra įmonėje apibrėžta, kaip konfidenciali informacija arba įmonės bei gamybinė paslaptis (vok. *Betriebsgeheimnisse, Geschäftsgeheimnisse*). Vertėtų sutikti su nuomone, kad įmonės paslaptys ir konfidenciali informacija patikrinimo metu pirkėjui gali būti pateikta tik išimtiniais atvejais.⁹² Taigi pardavėjo pareiga atskleisti informaciją ir pirkėjo pareiga atlikti bendrovės patikrinimą yra šalių sąžiningumo išdava,

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *D.F. v. V.F ir A.B.*, Nr. 3K-3-558/2006 (S), kat. 21.4.1.1, 45.12, 75.6.2

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis *V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A.*, Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.7 (S)

⁹⁰ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą. www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

⁹¹ RITMEISTER M. *The Management Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors (Gesetz zur Verbesserung des Anlegerschutzes)*. German Law Journal No. 2 (1 February 2005). [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>.

⁹² RITMEISTER M. *The Management Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors (Gesetz zur Verbesserung des Anlegerschutzes)*. German Law Journal No. 2 (1 February 2005). [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>.

todėl abi šalys yra įpareigosios elgtis sąžiningai viena kitos atžvilgiu ir lygiagrečiai vykdyti šias dvi pareigas.

Jeigu yra pažeistos pirkėjo teisės, pirkėjas įgyja teisę ginti pažeistas teises. Pardavėjui neatskleidus informacijos, turinčios esminės reikšmės sandoriui sudaryti, pirkėjas turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius. Nuostolių atlyginimas yra pats universaliausias pažeistų teisių gynimo būdas, o esant ikisutartiniams santykiams tai bene vienintelis teisių gynimo būdas. Atsižvelgiant į civilinės teisės kompensacinį pobūdį, nuostoliai turi būti atlyginami visais atvejais ir šalis grąžinama į buvusią padėtį.

LAT daugelyje nutarčių yra nurodęs, kad tuo atveju, kai sutarties šalis mano, kad su ja buvo nesąžiningai pasielgta ikisutartinių santykių metu, ji gali ginti savo teises, reikalaudama nuostolių atlyginimo.⁹³ Jeigu šalis pažeidė sąžiningumo pareigą ikisutartiniuose santykiuose, tai kitai šaliai turi būti atlyginta už pagrįsto pasitikėjimo sugriovimą nuostolių atlyginimo forma (CK 6.163 str.)⁹⁴

Taigi darytina išvada, kad Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės tradicijos valstybėse, pripažįstama pardavėjo pareiga atskleisti informaciją, kuri yra ar gali būti esminė pirkėjui. Galima pagrįstai teigti, jog Lietuvoje, priešingai negu bendrosios teisės tradicijos valstybėse, vyraujanti nuostata yra ne tesusaugo pirkėjas (angl. – *caveat emptor*), o tesusaugo pardavėjas (angl. – *caveat vendor*). Tačiau abi šios nuostatos galioja viena šalia kitos.

2. 2. Pirkėjo teisių gynimas sutartinėmis nuostatomis

Esminę reikšmę pirkėjo teisių gynimui turi akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje numatyti pirkėjo teisių apsaugos mechanizmai ir gynimo būdai. Kadangi akcijų pirkimo – pardavimo sandoriui yra taikomos bendrosios CK pirkimo – pardavimo nuostatos, o pirkėjo teisių gynimui ir užtikrinimui specialių nuostatų nenumatyta, pirkėjui itin svarbu akcijų pirkimo – pardavimo sutartį sukonstruoti taip, kad tinkamai būtų užtikrinti pirkėjo lūkesčiai, o esant jų pažeidimui – tinkamai ginamos pažeistos teisės. Pirkėjo rizikų sušvelninimas ir teisių užtikrinimo mechanizmas dažniausia sutartyje įtvirtinamas pardavėjo duodamų pareiškimų ir garantijų (angl. – *representations and warranties*) forma bei specifiniais teisių gynimo būdais, esant jų pažeidimui.

Pareiškimai ir garantijos – pardavėjo konstatuojamieji faktai, jog egzistuoja tam tikros aplinkybės, bei patikinimai, jog tam tikros aplinkybės neatsiras, kurie leidžia

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. II „Altana“, Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1 (S) ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje M. Č. v. E. M., I. D., Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, Nr. 3K-7-4/2007, kat. 20.3.10; 129.2; 41(S)

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. Valstybės turto fondas, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1; 45.12 (S)

sumažinti galinčių vėliau paaiškėti bendrovės, kurios akcijos perkamos, trūkumų atsiradimo riziką. Pareiškimai ir garantijos proporcingai paskirsto riziką tarp šalių, o taip pat daro šią riziką ne tokia pavojinga pirkėjo atžvilgiu (nors ir atsirastų tokie padariniai, pardavėjas turėtų galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo, kainos sumažinimo, net sutarties nutraukimo bei taikyti specifinius teisių gynimo būdus).

Pareiškimai ir garantijos akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje veikia kaip informacijos pateikimo ir atskleidimo pirkėjui priemonė, teisės pirkėjui nutraukti sutartį iki jo užbaigimo mechanizmas, tuo atveju, kai pareiškimai ir garantijos yra neteisingi, taip pat nuostolių, kuriuos patyrė pirkėjas, atlyginimo po sandorio užbaigimo garantas.⁹⁵ Todėl pareiškimai ir garantijos turi būti apgalvotai ir tinkamai suformuluoti akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje. Pareiškimų ir garantijų teisingumas yra paskata pirkėjui sudaryti sandorį, todėl labai svarbu, kad esant neteisingoms šioms nuostatoms, ypač svarbu, kad pirkėjas turėtų galimybę apginti savo teises pareiškimų ir garantijų pagrindu.⁹⁶ Dažniausia šalys akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje šalys susitaria dėl sankcijų, kai pareiškimai ir garantijos neatitinka tikrovės.

Kadangi pareiškimai ir garantijos yra bendrosios teisės tradicijos kūrinys, yra būtina išsamesnė pareiškimų ir garantijų analizė, aptariant jų rūšis bei pasekmes esant jų pažeidimui, Lietuvos įstatymuose numatytų pareiškimų ir garantijų nuostatas. Taip pat svarbu išanalizuoti, kokie pirkėjo teisių gynbos mechanizmai gali būti numatyti akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje ir kurie iš jų gali būti efektyviai panaudoti tiek pažeidimo prevencijai, tiek pažeidimo padarinių pašalinimui.

2. 2. 1. Pareiškimų ir garantijų samprata ir jų tarpusavio atskyrimas

Pareiškimai ir garantijos yra išskirtinai pirkėjo ir pardavėjo susitarimu suformuluotos nuostatos. Sutarties šalių įsipareigojimai, vadinami pareiškimais ir garantijomis, dažnai kelia svarstymų – ar tai atskiri elementai, ar tai vientisas mechanizmas. Jie gali būti traktuojami skirtingai: gali būti laikomi viena visuma (angl. – *representations and warranties*) arba išskiriami į atskiras kategorijas.

Anglų – amerikiečių teisė skyrė dvi skirtingas tokių pareiškimų kategorijas: pareiškimai (angl. – *representations*) – teiginiai apie esamus arba būsimus faktus, ir garantijos (angl. – *warranties*) – pažadai, kad esami arba būsimi faktai yra, įvyks arba neįvyks.⁹⁷ Kontinentinės teisės valstybėse didelės reikšmės šių dviejų sąvokų atskyrimui neteikiama, svarbiausia yra tai, kokios pasekmės siejamos su jų pažeidimu ir kokius

⁹⁵ DOMINAS, G. Tarptautinė bankų terminuotos paskolos sutartis ir jos implementavimas Lietuvoje. *Teisė*, Nr.33, 1999, p. 38

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Black's Law Dictionary, 8th ed. (Editor in Chief Bryan A. Garner) Thomson West, p.1618.

gynybos būdus nukentėjusioji šalis galės panaudoti esant pažeidimui. Esant įmonės pirkimo – pardavimo sandoriui, pareiškimų ir garantijų apimtis visuomet būna plati. Pareiškimai ir garantijos patvirtina sutarties šalies pasiūlyme sudaryti sandorį pateiktos informacijos teisingumą.⁹⁸

Garantija – tai aiškiai išreikštas arba numanomas pasižadėjimas, kad tam tikri faktai ar aplinkybės yra sutarties šalių garantuojamos sutarties vykdymo eigoje, ypač pardavėjo pasižadėjimas, jog parduodamas daiktas yra toks, koks apibūdintas sutartyje ir žinomas pirkėjui.⁹⁹ Garantija (angl. – *warranty clause*) – tai sutartinė nuostata, kurioje yra išreikšta tam tikra sandorio šalies garantija.¹⁰⁰

Pareiškimas – tai fakto atskleidimas tiek žodžiu, tiek raštu, tiek tam tikrais veiksmais, kuriuo siekiama paveikti kitą sutarties šalį elgtis tam tikru būdu, ypač – paskatinti sudaryti sutartį.¹⁰¹ Anglų teisėje laikomasi nuostatos, kad jeigu pirkėjui duotas pareiškimas, kuris nėra esminė sutarties nuostata, yra pažeidžiamas, tokiu atveju pirkėjas įgyja teisę reikalauti nuostolių, bet nesuteikia teisės atsisakyti sutarties.¹⁰² Tačiau tais atvejais, kai pareiškimas prilyginamas garantijai arba laikomas garantija, pirkėjas įgyja teisę atsisakyti sutarties ir reikalauti nuostolių atlyginimo. Pareiškimas gali būti prilyginamas garantijai, kai atsižvelgiant į šalių valią ir ketinimus, egzistuoja tokios aplinkybės:

(a) jeigu žodinis pareiškimas yra įtvirtinamas raštu, tai laikoma svariu argumentu, kad jis laikytinas garantija;

(b) jeigu pareiškimas yra informacija apie faktą, kuris yra arba turėjo būti žinomas vienai šaliai, o kitai – ne, tai garantijos požymis;

(a) jeigu pareiškiančioji šalis neturi specialių žinių apie pareiškimą sudarančią informaciją, tai tikybė, jog pareiškimas bus laikomas garantija yra nedidelė;

(b) jeigu pareiškimas yra pateiktas išimtinai tam tikslui, kad kita šalis sudarytų sutartį, tai šis pareiškimas bus laikomas *prima facie* garantija;

(c) jeigu pareiškimas yra apie faktą (angl. – *statement of fact*), tai jis bus laikomas turintis daugiau įtakos sutarties sudarymui negu, kad nuomonės pareiškimas (angl. – *statement of opinion*).¹⁰³

⁹⁸ BERG, A. *Drafting Commercial Agreements*. London: Butterworths, 1991, p. 121.

⁹⁹ Black's Law Dictionary, 8th ed. (Editor in Chief Bryan A. Garner) Thomson West, p.1619.

¹⁰⁰ Ibid, p. 1620.

¹⁰¹ Ibid, p. 1327.

¹⁰² ANSON, W. R. *Principles of the law of contract*. In Black's Law Dictionary. 8th ed. (Editor in Chief Bryan A. Garner) Thomson West, p. 1327.

¹⁰³ LEWISON, K. *The interpretations of contracts*. London: Sweet and Maxwell, p. 95-96.

Literatūroje yra pateikiama ir nuomonių, kad pareiškimai ir garantijos yra du atskiri sudėtiniai elementai, kadangi egzistuoja juos skiriantys požymiai. Garantija nuo pareiškimo skiriasi keturiais esminiais požymiais:

a) garantija yra svarbus, esminis sutarties elementas, tuo tarpu pareiškimas – tai tik papildomas, antraeilis veiksnys, kurio paskirtis – paskatinti sutarties sudarymą;

b) garantija turi būti išreikšta sutartyje, o pareiškimas gali būti tiek rašytinis, tiek žodinis;

c) garantija yra laikoma esmine sutarties sąlyga, o pareiškimo atveju – teigianti šalis turi pareigą įrodyti, jog pareiškimas yra esminė sutarties sąlyga;

d) garantijos turi būti labai tiksliai išreikštos bei griežtai laikomasi jų, o pareiškimo vienintelis reikalavimas – teisingumas (tiesos atskleidimas).¹⁰⁴

Anglų teisėje pareiškimai ir garantijos dažnai suprantamos kaip skirtingi institutai, kadangi pasekmės, susijusios su šių institutų pažeidimu, yra skirtingos. Neteisingo pareiškimo atveju pirkėjas įgyja teisę reikalauti atlyginti nuostolius. Pagal 1967 m. Anglijos Aktą dėl neteisingų pareiškimų (*Misrepresentation Act*) šalis, sudariusi sutartį po to, kai jai buvo pateiktas neteisingas pareiškimas, įgyja teisę reikalauti nuostolių atlyginimo net ir tuo atveju, kai pareiškimą pateikusi šalis įrodo, jog jis turėjo pakankamų įrodymų tokio pareiškimo teisingumui įrodyti.¹⁰⁵ Atlygintinų nuostolių dydis nukentėjusiajai šaliai turėtų būti toks, kad nukentėjusioji šalis būtų gražinta į tą padėtį, kurioje ji buvo iki sutarties sudarymo, t.y. nuostoliai nebus skaičiuojami atsižvelgiant į tai, ko nukentėjusioji šalis negavo, jeigu pareiškimas būtų buvęs teisingas. Iš to galima daryti išvadą, jog nuostoliai dėl neteisingo pareiškimo neapima negautos pirkėjo naudos.¹⁰⁶

Esant neteisingai garantijai, paprastai nukentėjusioji šalis gali reikalauti nuostolių atlyginimo, o nutraukti sutartį – tik išimtiniais atvejais.¹⁰⁷ Tais atvejais, kai yra pažeidžiama pardavėjo duota garantija pirkėjas taip pat turi teisę reikalauti sumažinti sutarties kainą. Tačiau jeigu sutarties nutraukimas būtų neteisingas ir per griežtas teisių gynimo būdas, tai pirkėjas turi teisę tik reikalauti sumažinti sutarties kainą. Nukentėjusios šalies teisių gynimas taip pat priklausytų nuo to, ar toks pareiškimas buvo pateiktas tyčia klaidinant kitą šalį ar dėl neatsargumo (neapdairumo),¹⁰⁸ kadangi sutarties nutraukimas būtų pateisinama pirkėjo teisių gynimo priemonė daugiau tuo atveju, kai neteisingas

¹⁰⁴ Black's Law Dictionary, 8th ed. (Editor in Chief Bryan A. Garner) Thomson West, p.1618.

¹⁰⁵ BERG, A. *Drafting Commercial Agreements*. London: Butterworths, 1991, p. 122.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*, p. 122-123.

¹⁰⁸ The Requirements to Establish the Liability for Warranties of quality. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą <http://faculty.pccu.edu.tw/~borshan/Session13.ppt#284,16>.

pareiškimas buvo pateiktas siekiant suklaidinti pirkėją ir taip paskatinti jį sudaryt akcijų sandorį.

Plačiaja prasme, pareiškimas yra ikisutartinis teiginys apie tam tikrą faktą ir kuris paskatino kitą šalį sudaryti sutartį, o tuo tarpu garantija yra į sutartį įtraukta nuostata. Todėl ir skiriasi teisių gynimo būdai pažeidus pareiškimą ir pažeidus garantiją.

Lietuvoje vyrauja nuomonė, jog nėra esminio skirtumo tarp pareiškimo ir garantijos, todėl praktikoje sudarant verslo sutartis pareiškimai ir garantijos gali būti įvardijamos tiek tik pareiškimais, tiek tik garantijomis, arba pareiškimais ir garantijomis.

Kitose kontinentinės teisės valstybėse taip pat laikomasi nuostatos, kad pareiškimai ir garantijos nėra atskiros kategorijos. Pavyzdžiui:

(a) Danijos teisė neišskiria sutarties sąlygų į pareiškimus ir garantijas. Nukentėjusioji šalis gali ginti savo teises atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį ir padarinius, o ne į išankstinių sutarties sąlygų skirstymą į grupes. Šalis gali nutraukti sutartį tik esant esminiam sutarties pažeidimui, be to šalys turi teisę sutartyje numatyti, kurios sutarties sąlygos turi esminę reikšmę, o kurios ne tokios svarbios;¹⁰⁹

(b) Olandijos teisėje nėra išskiriama pareiškimai ir garantijos – jos laikomos sinonimais, o esant jų pažeidimui, pardavėjas bus atsakingas už sutartinių sąlygų pažeidimą.¹¹⁰ Sutarties nutraukimas galimas tik tada, kai sutartis pažeidžiama iš esmės. Sprendžiant, ar sutartis buvo pažeista iš esmės, atsižvelgiama į tai, ko šalys tikėjosi iš sutarties ir ko galėjo pagrįstai ir sąžiningai tikėtis;¹¹¹

(c) Vokietijos civilinis kodeksas ir kiti įstatymai nenumato pareiškimų ir garantijų atskyrimo, nėra skirtumo ar pažeistą nuostatą įvardysime kaip pareiškimą ar kaipo garantiją. Didžiausią reikšmę turi tai, ar pirkėjas gavo tai, ko pagrįstai tikėjosi ar ne. Vokietijos civilinis kodeksas numato teisės gynimo būdus priklausomai nuo sutarties rūšies. Pagrindiniai pirkėjo teisių gynimo būdai yra teisė nutraukti sutartį, reikalauti sumažinti sutarties kainą arba reikalauti atlyginti nuostolius.¹¹²

Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės valstybėse, nėra pareiškimų ir garantijų išskyrimo į atskiras kategorijas. Pirkėjo teisių gynybos būdai bus taikomi pažeidus bet kurią iš duotų garantijų ar patvirtinimų. Lietuvoje gynybos būdas priklausys nuo to, kokia apimtimi yra pažeistos pirkėjo teisės: esant esminiam sutarties pažeidimui pirkėjas galės reikalauti *ultima ratio*, t.y. sutarties nutraukimo, nuostolių ar netesybų mokėjimo, o esant

¹⁰⁹ WHINCUP, M. *Contract Law and Practice (the English System and Continental Comparison)*, Deventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992, p. 106.

¹¹⁰ JONK, M. *Major Legal Issues: Netherlands*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.181.

¹¹¹ WHINCUP, M. *Contract Law and Practice (the English System and Continental Comparison)*, Deventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992, p.107.

¹¹² *Ibid*, p.109.

pažeidimui, kuris iš esmės nepažeidžia pirkėjo teisių, pirkėjas turi teisę reikalauti mažinti kainą ar atlyginti nuostolius, kt.

2.2.2. Pareiškimai ir garantijos: viena iš esminių sandorio dalių

Bendrovės įsigijimo sandoris gali būti įgyvendintas perkant akcijas arba perkant įmonę, kaip turtinį kompleksą. Įsigijimas (angl. – *acquisition*) yra bendras terminas, naudojamas apibūdinti nuosavybės perleidimui. Įmonių susijungimas, susiliejimas (angl. – *merger*) apibūdina siauresnį procesą, kuris gali būti įsigijimo pasekmė.¹¹³ Viso akcijų pirkimo – pardavimo sandorio, kaip proceso, branduolys yra akcijų pirkimo – pardavimo sutartis.¹¹⁴ Paprastai akcijų pirkimo – pardavimo sandorio rengimą kontroliuoja pirkėjas, tai pirkėjo prerogatyva. Ši aplinkybė nulemia pardavėjo galimybę numatyti svarbiausius klausimus ir apibrėžti tolesnių derybų eigą.

Verslo teisės atstovai, išskiria šias pagrindines akcijų pirkimo – pardavimo sutarties dalis:¹¹⁵

a) Kaina ir jos mokėjimo būdas bei tvarka. Kaina pirkimo – pardavimo sutartyse gali būti numatoma tiek tiesiogiai, tiek nustatoma netiesiogiai (CK 6.313 str.) – akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje nustatomas kainos modelis gali būti gana įvairus (dalimis mokama, numatomas atidėtas mokėjimas, kurį pardavėjas sumoka po tam tikro laiko po sandorio užbaigimo, kt.). Kainos mokėjimo modelis dažniausia tarnauja tam, kad pirkėjas galėtų įsitikinti, jog pardavėjo pareiškimai ir garantijos yra tikslūs.

b) Tarpiniai veiklos įsipareigojimai. Akcijų pirkimo – pardavimo sandoris nėra vienadienis ar įvykdomas pasirašymo metu, tad ir tarpiniai veiklos įsipareigojimai yra susiję su sandorio trukme. Sutartyse dažnai numatoma, kokius veiksmus pardavėjas ir parduodamos įmonės valdymo organai gali atlikti be pirkėjo žinios ar pritarimo. Šalys susitaria, jog tam tikrus sprendimus (pvz.: sutartis, kurių vertė didesnė negu 100 tūkstančių litų), turi teisę priimti tik pirkėjas, tačiau taip pirkėjas prisiima atsakomybę neturėdamas pakankamai informacijos apie sutarties objektą. Taigi ši sutarties dalis yra gana sudėtinga ir rizikinga, todėl tokie susitarimai ir įsipareigojimai siejami su esminiais sutarties dalykais.

c) Sandorio įvykdymo laikas ir vieta. Kadangi akcijų pirkimo – pardavimo sutartis – tai sandoris, vykdomas tam tikrą laiką (pvz.: reikalinga gauti Konkurencijos tarybos

¹¹³ REED, S.; LAJOUX, A.; NESVOLD, P. *The art of M&A. A merger/acquisition/buyout guide*. 4th ed. McGraw Hill, 2007, p. 450.

¹¹⁴ *Ibid*, P 459.

¹¹⁵ BARTKUS, G. *Įmonių įsigijimo Baltijos šalyse teisiniai aspektai*. [interaktyvus] [žiūrėta 2008 m. gruodžio 13]. Prieiga per internetą <http://www.jbb.lt/upload/doc/lt/MA%20Baltic%20Legal%20Overview.pdf>

leidimą vykdyti koncentraciją, kt.), būtina atskirai aptarti sandorio sudarymo laiką ir sandorio užbaigimo laiką.

d) Patvirtinimai ir garantijos. Tai pardavėjo ir pirkėjo teiginiai apie esamus arba būsimus faktus ir pažadai, kad tam tikri esami arba būsimi faktai yra arba įvyks. Pareiškimai ir garantijos – tai nuostatos, susijusios su pačiais svarbiausiais, kritiniais sandorio dalykais. Pareiškimų ir garantijų tikslas – atskleisti, koks yra įsigyjamas turtas ir patikinti, jog tam tikros aplinkybės egzistuoja ar egzistuos.

Taigi, pareiškimai ir garantijos yra viena iš sutarties dalių, turinti esminę reikšmę. Yra įprasta, jog akcijų pirkimo – pardavimo turinį sudaro kainos suderinimo nuostatos, pardavėjo pareiškimai ir garantijos, atlyginimo (kompensavimo) nuostatos ir kitos nuostatos.¹¹⁶ Pareiškimai ir garantijos – tai instrumentas, kurio pagalba pirkėjas gali apsisaugoti nuo jam nežinomų rizikų, kurios gali paaiškėti tik po akcijų pirkimo – pardavimo sandorio užbaigimo. Pareiškimai ir garantijos yra vienašališki vienos sutarties šalies išsakomi kitai sutarties šaliai teiginiai apie tam tikras faktines ir teises aplinkybes.¹¹⁷ Tokios nuostatos yra kilusios ir ypač populiarios ir reikšmingos pirkimo – pardavimo sutartyse, kuriose pareiškimai ir garantijos apibūdina perduodamą turtą, jo teisinę ir faktinę būklę, mokesčius, draudimą¹¹⁸, suvaržymus, apsunkinimus ir pan. Nors pareiškimų ir garantijų negalima laikyti esminėmis sutarties sąlygomis, tačiau tai bene svarbiausios nuostatos, padedančios pirkėjui suvaldyti akcijų sandorio rizikingumą.

2.2.3. Pareiškimų ir garantijų prigimtis ir paskirtis

Pareiškimai ir garantijos yra klasikinė anglų – amerikiečių sutarčių struktūrinė dalis.¹¹⁹ Taigi pareiškimų ir garantijų prigimtis yra bendrojoje teisėje. Pareiškimai ir garantijos yra ne tik akcijų pirkimo – pardavimo, bet kitokio pobūdžio sandoriuose (nuomos, kt.). Pareiškimų ir garantijų dalyje pardavėjas suformuluoja detalius teiginius apie teisinę ir finansinę įmonės padėtį, perduodamą turtą ir pardavėjo galimybę užbaigti sandorį. Pardavėjas taip pat patikina, jog sandoris neturės neigiamų pasekmių perduodamam turtui. Yra nuomonių, kad pareiškimų ir garantijų prigimties reikėtų ieškoti ikisutartiniuose santykiuose, kadangi pareiškimai ir garantijos yra pirkėjo ir pardavėjo susitarimo rezultatas.¹²⁰

¹¹⁶ CROSSIO, S.;FABBRI, R. *Representations and warranties in share purchase transactions: latest trends in the Italian practice*, The Metropolitan Corporate Counsel, June 2005, p. 27

¹¹⁷ DOMINAS, G. Tarptautinė bankų terminuotos paskolos sutartis ir jos implementavimas Lietuvoje. *Teisė*, Nr.33, 1999, p. 37.

¹¹⁸ DOMINAS, G. Tarptautinė bankų terminuotos paskolos sutartis ir jos implementavimas Lietuvoje. *Teisė*, Nr.33, 1999, p. 37.

¹¹⁹ *Ibid*, p. 37.

¹²⁰ KELLY, D.; HOLMES, A. *Business law*. London, 1995, p. 95

Gali būti taip, kad kai kurie pareiškimai ir garantijos nenumato jokios garantijos ar pardavėjo įsipareigojimo, tačiau suteikia informaciją pirkėjui apie sutarties objektą. Tas informacijos pateikimas „supakuojamas“ į pardavėjo pareiškimų ir garantijų (angl. – *representations and warranties*) paketą.

Pagrindinis pareiškimų ir garantijų tikslas – pirkėjo teisių apsauga. Paaiškėjus, jog pardavėjas buvo nesąžiningas ir pareiškimai ir garantijos nėra teisingi, pirkėjas įgyja teisę reikalauti atlyginti nuostolius, sumažinti kainą, nutraukti sutartį arba kitu būdu apginti savo teises. Akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju, kaip ir bet kurio kito pirkimo – padavimo sandorio atveju, egzistuoja pardavėjo pareiga atskleisti informaciją.

Taigi pirkėjui pareiškimai ir garantijos yra priemonė gauti iš pardavėjo tai, dėl ko buvo derėtasi. Pareiškimai ir garantijos nustato tam tikras parduodamo daikto kokybės gaires ir reikalavimus, kadangi tuo atveju, kai perduodamas daiktas neatitiks kokybės reikalavimų, apibūdintų sutartyje, pirkėjas turi teisę ginti savo teises remdamasis daikto kokybės reikalavimų pažeidimu¹²¹.

Pareiškimai ir garantijos kitai sutarties šaliai yra sutarties sudarymo prielaida, pagrindas, kuriais remdamasi ji apsisprendė sudaryti sutartį.

Akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju, pareiškimai ir garantijos veikia kaip informacijos atskleidimo pirkėjui, teisės nutraukti sutartį iki sandorio užbaigimo, o taip pat ir nuostolių atlyginimo bei rizikos paskirstymo tarp pirkėjo ir pardavėjo mechanizmas.¹²²

Pareiškimų ir garantijų nuostatose dažnai numatoma įsipareigojimų dydžio garantija, t.y. numatoma, jog bendrovė neturi jokių esamų ar galimų įsipareigojimų, kurie nėra atspindėti finansinėje atskaitomybėje arba kituose finansiniuose dokumentuose; bendrovės įsipareigojimai sandorio užbaigimo metu yra ne didesni negu konkreti numatyta pinigų suma. Tokia nuostata yra svarbi, nes bendrovės padėtis nebus ta pati sandorio sudarymo ir užbaigimo dieną, kadangi bendrovė vykdo veiklą. Jeigu akcijų kaina nėra nustatoma pagal įmonės/verslo vertės metodą, tai akcijų pirkimo – pardavimo sutartis yra su tvirtai nustatyta kaina jau sandorio sudarymo dieną. Tokiu atveju kaina net ir sandorio užbaigimo dieną bus ta pati, todėl pirkėjas stengiasi išsiderėti garantiją, jog sandorio užbaigimo dieną bendrovės įsipareigojimai nebus didesni negu šalių nustatyta suma. Jeigu įmonės kainos nustatymui yra taikomas verslo vertės (angl. *enterprise value*) metodas ir jis yra tinkamai aprašytas sutartyje, garantijos dėl įsipareigojimų dydžio sandorio užbaigimo metu neturės esminės reikšmės ir tokia sąlyga nebus įtraukiama į sutartį.

¹²¹ Apie daikto kokybės trūkumus aptariama šio darbo 3 dalyje

¹²² DOMINAS, G. Tarptautinė bankų terminuotos paskolos sutartis ir jos implementavimas Lietuvoje. *Teisė*, Nr.33, 1999, p. 38.

Pareiškimai ir garantijos suteikia galimybę pardavėjui ar pirkėjui atsitraukti, atsisakyti sandorio, jeigu paaiškėja, kad kitos šalies pareiškimai ir garantijos yra neteisingos bet kokia apimtimi. Pardavėjas apdraudžia pirkėją ir atlygina jam nuostolius, atsiradusius dėl perduodamos įmonės trūkumų, paaiškėjusių po sandorio užbaigimo (angl. – *closing*), jeigu vos tik pardavėjas pažeidžia sutarties pareiškimus ar garantijas. Taigi kuo siauriau yra apibrėžtos garantijos, tuo mažesnė pirkėjo apsauga. Dėl šių priežasčių labai svarbus klausimas derybose yra susijęs su pareiškimų ir garantijų apimtimi.¹²³

Derybų objektas akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju yra pareiškimų ir garantijų apimtis, o tiksliau sakant – pareiškimų ir garantijų apimtis laiko prasme: iki kada pirkėjas turi teisę pareikšti pretenziją, reikalavimą dėl garantijų pažeidimo arba netinkamų garantijų davimo. Pavyzdžiui, Italijoje yra susiklosčiusi praktika, jog terminas, per kurį pirkėjas turi teisę pareikšti reikalavimą pardavėjui dėl pareiškimų ir garantijų pažeidimų, paprastai yra nuo vienerių iki trejų metų.¹²⁴

Nagrinėjant pareiškimų ir garantijų reikšmę ir turinį, kyla klausimas, ar yra pareiškimų ir garantijų, kurios turi didesnę reikšmę nei kitos. Manytina, jog atsakymas turėtų būti teigiamas. Pareiškimai, susiję su finansine įmonės puse, teisminiais procesais, įsipareigojimais ir mokesčiais paprastai yra patys svarbiausi. Jeigu pirkėjas siekia gauti garantijas tik dėl esminių dalykų, pirkėjas turėtų reikalauti kiek įmanoma platesnių garantijų dėl minėtų dalykų.¹²⁵

Pareiškimai ir garantijos – tai vienos svarbiausių nuostatų akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje. Nuo jų suformulavimo ir apimties priklausys pirkėjo galimybė apginti savo pažeistas teises, kai suteikta garantija ar pareiškimas paaiškės esantis neteisingas.

2.2.4. Nekonkuravimo sąlyga kaip pirkėjo interesų užtikrinimo priemonė

Nekonkuravimo įsipareigojimas reiškia, kad pardavėjas sutartyje įsipareigoja tam tikrą metų skaičių nuo sandorio užbaigimo dienos be išankstinio rašytinio pirkėjo sutikimo nei tiesiogiai nei netiesiogiai neužsiimti, nepadėti kokiam nors ūkio subjektui užsiimti verslu, konkuruojančiu su bendrovės verslu, koks yra vykdomas užbaigimo dieną, nedalyvauti ir neturėti juose dalių, turto ar kitokių interesų, ir nebūti jų tarpininkas, patarėjas ar konsultantas.

¹²³ REED, S.; LAJOUX, A.; NESVOLD, P. *The art of M&A. A merger/acquisition/buyout guide*. 4th ed. McGraw Hill, 2007, p. 472.

¹²⁴ CROSSIO, S.; FABBRI, R. *Representations and warranties in share purchase transactions: latest trends in the Italian practice*, The Metropolitan Corporate Counsel, June 2005, p.27.

¹²⁵ REED, S.; LAJOUX, A.; NESVOLD, P. *The art of M&A. A merger/acquisition/buyout guide*. 4th ed. McGraw Hill, 2007, p. 479.

Tokia sąlyga yra įprasta ir teisėta (Europos komisija pripažįsta ją kaip atitinkančią verslo logiką¹²⁶), kadangi pirkėjas nenori finansuoti naujo verslo, kai pardavėjas, turėdamas žinių ir patirties tokiaame versle, kurį parduoda, įsteigia naują įmonę, užsiimančią analogiška parduotai įmonei veikla, ir tampa pirkėjo konkurentu. Pardavėjas turi komercines paslaptis, informaciją apie gamybinius dalykus, *know-how* ir kitą svarbią informaciją. Nekonkuravimo sąlygą galime laikyti standartine, būtina pirkėjui.

Esant šiai sąlygai yra labai svarbu, aiškiai apibrėžti, kokia yra veikla, kuria užsiima įsigyjama įmonė. Be abejonės, negalima numatyti visos veiklos, kuria užsiima įmonė, tačiau reikia tai padaryti kuo tiksliau (pvz.: įtraukiant sąlygas „įskaitant, bet neapsiribojant“, kt.). Nekonkuravimo sąlyga turėtų būti siejama ne tik su apribojimu laiko prasme, bet ir su teritorija (pvz.: pardavėjas išipareigojimą neužsiimti konkuruojančiu verslu Baltijos šalyse). Nekonkuravimo sąlyga, kaip būtina akcijų sandorio sąlyga, yra laikoma Olandijoje¹²⁷, Vokietijoje¹²⁸, Prancūzijoje¹²⁹. Nors vienos valstybės ji turi būti aiškiai nurodyta sutartyje (pvz. Belgijoje nekonkuravimo sąlyga yra taikoma tik tada, kai aiškiai įtraukta į sutartį, kadangi dažniausia nekonkuravimo sąlyga yra taikoma įmonės, kaip turtinio komplekso, pirkimui – pardavimui¹³⁰), o kitose ji galioja net ir tada, kai nėra įtraukta į sutartį (pvz., Prancūzijoje).

2.2.5. Pirkėjo atliekamo patikrinimo (angl. – *due diligence*) reikšmė

Norint saugiai įsigyti verslą, investuoti, būtina įsitikinti, kad objektas, kurį ketinama įsigyti, atitinka investuotojo lūkesčius. Bendrovės patikrinimas – procesas, kurio metu renkama, tikrinama, vertinama informacija apie tam tikrą bendrovę ar jos verslą, siekiant nustatyti tikrąją bendrovės padėtį ir minimizuoti teisinę riziką, susijusią su pirkimo – pardavimo sutarties sudarymu.¹³¹ Dar iki sandorio užbaigimo pirkėjas gali turėti ir įgyti

¹²⁶ SEMLER, F. *Major Legal Issues: Germany*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.186.

¹²⁷ JONK, M. *Major Legal Issues: Netherlands*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.353.

¹²⁸ SEMLER, F. *Major Legal Issues: Germany*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.186.

¹²⁹ SOULIER, J.; PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.169.

¹³⁰ GYOT, C. *Major Legal Issues: Belgium*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.56.

¹³¹ KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 m. lapkričio 28 d.]. Prieiga per internetą. www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatumai.ppt

informacijos apie bendrovę atlikdamas šiame skyriuje aptariamą patikrinimą (angl. – *due dilligence*).

Terminą *due diligence* galima išversti iš anglų kalbos kaip "reikiamas uolumas, tinkamas pareigos vykdymas". Šis terminas pradėtas naudoti 1933 metais priėmus vertybinių popierių įstatymą Amerikoje. Būtent tokias pastangas turėjo įdėti brokeris, norėdamas sistemaiškai patikrinti įmonės, kurios akcijos buvo parduodamos biržoje, verslą. Remiantis šiuo įstatymu brokeris turėjo investuotojui pateikti visą informaciją, kurią buvo galima sužinoti tyrimo metu.¹³²

Bendrovės patikrinimą galima apibūdinti kaip procedūrą, kurios įsigijimo ir susijungimo sandoriuose pagrindinė funkcija yra įvertinti potencialias vykdomo sandorio rizikas, tiriant įvairius praeities, dabarties ar netgi numatomus ateityje parduodamo verslo aspektus.¹³³ Auditas užtikrina saugesnes investicijas, jo pagalba pirkėjas gali išsiaiškinti rizikas, susijusias su įmone, bei pagelbėti nustatant įmonės kainą bei jos vertingumą.¹³⁴

Dažnai pardavėjai laikosi nuostatos, kad tuo atveju, kai pirkėjas atliko bendrovės patikrinimą, reiškia, jog pirkėjas teisinio patikrinimo metu sužinojo visą jam svarbią informaciją ir prisiėmė visą riziką sau. Tačiau vien tik atlikus bendrovės tikrinimą dar nereiškia, jog pardavėjas yra laikomas tinkamai įvykdžiusiu pareigą atskleisti esminės reikšmės turinčią informaciją¹³⁵. Patikrinimas identifikuoja galimas rizikas bendrovėje, suformuluoja pareiškimų ir garantijų turinį¹³⁶, o pardavėjo suteikiamos garantijos sušvelnina šių neigiamų padarinių atsiradimo neigiamas pasekmes.¹³⁷

2.2.6. Pareiškimai ir garantijos pagal Lietuvos teisę

Lietuvos Respublikos CK 6.305 – 6.349 straipsniai reglamentuoja bendrąsias pirkimo – pardavimo sandorių taisykles, pardavėjo ir pirkėjo pareigas, kitus bendruosius klausimus. Šio skyriaus straipsniai numato atvejus, kada pardavėjas privalo garantuoti tam tikras aplinkybes ar patvirtinti tam tikrus faktus, nors tai nėra tokią pačią reikšmę

¹³² MISIUKAS, A. *Due diligence* .[interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 2 d.] Prieiga per internetą <http://www.verslobrokeris.lt/index.php/due-diligence> .

¹³³ REED, S.; LAJOUX, A.; NESVOLD, P. *The art of M&A. Amerger/acquisition/buyout guide*. 4th ed. McGraw Hill, 2007, p. 381.

¹³⁴ RITMEISTER, M. The Management Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors (Gesetz zur Verbesserung des Anlegerschutzes). 6 German Law Journal No. 2 (1 February 2005).[interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 4 d.]. Prieiga per internetą <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>

¹³⁵ Apie pardavėjo pareigą atskleisti esminę informaciją aptariama 2.1.3 dalyje.

¹³⁶ SOULIER, J.;PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F.*International Bussiness Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.160.

¹³⁷ WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Bussiness Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. Kluwer Law International, 2007, p.525.

turintys pareiškimai ir garantijos, kurios buvo nagrinėjamos ir aptariamoms šiame darbe, tačiau panašumų galima išvėgti.

CK 6.317 str. numato bendrą pardavėjo pareigą perduoti parduodamą daiktą ir patvirtinti jo nuosavybės teisę ir kokybę. Taigi pardavėjas privalo garantuoti, jog parduodamas daiktas yra jo nuosavybė ir kad kiti asmenys neturi į jį daugiau daiktinių teisių. Pardavėjas privalo garantuoti ne tik fizinę, bet ir teisinę daikto kokybę¹³⁸, t.y. ne tik tai, kad daiktas atitinka sutarties ar įstatymo keliamas kokybės sąlygas, bet kad daiktas pardavėjui priklauso nuosavybės teise ir jokie tretieji asmenys neturi teisių ar pretenzijų į šį daiktą. Kaip jau buvo minėta, pareiškimai ir garantijos (angl. – *representations and warranties*) yra sutartiniai institutai, o CK 6.317 str. numatyti patvirtinimai ir garantijos – įstatyminės nuostatos¹³⁹, egzistuojančios nepriklausomai nuo to, ar sutartyje yra numatytos ir aptariamoms, ar ne. LAT taip pat patvirtina, kad pardavėjo garantija (patvirtinimas) dėl daiktų kokybės yra, nepaisant to, ar tokia garantija pirkimo-pardavimo sutartyje numatyta, ar ne (garantija pagal įstatymą).¹⁴⁰

Nors CK VI knygos skyriuje „Pirkimas – pardavimas“ yra nuostatų, kurios gali būti tapatinamos su aptartaisiais pareiškimais ir garantijomis. Pirmiausia, svarbu pažymėti tai, kad Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės sistemos valstybėse (Olandijoje, Vokietijoje¹⁴¹) nėra atskiriami pareiškimai ir garantijos, o į sutartis jie yra įtraukiami kaip viena sutarties dalis. CK 6.317 str. patvirtinimas ir garantija naudojami kaip sinonimas.¹⁴² Be to, CK kai kuriuose straipsniuose numato pardavėjo pareigą patvirtinti, o kituose pareigą garantuoti tam tikrą faktą. Pavyzdžiui, CK 6.317 str. 1 d. numato, jog pardavėjas privalo pagal pirkimo – pardavimo sutartį perduoti daiktus pirkėjui, t.y. jam valdyti nuosavybės (patikėjimo) teise, ir patvirtinti nuosavybės teisę į daiktus bei jų kokybę, o CK 6.333 str. 2 d. numato, kad įstatymai ar sutartis gali numatyti pardavėjo pareigą *garantuoti* pirkėjui, kad daiktai atitinka sutarties sąlygas ir kad nėra paslėptų daiktų trūkumų, dėl kurių daikto nebūtų galima naudoti tam tikslui, kuriam pirkėjas jį ketino naudoti, arba dėl kurių daikto naudingumas sumažėtų taip, kad pirkėjas, apie tuos trūkumus žinodamas, arba apskritai nebūtų to daikto pirkęs, arba nebūtų apskritai už jį

¹³⁸ MIZARAS, V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia*, 2003, Nr. 5 (47), p.10.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje V.K. v. Antano Armoškos įmonė, Nr. 3K-3-168/2006, kat.44.2.5.17; 114.4 (S).

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Vėjavaikė“ v. UAB „Sandeksa“, Nr. 3K-3-42/2004, kat. 40.3.

¹⁴¹ WHINCUP, M. *Contract Law and Practice (the English System and Continental Comparison)*, Deventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992, p. 109.

¹⁴² CK 6.317 str. 2 d.: Pardavėjo garantija (patvirtinimas) dėl daiktų nuosavybės teisės ir jų kokybės yra nepaisant to, ar tokia garantija pirkimo – pardavimo sutartyje numatyta, ar ne (garantija pagal įstatymą).

tiesiogiai mokėjęs. Tačiau tai nereiškia, kad CK išskiria pareiškimus ir garantijas į skirtingas grupes.

Manytina, jog CK numatytos pardavėjo pareigos patvirtinti arba garantuoti tam tikras aplinkybes, neįtvirtina pareiškimų ir garantijų ta prasme, kuri yra nagrinėjama šiame darbe. Visų pirma, tokia išvada darytina dėl to, kad pareiškimai ir garantijos yra laikomos sutartinėmis nuostatomis, dėl kurių šalys susitaria pirkimo – pardavimo sutartyje. Antra, CK numatytos nuostatos dėl pardavėjo garantijų ir patvirtinimų bus taikomos ir tuo atveju, jeigu šalys sutartyje ir nebus numatę jokių patvirtinimų ir garantijų nuostatų. Praktikoje pareiškimai ir garantijos, kaip jos buvo nagrinėtos šiame darbe, yra laikomas vienu instrumentu ir esant jų pažeidimui, bus taikomos sankcijos, numatytos sutartyje arba sankcijos dėl sutarties pažeidimo.

Patvirtinimai ir garantijos – tai nuostatos, kurios daro įtaką šalies apsisprendimui sudaryti sandorį ar ne, tad, jeigu pardavėjo garantijos buvo klaidinančios ir apgaulingos, pirkėjas turi teisę remtis ne tik sutartimi užtikrinančiais teisių gynbos būdais, o taip pat taikyti CK 1.91 straipsnį ir reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu kaip sudarytą dėl apgaulės.

CK 6.333 straipsnis numato, jog sutartis arba įstatymas gali numatyti pardavėjo pareigą garantuoti pirkėjui, jog daiktai atitinka sutarties sąlygas, o jeigu sutartyje šios sąlygos nenumatytos – kad daiktus galima naudoti tam, kam jie yra paprastai naudojami. Taigi šiuo atveju įstatymas tai pat numato pardavėjo įstatyminę pareigą perduoti tinkamos kokybės daiktus.

Pareiškimai ir garantijos, numatytos CK, iš dalies gali būti prilyginamos pareiškimams ir garantijoms, kaip jie suprantami bendrosios teisės valstybėse. Tačiau CK nuostatos yra įstatyminės nuostatos, kurios galios net ir tuo atveju, kai šalys sutartyje nenumato jų. Tačiau pirkėjas, norėdamas užtikrinti efektyvų savo teisių gynimą, turi derėtis dėl pareiškimų ir garantijų įtraukimo į sutartį ir reikalauti kiek įmanoma platesnės jų apimties.

2.3. Pirkėjo interesų apsauga pagal sutartines nuostatas

Gynybos būdai – tai instrumentai, kurių dėka pirkėjas gali užsitikrinti, jog pirkimo – pardavimo sutartyje numatytomis sąlygomis įsigys sutartyje numatytą daiktą, o esant sutarties pažeidimui ar neatitikimui – turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius ar kitaip ginti savo teises. Atsižvelgiant į tai, kad akcijų pirkimo – pardavimo atveju teisinių procedūrų prasme pirkėjo teisės nėra apsaugotos, pirkėjas jau derybų su pardavėju metu turi išsiderėti kuo palankesnes sutarties sąlygas ir taip stengtis savo teises apsaugoti sutartiniais būdais. Sutartyje numatyti pirkėjo teisių gynimo mechanizmai sukuria pusiausvyrą tarp šalių, skatina pardavėją elgtis sąžiningai sudarant ir vykdant sutartį.

Šioje darbo dalyje aptariamus pirkėjo teisių gynimo būdus tiksliau būtų galima įvardinti kaip civilines teises garantijas. Civilinės teisinės garantijos yra platesnė sąvoka negu gynyba, kadangi garantijos – tai priemonės, užtikrinančios normalų civilinės teisės apyvartos subjektų teisių ir interesų realizavimą, apsaugos ir gynybos būdus¹⁴³ ir tik tokių priemonių veiksmingumas sustiprina teisinių gynybos priemonių veiksmingumą.

Pagal Lietuvos teismų praktiką, akcijų pirkimo – pardavimo sutarties objektas yra akcijos, o ne bendrovė, todėl, siekiant užsitikinti galimybę reikalauti nuostolių atlyginimo, kai po sutarties pasirašymo paaiškėja, kad bendrovės, kurios akcijos buvo įsigytos, teisinė, ekonominė ir finansinė padėtis neatitinka pirkėjo lūkesčių, į sutartį įtraukiami pardavėjo patvirtinimai, kurie atlieka šias funkcijas: (a) suteikia informaciją apie bendrovę ir (b) jie numato mechanizmą retrospektyviam kainos pataisymui.¹⁴⁴

Pažeidus pareiškimus ir garantijas, pirkėjas turi teisę reikalauti nuostolių, jeigu pirkėjas gali įrodyti, kad pareiškimas ir garantija buvo neteisinga, buvo pažeista ir tai paveikė bendrovės ar įsigyto verslo vertę.¹⁴⁵

Paprastai, sudarydamos akcijų pirkimo – pardavimo sutartį, šalys numato priemones, kurios bus taikomos, jeigu bus pažeisti sutartyje numatyti pareiškimai ir garantijos. Šalys yra laisvos susitarti, kokios priemonės pradės veikti, jeigu bus pažeidžiama sutartis.¹⁴⁶ Įprastai šalys numato šiuos mechanizmus, kurie užtikrina pirkėjui nuostolių atlyginimą, esant pareiškimo ir garantijos pažeidimui:

(a) Nuostolių atlyginimo užtikrinimas (angl. – *indemnity*).

Nuostolių atlyginimo užtikrinimo paskirtis – numatyti užtikrintas priemones pirkėjui, kai yra pažeidžiamas pareiškimas ir garantija, nes tokiu atveju pirkėjas neturi pareigos įrodyti nuostolių atsiradimo faktą ir dydį – pakanka fakto, kad pareiškimas ir garantija buvo pažeisti.¹⁴⁷ Šalys susitaria sutartyje, kad esant garantijų pažeidimui, pardavėjas pirkėjui sumokės konkrečią pinigų sumą pirkėjui. Ši pirkėjo teisių apsauga galėtų būti prilyginama baudai už prievolės nevykdymą arba netinkamą vykdymą (CK 6.258 straipsnis 1 dalis). Atsižvelgiant į tai, kad pirkėjui tereikia nurodyti sutarties pažeidimo faktą, galima teigti, kad tai prilyginama šalies atsakomybei be kaltės, kuri galima sutarties numatytais atvejais (CK 6.248 str. 1 d.). Nors pardavėjas sutinka sumokėti sutartyje numatytą sumą vien tik esant garantijos pažeidimui, pardavėjas normaliai sieks nustatyti,

¹⁴³ PAPIRTIS, L.V., *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. II tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007, p. 131.

¹⁴⁴ Gaby Hardwicke Solicitors. Due diligence. Prieiga per internetą [2009 m. kovo 2 d.] <http://www.gabyhardwicke.co.uk/files/Warranties%20and%20Tax%20Covenant%20in%20Share%20Sales.pdf>

¹⁴⁵ Ibid.

¹⁴⁶ BARES, J.; DWORKIN, T.; RICHARDS, E. *Law for Business*. 9th ed. New York: McGraw-Hill Irwin, 2006, p. 361.

¹⁴⁷ Ibid

kad nusrodyta pinigų suma, bus mokama tik esant pažeidimui, viršijančiam tam tikrą sumą (angl. – *impose a ceiling*) ir taip išvengiant reikalavimų dėl bet kokių pažeidimų. Minėtu atveju pardavėjas taip pat sieks nustatyti laiko ribą (angl. – *limiting time*), kurio metu pardavėjas atsakys už pažeidimus (paprastai terminas yra dveji arba treji metai).

(b) Kainos dalies atidėjimas (angl. – *escrow*).

Kainos dalies atidėjimas, kai ji laikoma deponitineje sąskaitoje taikomas tais atvejais, kai pardavėjas garantuoja, kad tam tikra sąlyga įvyks arba neįvyks per šalių nustatytą laiką. Pirkėjas taip užsitikrina, kad neatsiras tam tikrų paslėptų trūkumų, o šiems atsiradus – šalys bus priverstos derėtis dėl kainos sumažinimo. Šis mechanizmas užtikrina, kad pirkėjas gaus bendrovę be paslėptų skolų ar kitų trūkumų, o pardavėjas gaus likusią kainos dalį už akcijų pirkimo – pardavimo sandorį.¹⁴⁸ Šis metodas gali būti panaudotas įvairiai: pavyzdžiui, šalys gali susitarti, jog atidėtos kainos dalies mokėjimas išdėstomas lygiomis dalimis penkiems metams, jeigu nors vienais metais įmonės rezultatai bus blogesni už sutartus, pardavėjas dalies mokėjimo tais metais negaus.¹⁴⁹

(c) Kainos dalies mokėjimo sulaikymas (angl. – *holdback*).

Kainos dalies mokėjimo sulaikymas veikia labai panašiai, kaip ir kainos dalies atidėjimas į deponitinę sąskaitą. Pirkėjas gali sulaikyti dalies kainos mokėjimą tam tikram sutartam laikui ir taip suvaldyti tas rizikas, dėl kurių atsiradimo jis daugiausia abejojo, ir apsaugoti savo interesus.¹⁵⁰ Tai taip pat šalių susitarimas, pagal kurį kainos dalies mokėjimas yra atidedamas, kol įvyks tam tikra sutartyje numatyta sąlyga.

(d) Kainos pataisymo/koregavimo numatymas (angl. – *purchase price adjustment*).

Atsižvelgiant į tai, kad akcijų pirkimo – pardavimo sandoris yra kompleksiškas, t.y. susidedantis iš derybų, sandorio formavimo, pasirašymo ir užbaigimo etapų, jo užbaigimas gali užimti nemažą laiko tarpą. Todėl daugumoje akcijų įsigijimo, įmonių susijungimo ir kituose panašiuose sandoriuose yra įtraukiama kainos koregavimo nuostata. Ji svarbi sandorio užbaigimo metu ar netgi po sandorio užbaigimo. Kainos koregavimo klausimas gali būti aptartas dviem aspektais: (i) atgalinio poveikio kainos koregavimas (angl. – *post-closing adjustments*)¹⁵¹, kadangi akcijų pirkimo – pardavimo sandoris yra nevienadienis sandoris, tai kainos pataisymo nuostatos gali pasitarnauti

¹⁴⁸ SIEGEL, P. *Using Escrow Services When Buying Or Selling A Business*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą <http://www.bizben.com/articles/27-escrow-services.php>

¹⁴⁹ ANDREOZZI, G. W. *Using the Installment Method with Escrow Arrangements*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.] <http://www.aicpa.org/pubs/taxadv/online/may2000/andre.htm>

¹⁵⁰ Ibid.

¹⁵¹ NEIER, D. *Role of the Litigation Consultant in Post-Closing Purchase Price Adjustments*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2005/805/essentials/p66.htm>

pirkėjui nustatant galutinę kainą sandorio užbaigimo metu, lyginant kainas kainos nustatymo dieną ir sandorio užbaigimo dieną ir

(ii) ateities kainos koregavimas (angl. – *future-oriented purchase price adjustments*) vadinamieji *earn-outs*.¹⁵² Tai sutartinė nuostata, pagal kurią pardavėjui yra sumokama tam tikra kainos dalis (pvz.: 80 proc. kainos), o likusioji dalis bus mokama, jeigu įsigytas verslas pasieks tam tikrus finansinius rodiklius (dažniausia atsižvelgiant į pardavimų ar pelno rodiklius¹⁵³). Taip pirkėjas užsitikrina, kad įmonės veiklos rodikliai bus pakankamai geri, o pardavėjas užsitikrina galimybę gauti didesnę kainą už parduodamą verslą.

Akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje šalys gali susitarti dėl pardavėjo teisių gynimo ir aptarti su tuo susijusius mechanizmus. Tačiau tokiu atveju nėra laikoma, kad šalys numatė vieninteliuos pirkėjo teisių gynimo būdus ir jokie kiti, išskyrus numatytus sutartyje, negali būti taikomi. Pirkėjas bet kuriuo atveju turės teisę reikalauti atlyginti sutarties pažeidimo sukeltus nuostolius, nepaisant to, kad šalys sutartyje buvo numačiusios tik netesybas. Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. balandžio 29 d. išnagrino bylą V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“¹⁵⁴, kurioje ginčas kilo dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pažeidimo, kai pardavėjas pažeidžia duotus pareiškimus ir garantijas. Tačiau negalima sutikti su teismo išsakyta nuostata, kad pardavėjui pažeidus garantiją, jam taikytina tik sutartyje numatyta atsakomybė. Pirkėjas turi teisę pasirinkti, kokiais būdais apginti pažeistas teises.

Visi aukščiau aptarti būdai turi būti taikomi kompleksiskai, kad pirkėjo interesai būtų tinkamai apginti. Vieni mechanizmai (kainos atidėjimas) efektyvesni iki sandorio užbaigimo, kitos priemonės negalėtų būti įgyvendintos (pvz.: nuostolių atlyginimo garantija) jeigu pardavėjas taptų nemokus.

Praktika rodo, jog šios pirkėjų interesų apsaugos priemonės veikia gana efektyviai ir jeigu tik pirkėjas tinkamai suformuluoja jas ir įtraukia į sandorį. Be to, kadangi akcijų pirkimo – pardavimo santykiai nėra reglamentuojami atskiromis teisės normomis, o ir daikto trūkumų instituto, kaip pirkėjo teisių gynimos būdo, taikymas yra diskutuotinas, visos sutartinės pirkėjo interesų gynimos galimybės numatančios nuostatos turi būti kiek įmanoma išsamiau aptartos sutartyje.

¹⁵² PENTTILA, CH. *Corporate Earnout*. [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą <http://www.entrepreneur.com/growyourbusiness/sellingyourbusiness/article80562.html> [.]

¹⁵³ <http://www.investopedia.com/terms/e/earnout.asp> [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]

¹⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“, Nr. 2A-310/2008, kat. 42.6;36.

3. Daikto trūkumų instituto taikymas kaip pirkėjų teisių gynimas

Pagal bet kurią pirkimo – pardavimo sutartį pardavėjas privalo perduoti pirkėjui daiktus, kurių kokybė atitinka pirkimo – pardavimo sutarties ir daiktų kokybę nustatančių dokumentų sąlygas (CK 6.333 str.).

Akcijų pirkimo – pardavimo sutarties objektas yra bendrovės akcijos. Akcija – tai nuosavybės vertybiniai popieriai, kurie suteikia jos turėtojui turtines ir neturtines teises. Paprastai bendrovės akcijų skaičius atspindi akcininko teisę daryti įtaką bendrovės valdymui¹⁵⁵, t. y. priimant sprendimus, todėl įsigyjant kuo didesnę akcijų skaičių ar net visas bendrovės akcijas pirkėjui yra svarbus, kokią bendrovę jis įsigyja, už kokias akcijas jis sumoka pirkimo kainą ir kokią realią vertę turi tos akcijos.

Kaip jau buvo minėta, akcijų pirkimo – pardavimo sutarties objektas yra akcijos, tačiau skirtinga situacija susiklosto, kai yra įsigyjamos kelios akcijos ir kai yra perkamas kontrolinis akcijų paketas. Tuo atveju, kai yra įsigyjamas kontrolinis akcijų paketas, pirkėjas įsigyja visą įmonę – įsigyja verslą, todėl šiuo atveju pirkėjui ypač aktualu, kokios būklės verslą įsigyja ir kokią kainą jis galėtų mokėti už jį.

Akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju, skirtingai negu įmonės, kaip turtinio komplekso, pirkimo – pardavimo sutarties atveju (CK 6.402-6.410 str.) perleidžiamos įmonės teisės ir pareigos, o įmonės pirkimo – pardavimo atveju yra įsigyjama įmonė kaip turtinis kompleksas, kai pirkėjui yra aišku, kokios apimties yra perimamos teisės ir pareigos. CK 6.408 str. numato, kad tuo atveju, kai pirkėjui yra perduota įmonė, kuri neatitinka sutartyje aptartų kokybės ir kitokių reikalavimų, pirkėjas turi teisę ginti savo teises remdamasis daiktų kokybės ir daiktų su trūkumais įsigijimą reglamentuojančias normas (CK 6.333 str., CK 6.334 str.).

3.1. Akcijų pirkimui – pardavimui taikytinos normos

CK 6.305 str. 2 d. numato, kad vertybinių popierių, valiutinių vertybių pirkimui – pardavimui taikomos šio skyriaus normos, jeigu kiti įstatymai nenumato specialių jų pirkimo – pardavimo taisyklių. Todėl svarbu yra tai, kad nei ABĮ ar kiti teisės aktai nenumato specialių nuostatų, kurios reguliuotų aptariamus teisinius santykius kitaip negu CK. Todėl akcijų pirkimo – pardavimo sandorio atveju yra taikomos bendrosios CK normos.

3.2. Akcija – specifinis sandorio objektas

Įstatymų leidėjas nustatė, kad uždarosios akcinės bendrovės akcijos, kaip vertybinis popierius, yra specifinis civilinės apyvartos objektas. Akcijos yra akcijų pirkimo –

¹⁵⁵ Nevisada akcijos parodo galimybę daryti įtaką įmonės valdymui, pvz.: kai monėje yra išleistos privilegijuotos akcijos, kt.

pardavimo sutarties objektas, tad netgi ir tuo atveju, jeigu akcijas ir priskirtume daiktų kategorijai, reikalavimai dėl daikto trūkumo galėtų būti pareikšti dėl akcijos, kaip sutarties objekto, trūkumą, t.y. ar daikto kokybės reikalavimai gali būti taikomi akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju, kur sutarties objektas yra specifinis ir ar pirkėjas gali ginti savo teises remdamasis daiktų su trūkumais institutu. Daikto kokybė yra vienas esminių reikalavimų, keliamų daiktui, o ypač tai aktualu, kai daikto trūkumą negalima nustatyti iš karto, kai trūkumai paaiškėja praėjus tam tikram laikui po sandorio sudarymo.

Pirmiausia, reikia išsiaiškinti, ar akcija, kaip akcijų pirkimo – pardavimo sutarties objektas, gali būti laikoma daiktu civilinių teisinių santykių prasme. CK 1.97 str. 1d. numato, kad civilinių teisių objektai yra daiktai, pinigai ir vertybiniai popieriai, kitas turtas bei turtinės teisės, intelektinės veiklos rezultatai, informacija, veiksmai, veiksmų rezultatai, taip pat kitos turtinės ir neturtinės vertybės. Taigi vertybiniai popieriai yra išskiriami į atskirą civilinių teisių objektų kategoriją.

Lietuvos apeliacinis teismas pritarė pozicijai, jog akcija negali būti priskirta daiktų kategorijai. Teismas yra pasakęs¹⁵⁶, jog CK 1.98 str. 1 d. daiktus, kaip civilinių teisių objektus, skirsto į kilnojamuosius ir nekilnojamuosius. Vertybiniai popieriai, tarpe jų ir akcijos, išskirti atskirai, t.y. sąvoka numatyta CK 1.102 str. 1 d. Teismas nurodė, kad pats įstatymas akcijas, kaip civilinių teisių objektus, išskiria į atskirą kategoriją nei daiktai.

CK 1.02 str. aiškiai nurodo, jog akcija – tai vertybinis popierius, patvirtinantis jos turėtojo (akcininko) teisę dalyvauti valdant įmonę, jeigu įstatymai nenumato ko kita, ir kitas teises. Taigi pagal minėtas normas ir jų išskyrimą atskiruose CK straipsniuose, galima daryti išvadą, jog akcijos nėra laikomos daiktais. Akcija – vertybinis popierius, pažymintis asmens įdėtas lėšas į akcinę bendrovę ir suteikiantis teisę jos turėtojui gauti dalį pelno (dividendą) bei dalyvauti bendrovės valdyme.¹⁵⁷

Iš to, kas buvo aptarta aukščiau, darytina išvada, kad akcijos nėra laikomos daiktu pagal CK reguliavimą ir yra išskiriamas į kitą kategoriją. Todėl daiktų kokybės reikalavimai negali būti taikomi akcijoms, kaip įprastiems daiktams. Tačiau akcija – civilinių teisinių santykių objektas, todėl nors ir taikytume daikto trūkumą institutą, kokybės reikalavimai būtų taikomi akcijai – ji turi būti apmokėta, pasirašyta ir atitikti kitus reikalavimus. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad akcija yra tik verslo dalies išraiška ir ji ekonomine prasme yra susijusi su materialiu daiktu – bendrove, toliau akcijas nagrinėsime susiejant jas su daikto samprata.

¹⁵⁶ 2008 m. spalio 20 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Uždaroji *akcinė bendrovė „Manage Holding”* v. *V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B.*, Nr. 2A-330/2008, kat. 44.6

¹⁵⁷ VILIMAVIČIUS, A. *Akcijos ir akcinės bendrovės*. Lietuvos „Žinijos“ draugijos leidykla, Vilnius 1990. P. 7.

3.3. Daikto kokybės reikalavimų taikymas akcijoms

CK 6.333 str. numato reikalavimus perduodamų daiktų kokybei. Taigi ir akcijos turi atitikti tas kokybės sąlygas, kurios yra aptartos pirkimo – pardavimo sutartyje. Teismai laikosi pozicijos, kad akcija atitinka kokybės reikalavimus, kai pirkimo – pardavimo sutartyje numatyta garantija, kad sutarties sudarymo metu akcijos yra visiškai apmokėtos, pardavėjai yra vieninteliai ir tikrieji akcijų savininkai, akcijos nėra įkeistos ar areštuotos, pardavėjų turtinės ir neturtinės teisės, susijusios su akcijomis nėra perleistos, apsunkintos ar kitaip apribotos, į akcijas jokie tretieji asmenys neturi ir, pardavėjų žiniomis, neturės jokių teisių, reikalavimų ar pretenzijų, akcijos nėra ir, pardavėjų žiniomis, nebus teismo ar arbitražinio ginčo objektas.¹⁵⁸ Lietuvos apeliacinis teismas minėtoje byloje nurodė¹⁵⁹, kad neabejotinai akcijos, kaip civilinių teisinių santykių objektas, gali būti pardavimo sutarties dalyku ir neabejotinai turi atitikti pirkimo – pardavimo sutarties esmines sąlygas, sandorių nugalinėjimui gali būti taikomi bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai (CK 6.305 str. 2 d.). Nors Lietuvos apeliacinis teismas tiesiogiai nepasisakė, jog akcijoms nėra taikomi daikto kokybės reikalavimai pagal CK 6.333 str., tačiau iš teismo kitų argumentų ir priimtos nutarties galima daryti išvadą, jog teismas laikosi pozicijos, kad akcijoms daikto trūkumų institutas gali būti taikomas tik tada, kai kokybės neatitinka pačios akcijos (jos yra neapmokėtos, nepasirašytos ir pan.). Tačiau, teismas, nurodė aiškiai, kad akcijų kaina priklauso nuo turtinės perduodamos įmonės padėties. Todėl paaiškėjus, kad įmonės turtinė padėtis yra blogesnė negu pagal informaciją pateiktą sudarant sutartį, tai tiesiogiai paveiktų akcijų kainą.

Tačiau nors teismai numato, kad akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju daikto kokybės reikalavimai taikomi tik akcijoms ir su akcijomis susijusiems trūkumams, tačiau pripažįsta, jog vertybiniai popieriai – akcijos įmonės finansinėje atskaitomybėje yra tik pinigų ekvivalentas. LAT byloje Vokietijos bendrovė "Gretsh-Unitas GmbH" v. V.Semeška sutinka, jog už pirkėjui priklausančias pinigines lėšas įsigijus, kaip nustatyta vertės vertybinių popierių rinkoje nebeturėjusias akcijas, akivaizdu, kad pirkėjui buvo padaryta reali žala – prarastos realiai pirkėjo turėtos piniginės lėšos, o įsigytos tik bevertės akcijos – tik pinigų ekvivalentas, kurios nebuvo realiai padengtos turtu. Taigi teismas taip sieja akcijų vertę ir jų kokybę su įsigyjamos įmonės turtu ir kokybe.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 2 d. sprendimas civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“ v. V. B., R. B., M. B., K. S., M. T., N. B., Nr. 2-81-368/2008.

¹⁵⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje Uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“ v. V. B., R. B., M. B., K. S., M. T., N. B., Nr. 2A-330/2008, kat. 44.6.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje Vokietijos bendrovė "Gretsh-Unitas GmbH" v. V.Semeška, Nr. 3K-3-1590, kat. 39.6.2.13.

Iš to, kas pasakyta anksčiau, darytina išvada, kad teismai laikosi pozicijos, kad akcijos bus laikomos neatitinkančios kokybės reikalavimų tik tada, kai trūkumai susiję su pačia akcija ir paaiškėjus trūkumams dėl įmonės akcijų pirkimo – pardavimo atveju, daiktų kokybės institutas nebus taikomas. Tačiau manytina, kad priešinga pozicija būtų pagrįstesnė, kadangi akcija yra įmonės vertės išraiška, akcijų kaina priklauso būtent nuo įmonės turtinės padėties, o pati akcija, kaip fizinis daiktas turi labai mažą vertę. Be to, atsižvelgiant į tai, kad akcijų pirkimo – pardavimo sandoriai sudaromi itin dažnai įsigyjant verslą, daiktų trūkumų instituto taikymas sustiprintų sandorio šalių pareigą elgtis sąžiningai ir atskleisti visus įmonės trūkumus, taip palengvinant pirkėjo padėtį.

3.4. Akcijų pirkimo – pardavimo prilyginimas įmonės pirkimui – pardavimui

Akcijų pirkimas – pardavimas yra vienas iš dažniausių sandorių, vykdomų tarp bendrovės ir akcininkų arba tarp akcininkų ir trečiųjų asmenų, o uždarnosios akcinės bendrovės akcijų pirkimas – pardavimas, be kita ko, yra vienas iš populiariausių verslo perleidimo (pardavimo) būdų.¹⁶¹ Kaip jau buvo minėta, CK numato įmonės, kaip turtinio komplekso įsigijimą, ir įstatymiškai užtikrina pirkėjo teisių gynimą dėl įmonės trūkumų, kurie nebuvo aptarti sutartyje ir kurių neįmanoma pašalinti arba pardavėjas jų nepašalina per nustatytus terminus. Tokiu atveju CK užtikrina pirkėjui teisę reikalauti nutraukti ar pakeisti sutartį ir atlyginti šiuos nuostolius (CK 6.408 str. 5 d.) bei remtis kitomis CK normomis, reglamentuojančiomis daikto kokybės ir kitokius reikalavimus (CK 6.408 str. 1 d.).

Verslo įsigijimas yra dažnesnis perkant akcijas (angl. – *share deal*), o ne įmonę, kaip turtinį kompleksą (angl. – *asset deal*), šiuo atveju galima būtų teigti, jog akcijų pirkimo – pardavimo atveju būtų be galo reikalingas šių nuostatų taikymas, tuo labiau, jog abiem atvejais yra dažniausia siekiama to paties tikslo – įsigyti verslą.¹⁶²

Teisės aktai nenumato, kad pirkėjas, pirkdamas akcijas, galėtų reikšti pretenzijas dėl įmonės trūkumų, tačiau manytina, kad daikto trūkumų institutas turėtų būti taikomas tada, kai akcijų pardavimas savo pasekmėmis yra prilyginamas įmonės pardavimui.¹⁶³ Akivaizdu, jog ne kiekvieno akcijų pirkimo – pardavimo (angl. – *share deal*) sudarymas sukels tą patį ekonominį rezultatą – ne kiekvienas akcijų pardavimas yra laikytinas verslo perleidimu.¹⁶⁴ Taigi svarstytina, kiek akcijų turi būti perleista kitam subjektui, kad tai

¹⁶¹ BITĖ, V.; KIRŠIENĖ, J.. Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas, *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2008 5 (107); 61 – 70. P. 61

¹⁶² KIRŠIENĖ, J.; KERUTIS, K. Verslo perleidimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė, *Jurisprudencija*. Mokslo darbai. 2006 3 (81); 24-31. P. 26

¹⁶³ *Ibid.*, P. 29

¹⁶⁴ Kelių didelės akcinės bendrovės akcijų (pvz. AB “Mažeikių nafta”) įsigijimas nebus laikomas verslo perleidimu.

būtų galima laikyti verslo perleidimu ir ekonominis rezultatas būtų tas pats, kaip ir įsigyjant visą įmonę kaip turtinį kompleksą. Pavyzdžiui, Vokietijoje egzistuoja nuostata, kad tuo atveju, kai yra įsigyjama mažiau negu 50 procentų bendrovės akcijų, pardavėjo atsakomybė už daiktą, turintį trūkumų negali būti taikoma pardavėjui. Vokietijos teisės doktrina nustatė bendrą taisyklę, jog įsigyjant kapitalą jungiančiose įmonėse, egzistuoja 75 procentų riba ir tik tada akcijų sandoris bus prilyginamas įmonės įsigijimo sandoriui.¹⁶⁵ Taigi esminis klausimas, ar daikto trūkumo institutas galėtų būti taikomas akcijų pirkimo – pardavimo sandorio atveju turėtų būti atsižvelgiama į realios kontrolės įgijimą perleidžiant tas akcijas. Todėl turėtų būti atsižvelgta, į Vokietijos teisės doktrinoje suformuluotą taisyklę, pagal kurią daiktų trūkumų normos galima taikyti tada, kai dalį įsigyjančio pirkėjo padėtis yra (tampa) dominuojanti, o pardavėjui arba trečiajam asmeniui likusios dalys yra tokios menkos, kad pirkėjo teisė valdyti įmonę negali būti suvaržyta iš esmės.¹⁶⁶ Lietuvoje toks atvejis būtų tada, kai du trečdalius balsų daugumą subjektas gali priimti visus svarbiausius sprendimus įmonėje (ABĮ 28 str.).

Akcijų pardavimo sandoris galėtų būti vertinamas kaip verslo perleidimas tik tuomet, kai dėl sandorio perduodamos verslo valdymo teisės, o tai paprastai reiškia kontrolinio akcijų paketo įsigijimą ir parduotų akcijų skaičius turėtų suteikti dviejų trečdalių visų akcijų ar didesnę balsavimo teisę. Tačiau kadangi daikto kokybės instituto taikymas šiuo metu yra diskutuotinas Lietuvoje, todėl pirkėjas turi būti suinteresuotas apginti savo teises sutartiniais būdais – kiek įmanoma tinkamiau suformuluoti pareiškimus ir garantijas, galimybę reikalauti kainos sumažinimo, nuostolių atlyginimo ar sutarties nutraukimo, paaiškėjus, jog pareiškimai ir garantijos neteisingos.

CK 6.408 str. nenurodo, ar šiuo atveju gali būti taikomas bendrasis CK 6.338 str. 1d. numatytas terminas, per kurį pirkėjas turi teisę pareikšti reikalavimus dėl daiktų trūkumų. Kadangi reikia skirti daikto trūkumų atveju taikomus garantinius (įstatymo arba šalių susitarimu nustatytus terminus, per kuriuos galioja vienos iš sutarties šalių garantija, jog perduotas ir tinkamai naudojamas daiktas atitinka sutartyje nustatytus kokybės reikalavimus¹⁶⁷), pretenzinius terminus (terminus, nustatyti įstatymuose arba sutartyje reikalavimams išankstine ginčo sprendimo ne teisme tvarka pareikšti), verta paminėti, kad šiuo atveju turėtų būti taikomas šešių mėnesių ieškinio senaties terminas dėl įmonės trūkumų (CK 1.125 str. 5 d. 2 p.) .

¹⁶⁵ KIRŠIENĖ, J.; KERUTIS, K. Verslo perleidimas akcijų ar įmonės perdavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė, Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2006 3 (81); 24-31. P. 27.

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 39 patvirtinta apžvalga dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas, Nr. A2-18.

4. Gynybos būdai esant pirkėjo teisių pažeidimui

Teisių gynimas – tai visuma priemonių, skirtų pažeistoms teisėms atkurti, pripažinti, apsaugoti nuo gresiančių ir kartotinių tolesnių pažeidimų, bet kokiems teisę pažeidžiantiems veiksams pašalinti, taip pat dėl pažeidimo patirtai turtinei ir neturtinei žalai kompensuoti.¹⁶⁸ Teisių gynimas pirmiausia yra siejamas su pačia subjektine teise¹⁶⁹. Civiliniai teisių gynimo būdai – tai materialieji teisiniai reikalavimai, kuriais nukentėjęs asmuo siekia, kad būtų atkurtos jo pažeistos teisės, taip pat kad būtų pašalinti jo teises pažeidžiantys veiksmai ir kad būtų užkirstas kelias atlikti tokius veiksmus.¹⁷⁰ CK 1.138 str. numato, kokiais būdais gali būti ginamos pažeistos subjekto teisės.

Teisių gynimą galima apibūdinti kaip visumą priemonių, skirtų atkurti pažeistas teises, jas pripažinti, apsaugoti nuo gresiančių ir kartotinių tolesnių pažeidimų, pašalinti bet kokius teisę pažeidžiančius veiksmus, taip pat kompensuoti pažeidimu patirtą turtinę ir neturtinę skriaudą. Ankstesnėje šio darbo dalyje buvo aptariami prevenciniai (apsauginiai) teisių gynimo būdai, t.y. mechanizmai, kurių pagalba pirkėjas gali apsisaugoti nuo būsimo pažeidimo, atgrasinti kitą šalį nuo jų pažeidimo, numatant specifines priemones.

Šioje darbo dalyje yra aptariami teisių gynybos būdai tais atvejais, kai pirkėjo teisės jau yra pažeistos ir reikalinga jas atkurti, atstatyti ir taip sugrąžinti nukentėjusią šalį į padėtį, buvusią iki teisių pažeidimo. Pažymėtina tai, kad nors dažnai šalys susitaria dėl teisių gynimo būdų sutartyje, tačiau tai nereiškia, jog jos negali pasirinkti kitų savo pažeistų teisių gynybos būdų.¹⁷¹ 1980 m. Vienos konvencija pardavėjui pažeidus sutartį taip pat nurodo, kad pirkėjas gali ginti savo teises šiais būdais: nutraukti sutartį, sumažinti kainą, išieškoti nuostolius. Nors sąžiningo įgijėjo ir daikto išreikalavimo iš sąžiningo įgijėjo klausimai yra priskiriami prie daiktinės teisės reguliavimo srities, o visi minėtieji teisių gynimo būdai yra prievoliniai, tačiau akcijų išreikalavimas iš pirkėjo yra gana dažnas reikalavimas akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju, todėl būtina taip pat aptarti šį klausimą. Šioje dalyje akcijų pirkėjo teisių gynybos būdai yra nagrinėjami per nacionalinio teisinio reguliavimo prizmę, pateikiant pavyzdžių kaip tai numato užsienio valstybių teisinis reguliavimas.

¹⁶⁸ MIZARAS, V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdydas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia* 2003, Nr. 5 (47), p.16

¹⁶⁹ MIZARAS V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Monografija*. Vilnius : Justitia, 2003. p.27

¹⁷⁰ MIZARAS V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdydas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia* 2003, Nr. 5 (47), p. 16.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *E.S. v. UAB „MG Baltic Investment“*, Nr. 3K-3-75/2008, kat. 42.8 (S).

Tačiau prieš aptariant teisių gynbos būdus, kuriuos užtikrina įstatymas, būtina nustatyti, kam pirkėjas turi teisę pareikšti reikalavimus – ar bendrovei, ar akcininkui (pardavėjui). Dažniausia praktikoje laikomasi nuostatos, kad pirkėjas reikalauja pareiškimų ir garantijų tiek iš įmonės, tiek iš akcijų savininko (pardavėjo). Tais atvejais, kai pareikšimus duoda tik akcininkas, verta numatyti, kad dėl šių pareiškimų tikrumo akcininkas garantuoja. Kadangi akcininkas vėliau galėtų ginčyti, jog jam įmonė pateikė neteisingą informaciją, todėl ir pareikšimai ir garantijos neatitinka tikrovės. Manytina, kad šiuo atveju yra svarbu atsižvelgti į sutarties uždarumo principą bei į tai, ar akcijų pardavimas yra pirminė ar antrinė apyvarta. Kadangi šiame darbe yra analizuojamas akcijų perleidimas antrinės apyvartos atveju, todėl už pareiškimų ir garantijų, kaip sutartinių nuostatų, pažeidimą pirkėjui atsako kita sutarties šalis – pardavėjas. Bendrovės, kurios akcijos parduodamos, atsakomybės klausimas galėtų būti keliamas tuo atveju, kai patvirtinimai ir garantijos yra tiesiogiai duodami pirkėjui.

4.1. Teisė reikalauti sumokėti netesybas ir/ar atlyginti nuostolius

Siekiant užtikrinti visapusišką teisių gynimą ypač svarbūs yra tie teisių gynimo būdai, kuriais būtų galima pašalinti dėl teisės pažeidimo patirtą skriaudą.¹⁷² Jeigu nukentėjusioji šalis siekia, kad jai būtų kompensuoti dėl teisės pažeidimo patirti turtiniai ir neturtiniai padariniai, toks reikalavimas priskirtinas prie kompensacinių teisių gynimo būdų.¹⁷³ Jais siekiama satisfakcijos, t.y. atkurti turtinę padėtį, buvusią iki teisės pažeidimo.¹⁷⁴

Pats universaliausias ir dažniausia taikomas kompensacinis pažeistų teisių gynbos būdas yra nuostolių atlyginimas. Nuostolių atlyginimas yra bendrasis pirkimo – pardavimo sutarties pažeidimo padarinys. 1980 m. Vienos konvencija nuostolių atlyginimą taip pat laiko pagrindiniu gynimo būdu.¹⁷⁵

Pirkėjui visuomet atsiranda teisė reikalauti atlyginti nuostolius, jeigu juos pirkėjas patyrė dėl pardavėjo prisiimtų pareigų nevykdymo arba netinkamo vykdymo, kadangi tokią teisę numato CK 6.63 str. 2 d. CK numato, kad kiekvienas asmuo privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievoles (6.256 str. 1 d.), o netinkamai ją įvykdžius arba neįvykdžius, privalo kitai šaliai atlyginti jos patirtus nuostolius, sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.256 str. 2d.). Tačiau sutarčių teisėje galioja principas, kad

¹⁷² MIZARAS V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Monografija*. Vilnius : Justitia, 2003, p. 75.

¹⁷³ Ibid, p. 29.

¹⁷⁴ Ibid, p.29-30.

¹⁷⁵ MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 505.

atlyginami tik tie nuostoliai, kurie yra sutarties pažeidimo padarinys.¹⁷⁶ Be to, CK 6.256 str. 2 d. numato, kad sutartinė civilinė atsakomybė gali pasireikšti dvejopai – atlyginant nuostolius arba sumokant netesybas (baudą, delspinigius).¹⁷⁷

Taikant nuostolių atlyginimą už sutarties pažeidimą paprastai yra būtina nustatyti pažeidėjo kaltę (CK 6.248 str.), tačiau pardavėjas, būdamas verslo subjektas, privalo atlyginti nuostolius, atsiradusius dėl netinkamo kokybės daikto perdavimo, nepriklausomai nuo kaltės, nes jis nuo atsakomybės atleidžiamas tik tuo atveju, jeigu įrodo, kad sutartis buvo pažeista dėl nenugalimos jėgos (CK 6.256 str. 4 d.).¹⁷⁸ Tačiau išimtis yra tai, kad esant pardavėjo (verslo subjekto) atsakomybei, nuostoliai bus skaičiuojami atsižvelgiant į nuostolių numatymo taisyklę (angl. – *contemplation rule*)¹⁷⁹, kuri reiškia, kad pardavėjas atlygins tik tuos nuostolius, kuriuos jis numatė ar galėjo protingai numatyti sudarydamas sutartį. Toks principas yra nustatytas atsižvelgiant į tai, kad pagal 6.256 str. 4 d. verslininkas atsako be kaltės, todėl nuostolių numatymo doktrina skirta objektyviosios (griežtosios) civilinės atsakomybės poveikiui sušvelninti ir protingai skolininko – verslininko – atsakomybei riboti tokiu būdu, kad ji neprarastų savo kompensacinio pobūdžio ir nevirstų bausme.¹⁸⁰

Nuostolių numatymo taisyklė vertinama pagal objektyvų kriterijų ir tai yra fakto klausimas. Pardavėjas gali atsakyti tik už tuos nuostolius, kuriuos buvo įmanoma numatyti sandorio sudarymo momentu ir kurie galėtų būti numatomi vertinant pagal objektyvius kriterijus, t.y. protingo verslo subjekto kriterijų. Taikant nuostolių numatymo taisyklę, yra vertinamas pažeidimo pasekmių numatymas bei ne konkretaus nuostolių dydžio, bet nuostolių rūšies numatymo galimybė.¹⁸¹ Pardavėjas turės įrodyti, jog jis nenumatė ir negalėjo numatyti tokių nuostolių sutarties sudarymo metu, nes šiuo atveju nuostolių numatymas yra preziumuojamas.

Europos sutarčių teisės principų (toliau – Principų)¹⁸² 4.501 straipsnis numato, kad šalis visuomet turi teisę atlyginti sutarties neįvykdymu arba netinkamu vykdymu

¹⁷⁶ MIZARAS V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (3), *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48). P.18

¹⁷⁷ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Justitia: Vilnius, 2003, p. 357

¹⁷⁸ MIZARAS V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia* 2003, Nr. 5 (47), p.16.

¹⁷⁹ Ši taisyklė yra suformuluota Vienos konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, 74 str.

¹⁸⁰ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I)*. Justitia: Vilnius, 2003, p. 357

¹⁸¹ MIZARAS V. Sutartinės civilinės atsakomybės taikymo ypatumai. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą http://www.jbblegal.lt/upload/doc/lt/Sutartine_atsakomybe.pdf

¹⁸² The principles of European contract law (Prepared by the Commission on European Contract Law). [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą http://frontpage.cbs.dk/law/comission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk_partI_og_II.htm

padarytus nuostolius. Tačiau Principų kontekste nuostoliai suprantami labai plačiai, nes nuostoliai apskaičiuojami vadovaujantis principu, nustatančiu, kad nukentėjusioji šalis turi būti gražinta į tokią padėtį, kokia būtų buvusi, jeigu sutartis būtų tinkamai įvykdyta. Nuostoliai apima tiek turtinę, tiek neturtinę žalą, padarytą sutarties pažeidimu, taip pat tiesiogines išlaidas ir negautas pajamas.¹⁸³ Tačiau tuo pačiu Principų 4.503 straipsnis numato nuostolių numatymo doktriną, t.y. šalis privalo atlyginti tik tuos nuostolius, kuriuos ji galėjo numatyti ar numatė sudarydama sutartį. Tačiau nuostolių numatymo doktrina netaikoma, kai sutartis pažeista tyčia ar dėl didelio neatsargumo.¹⁸⁴

Paminėtina yra tai, kad nuostolių atlyginimas gali būti taikomas kaip papildomas teisių gynimo būdas. Pavyzdžiui, pirkėjas reikalauja sumažinti kainą ar mokėti netesybas, tačiau jis turi teisę ir reikalauti atlyginti nuostolius, jeigu kainos sumažinimas ar netesybos nekompensuoja patirtų nuostolių.

Žala, įvertinta pinigais, yra laikoma sutarties šalies nuostoliais. CK 6.258 str. numato, kad, kai pareiškiamas reikalavimas dėl nuostolių atlyginimo, netesybos yra įskaitomos į nuostolius. Lietuvoje netesybos visais atvejais yra įskaitinės, t. y. visais atvejais įskaitomos į nuostolius ir nuostoliai gali būti išieškomi tik tokia apimtimi, kokia jų nepadengia netesybos.¹⁸⁵ Tačiau tai nereiškia, jog tuo atveju, kai šalys susitaria dėl netesybų (baudos) akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje, nukentėjusioji šalis praranda teisę reikalauti nuostolių atlyginimo. Pareiga atlyginti nuostolius ar sumokėti netesybas, visų pirma, kyla iš šalių sudarytos sutarties, jeigu ji neprieštaruoja imperatyviosioms įstatymo normoms.¹⁸⁶ Teismai paprastai pagrįstai laikosi pozicijos, jog įstatymas neapriboja sutarties šalies teisės reikalauti iš sutartį pažeidusios kitos sutarties šalies nuostolių atlyginimo, neatsižvelgiant į tai, ar sutartį pažeidusiai šaliai jau buvo pritaikyta kitokia sankcija už prievolės neįvykdymą ar netinkamą jos įvykdymą – pvz.. netesybos (bauda, delspinigiai). Todėl neatsižvelgiant į tai, kad sutartį pažeidusiai šaliai buvo pritaikyta sutartyje nustatyta sankcija - netesybos, nukentėjusiai šaliai išliko teisė reikalauti nuostolių, padarytų sutarties pažeidimu, atlyginimo tiek, kiek jų nepadengia netesybos. Vieno teisės gynimo būdo taikymo galimybė nedraudžia taikyti kito teisės gynimo būdo, jeigu tai specialiai nenurodyta įstatyme.

¹⁸³ MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Justitia: Vilnius, 1996.P 507.

¹⁸⁴ Ibid, p. 508.

¹⁸⁵ MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji analizė*. Justitia: Vilnius, p. 503.

¹⁸⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“*, Nr. 3K-3-1177/2003 m., kat. 39.2.3; 39.2.4; 39..6.1;40.10.

Netesybos yra sutartinės civilinės atsakomybės forma (CK 6.258 str.). Jos padeda kompensuoti kreditoriaus interesą, kada skolininkas neįvykdo ar netinkamai įvykdo savo prievolę, tačiau nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo.

Lietuvos apeliacinis teismas 2008 m. balandžio 29 d. išnagrinėjo bylą V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“¹⁸⁷, kurioje nurodė, kad netesybos – tai minimalūs šalių susitarimu nustatyti nuostoliai, tačiau netesybos negali būti neprotingai didelės ir viršyti šalies realiai patirtus nuostolius. Teismas nurodė, kad netesybos – tai įstatymų, sutarties ar teismo nustatyta pinigų suma, kurią skolininkas privalo sumokėti kreditoriui, jeigu prievolė neįvykdyta arba netinkamai įvykdyta. Netesybos – priemonė, kuria sutarties šalis buvo skatinama tinkamai įvykdyti savo prievoles.¹⁸⁸

Akcijų pirkimo – pardavimo atveju svarbu nusistatyti principus, pagal kuriuos bus skaičiuojami nuostoliai. Yra nuomonių, kad nuostoliai – tai skirtumas tarp tikrosios verslo vertės, kuri paaiškėjo po pareiškimo ir garantijos pažeidimo ir verslo vertės, kuri buvo garantuota sutartyje (angl. – *benefit-of-the-bargain standart*).¹⁸⁹ Tačiau tuo atveju, kai pardavėjas sąmoningai pateikė neteisingą pareiškimą ir garantiją, t.y. pasireiškiant apgavystei, pirkėjui turi būti atlyginti nuostoliai, kurie skaičiuojami pagal skirtumą tarp sumokėtos sumos ir realios verslo vertės jo perleidimo metu (angl. – *out-of-pocket standart*).¹⁹⁰ Amerikiečių teisėje galioja nuostata, kad nuostoliai nėra lygūs sutarties kainai arba įsigyjamo daikto kainai rinkoje tuo metu, kai pardavėjas pažeidžia sutartį.¹⁹¹ Tačiau esant netinkamų daiktų perdavimui, pirkėjas turi teisę reikalauti kompensuoti neatitikimų vertę ir visus kitus nuostolius, kuriuos sukelia netinkamų daiktų perdavimas.¹⁹² Jeigu pardavėjas pateikia neteisingą pareiškimą apie tam tikrą faktą ir žino apie jo neteisingumą ir neatitikimą tikrovei arba nėra įsitikinęs jo tikrumu (angl – *fraudulent misrepresentation*), pirkėjas turi teisę reikalauti atlyginti visus nuostolius – netgi tuos, kurie negalėjo būti visiškai numatomi.¹⁹³ Tuo tarpu, tais atvejais, kai yra pardavėjo pareiškimas, dėl kurio jis yra visiškai įsitikinęs ir taip manyti turi pagrįstą pagrindą (angl. – *wholly innocent representation*), tokiu atveju pirkėjas turi teisę atsisakyti sutarties, tačiau neturi teisės reikalauti atlyginti nuostolius, nebent teismas

¹⁸⁷ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“, Nr. 2A-310/2008, kat. 42.6; 36.

¹⁸⁸ *Ibid.*

¹⁸⁹ HALL D. *United Kingdom: Only Fools Or Liars? Breach Of Warranty Claims*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=58592>

¹⁹⁰ FRIEDMAN R. *Fraudulent sale of a business*. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą d. http://www.bizcobrand.findlaw.com/sblg/SBLGCHP5_g.html

¹⁹¹ CHEESMAN, H. *Business law: Legal environment, Online Commerce, Business Ethics and International Issues*. 6th edition. Pearson Prentice Hall: New Jersey..P 306.

¹⁹² *Ibid.*, p. 307.

¹⁹³ MACINTYRE, E. *Essentials of Business law*. Pearsons Education Limited, 2007, p. 107.

nuspręstu, jog nuostolių atlyginimas yra pagrįstas atsižvelgiant į protingumo ir teisingumo reikalavimus. Sutarties atsisakymo atveju, šalys yra gražinamos į padėtį, kurioje buvo iki sutarties sudarymo.¹⁹⁴

Mechanizmai, pagal kuriuos yra nustatoma akcijų vertė yra susiję su pačiomis akcijomis, t. y. kokios teisės ir kokia apimtimi yra suteikiamos šių akcijų savininkams.¹⁹⁵ Uždarujų akcinių bendrovių akcijų vertinimas yra paprastai susijęs su bendrovės pelningumu, atsižvelgiant į: (a) įmonės gautas metines pajamas; (b) ilgalaikis turtas. Egzistuoja nuomonių, kad vienintelis būdas įvertinti įmonės ar verslo vertę yra atsižvelgti į materialųjį turtą.¹⁹⁶ Bendrovės vertintojas turėtų atsižvelgti į akcijų duotą ir numanomą našumą, pelningumą pagal išmokėtus dividendus.¹⁹⁷ Tačiau šis vertinimas tampa nereikšmingas tais atvejais, kai įmonėje ne visada buvo išmokėti dividendai. Verta paminėti ir tai, kad akcijų vieneto vertė bus visuomet didesnė, kai yra perkamas akcijų paketas, kuris suteikia teisę kontroliuoti įmonę. Tarkim 75% akcijų tikrai kainuos daugiau negu tris kartus negu 25% akcijų. Taigi pirkėjas visuomet sumokės didesnę kainą už akcijas, kai yra perkamas akcijų paketas, suteikiantis teisę kontroliuoti bendrovę, negu, kad realiai kainuoja viena tokia akcija. Akcijų vertė taip pat gali priklausyti nuo akcijų perleidimo apribojimo, numatyto bendrovės įstatuose.

Paminėtina yra tai, kad esant sutarties pažeidimui, Lietuvos, kaip ir, pavyzdžiui, Olandijos¹⁹⁸, įstatymai numato sutrumpintą trijų metų ieškinio senatį pirkėjui teisę reikalauti nuostolių atlyginimo (CK 1.125 str. 8 d.).

Atsižvelgiant į tai, kas pasakyta, darytina išvada, jog nors šalys sutartyje numato netesybų mokėjimą, kaip nukentėjusios šalies kompensavimo mechanizmą, tačiau nukentėjusioji šalis visais atvejais turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius, viršijančius šias netesybas. Tokia sutarties šalies teisė nėra paneigiama net ir tuo atveju, kai sutartyje šalys numatė kitokias sankcijas sutartį pažeidusiai šaliai. Nukentėjusiajai šaliai priteistinių nuostolių dydis turėtų būti toks, koks gražintų ją į tokią padėtį, kurioje ji būtų buvusi, jeigu nebūtų sutarties pažeidimo. Akcijų pirkėjas visuomet turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo pateikiant ieškinį teismui per CK numatytą 3 metų ieškinio senaties terminą. Be to, pažymėtina yra tai, kad pirkėjas turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ir/ar netesybų priteisimo net ir nereikalaudamas sutarties nutraukimo.

¹⁹⁴ MACINTYRE, E. *Essentials of Business law*. Pearsons Education Limited, 2007, p. 109.

¹⁹⁵ HICKS, A. *Cases and materials on Company law*. Oxford: Oxford university press. 6th ed. 2008, p. 281

¹⁹⁶ SEALY, L., WORTHINGTON, S. *Cases and materials in company law*. 8th ed. Oxford: Oxford university press, 2008, p. 449.

¹⁹⁷ HICKS, A. *Cases and materials on Company law*. Oxford: Oxford university press. 6th ed. 2008, p. 282.

¹⁹⁸ JONK, M. *Major Legal Issues: Netherlands*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.346.

4.2. Pirkėjo teisė nutraukti sutartį

Sutarties nutraukimas, kaip *ultima ratio*, turėtų būti taikomas tik išimtiniais atvejais, kai pirkėjo teisės yra iš esmės pažeidžiamos – jis negauna to, ko tikėjosi iš sutarties ir negalima to pažeidimo pašalinti. Pirkėjas turi teisę gražinti kitai šaliai, ką yra iš jos gavusi, reikalauti gražinti tai ką yra perdavusi kitai šaliai (t.y. taikoma restitucija) ir reikalauti nutraukti sutartį.

Sutarties pažeidimai turi būti tokie esminiai, kad jie pagrindžia sutarties nutraukimą, kai visi kiti teisių gynimo būdai neveikia, nors įstatymas šią teisinės gynybos priemonę laiko *ultima ratio* ir riboja jos taikymą. Pavyzdžiui, Amerikoje pirkėjas turi teisę atsisakyti visos sutarties ir ją nutraukti, jeigu sutarties pažeidimas yra esminis. Tokiu atveju pirkėjas, nutraukęs sutartį pagrįstai ir teisėtai, yra atleidžiamas nuo bet kokių kitų pareigų vykdymo ir turi teisę panaudoti kitas priemones prieš sutartį pažeidusį pardavėją.¹⁹⁹

Sutarties šalis turi teisę nutraukti sutartį, jeigu kita sandorio šalis sutartį netinkamai vykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas. Tokią sąvoką pateikia ir UNIDROIT principų 7.3.1 punktas.²⁰⁰ Esminio sutarties pažeidimo buvimo faktą privalo įrodyti pirkėjas. Jeigu šalys susitarė sutartyje, kada vienai šaliai pažeidus sutartį, kita šalis įgyja teisę nutraukti sutartį netgi tuo atveju, kai pažeidimas nėra esminis, tokiu atveju sutartis taip pat gali būti nutraukta vienašališkai.²⁰¹ Itin svarbu yra tai, kad sutarties nutraukimas, kaip išimtinis pažeistų teisių gynbos būdas, gali būti taikomas tiek esant pardavėjo kaltei dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo, tiek jos nesant: jeigu pardavėjas neįvykdo sutarties dėl priežasčių, už kurias jis neatsako, pirkėjas turi teisę nutraukti sutartį, tačiau neturi teisės taikyti kitus gynybos būdus.²⁰²

Nutraukus sutartį visuomet yra taikoma restitucija (CK 6.222 str.1 d.), o sutarties nutraukimas neatleidžia pardavėjo nuo pareigos atlyginti nuostolius, kurie atsirado dėl sutarties pažeidimo, bei sumokėti netesybas (CK 6.221 str. 2 d.). Tuo atveju, kai yra esminis sutarties pažeidimas pirkėjas turi teisę nutraukti sutartį vienašališkai,

¹⁹⁹ CHEESMAN, H. *Business law: Legal environment, Online Commerce, Business Ethics and International Issues*. Pearson Prentice Hall: New Jersey. 6th edition. P 306.

²⁰⁰ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. vasario 1 d.]
Prieiga per internetą:
<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf> [žiūrėta 2009 m. vasario 1 d.]

²⁰¹ MIZARAS V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdomas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia* 2003, Nr. 5 (47). P.17

²⁰² MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. *Justitia*: Vilnius, 1996. P 499

nesikreipdamas į teismą.²⁰³ Pagal Lietuvos CK 6.221 str. 1 d. sutarties šalys atleidžiamos nuo sutarties vykdymo, t.y. sutarties nutraukimas galioja tik ateičiai,²⁰⁴ tačiau neatleidžia pardavėjo nuo nuostolių atlyginimo, todėl pirkėjas gali reikalauti atlyginti nuostolius. Be to, sutarties nutraukimas nepanaikina šalių įsipareigojimo laikytis konfidencialumo pareigos, todėl net ir po akcijų pirkimo – pardavimo sutarties pirkėjas išsaugo teisę reikalauti nuostolių atlyginimo pardavėjui pažeidus konfidencialumo įsipareigojimą.

1964 m. CK²⁰⁵ 177 str. 2 d. numatė, kad jeigu nepaprastai pasikeitus aplinkybėms prievolės vykdymas yra susijęs su dideliais sunkumais arba vienai šaliai gresia didelės, aiškiai neekvivalentiškos išlaidos ir šito šalis sudarydama sutartį negalėjo numatyti, teismas, įvertinęs šalių interesus, suinteresuotos šalies reikalavimu gali nustatyti prievolės mokėjimų dydį arba nutraukti sutartį. Ši įstatymo norma reglamentuoja iš esmės pasikeitusių aplinkybių įtaką sutarties vykdymui. Panašaus turinio teisinis reguliavimas nustatytas dabar galiojančio CK 6.204 str., kuris pakartoja UNIDROIT principų 6.2.1-6.2.3 straipsnius. Aptariamose teisės normose įtvirtintos sutarties privalomumo ir vykdytinumo principo išimtys. Jų taikymas esant įstatyme nustatytoms aplinkybėms leidžia sutartiniuose santykiuose išlaikyti interesų pusiausvyrą. Besąlygiškas principo *pacta sunt servanda* laikymasis tam tikrais atvejais galėtų reikšti protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principų pažeidimą.

Vokietijos teisėje pirkėjas taip pat turi teisę nutraukti sutartį, tačiau tik esant esminiam pirkėjo teisių pažeidimui.²⁰⁶ Nors verta pažymėti tai, kad Vokietijoje pažeidimas suprantamas ne tik kaip sutartinių nuostatų pažeidimas (angl. – *breach of contract*), tačiau apima ir įstatymų numatytų pareigų nevykdymą ir pažeidimą (angl. – *violation of an obligation*).²⁰⁷ Todėl pirkėjas turi teisę reikalauti nutraukti sutartį ne tik esant sutarties pažeidimui, bet ir įstatyminių nuostatų pažeidimui. Pažymėtina tai, kad Vokietijoje sutarties nutraukimas ir reikalavimas atlyginti nuostolius yra visuomet suderinami teisių gynybos būdai.²⁰⁸

Nutraukus sutartį, taikoma dvišalė restitucija (CK 6.222 str.): paaiškėjus, kad duoti pardavėjo pareiškimai ir garantijos yra neteisingi ir tai iš esmės pažeidžia pirkėjo

²⁰³ MIZARAS V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (3), Justitia 2003, Nr. 6 (48). P.17

²⁰⁴ MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Justitia: Vilnius, 1996. P. 500.

²⁰⁵ Valstybės žinios, 1964-07-10, Nr. 19-138.

²⁰⁶ COESTER-WALTJEN, D. *The New Approach to Breach of Contract in German Law*. In COHEN, N.; MCENDRIC, E. *Comparative Remedies for Breach of Contract*. Oxford and Portland: Hart publishing, 2005, p.137.

²⁰⁷ *Ibid.*, p. 136.

²⁰⁸ COESTER-WALTJEN, D. *The New Approach to Breach of Contract in German Law*. In COHEN, N.; MCENDRIC, E. *Comparative Remedies for Breach of Contract*. Oxford and Portland: Hart publishing, 2005, p.154.

interesus, pirkėjas turi teisę nutraukti sutartį, reikalauti grąžinti sumokėtą kainą ir atlyginti nuostolius.

Tinkamas sutarties vykdymas yra vienas pagrindinių sutarčių teisės principų. Tik tinkamai įvykdžius sutartį, gaunamas efektas, kurio sąžiningos šalys tikėjosi, sudarydamos sutartį – tinkamai perleisti nuosavybę į akcijas. Tinkamas sutarties vykdymas svarbus tiek ekonominiu, tiek socialiniu požiūriu, kadangi užtikrina verslo santykių stabilumą, užkertant kelią šalių konfliktams.²⁰⁹ Visi teisių gynbos būdai turi būti taikomi ir įgyvendinami atsižvelgiant į kitos šalies interesus, bei laikantis protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principų. Taigi teisės normos turi sukurti prevencinę funkciją, tačiau jos tokią funkciją atliks tik tada, kai jos tinkamai reguliuoja civilinę atsakomybę, numato šalių pareigą kooperuotis sutarties sudarymui ir vykdymui.

Nors sutarties nutraukimas yra *ultima ratio* ir sutarties šalys turi dėti pastangas išsaugoti sutartį, tačiau esant esminiam sutarties pažeidimui, pirkėjas turės teisę reikalauti sutarties nutraukimo bei nuostolių atlyginimo.

Sutarties nutraukimas, kaip akcijų pirkėjo teisių gynimo priemonė nėra dažnai taikoma praktikoje. Išanalizavus teismų praktiką bei pasidomėjus verslo srityje praktikuojančių advokatų nuomone, galima teigti, kad akcijų pirkimo – pardavimo sutarties nutraukimas, kaip pirkėjo pažeistų teisių gynimo būdas, beveik nepasitaiko. Atsižvelgiant į tai, kad arbitražų sprendimai ir kita medžiaga, susijusi su byla, yra konfidenciali ir neprieinama (tame tarpe ir Vilniaus komercinio arbitražo, kuriame pirkimo – pardavimo sandoriai sudaro daugiau negu pusę nagrinėjamų bylų²¹⁰), todėl negalima pateikti visiškai vienareikšmio atsakymo dėl akcijų pirkimo – pardavimo sutarties nutraukimo, kaip pirkėjo teisių gynimo būdo, taikymo. Darytina išvada, kad nors praktikoje yra retai taikoma ši *ultima ratio*, tačiau įstatyminės galimybės tam yra. Tačiau manytina, kad pirkėjas galėtų taikyti šią gynybos priemonę tik tada, kai paaiškėja tokios aplinkybės, dėl kurių jis nebūtų sudaręs sutarties, jeigu būtų žinojęs apie šias aplinkybes.

4.3. Reikalavimas pripažinti sandorį negaliojančiu

CK 6.163 str. numato geros verslo praktikos reikalavimus²¹¹, kurie apima ir šio CK straipsnio 4 d., kuri įsakmiai numato šalių pareigą atskleisti viena kitai joms žinomą informaciją, turinčią esminės reikšmės sutarčiai sudaryti. Tuo atveju, kai viena šalis

²⁰⁹ MIKELĖNAS V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija. Justitia: Vilnius, 1996. P. 508.

²¹⁰ Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika: skaičiai ir tendencijos. [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 10 d.] Prieiga per internetą http://www.arbitrazas.lt/VKAT_statistika_iki_2007.pdf

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje L. B. v. Valstybės turto fondas, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1; 45.12 (S)

neatskleidžia kitai šaliai esminės informacijos, tai neinformuoti šalis sudaro sandorį esminio suklydimo įtakoje.²¹²

Pardavėjui neatskleidus informacijos, pirkėjas įgyja teisę reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu, pakeisti jo sąlygas (CK 6.288) arba reikalauti atlyginti nuostolius.

Šiame darbe jau buvo aptarta pardavėjo pareiga atskleisti informaciją, turinčią esminės reikšmės sandorio sudarymui. Tačiau tais atvejais, kai pardavėjas, neįvykdo šios pareigos arba tai padaro netinkamai, neatskleisdamas informacijos ar pateikdamas tikrovės neatitinkančius faktus apie bendrovę, kurios akcijos perkamos, nukentėjusioji šalis įgyja teisę reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu

CK 1.91 str. reglamentuojamas sandorių, turinčių valios trūkumų, pripažinimas negaliojančiais. Vienas iš atvejų, kada akcijų pirkėjas gali reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu ir taikyti restituciją, tais atvejais, kai sandoris yra sudarytas dėl apgaulės. Apgaulė – tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių, kuris gali reikštis aktyviais veiksmais, taip pat svarbių sandorio aplinkybių nuslėpimu, sąmoningai siekiant galutinio tikslo – sudaryti sandorį.²¹³ Apgaule galima pripažinti tik tokius tyčinius veiksmus, kurie turi lemiamą įtaką šalies valiai susiformuoti. Kai reiškiamas reikalavimas pripažinti negaliojančiu dėl apgaulės sudarytą sandorį, byloje turi būti tiriama ir vertinama, ar pardavėjas atliko tyčinius nesąžiningus veiksmus (tyčia pranešė tikrovės neatitinkančias žinias arba nutylėjo svarbias aplinkybes dėl esminių sudaromo sandorio elementų, siekdamas suklaidinti pirkėją), dėl kurių pirkėjas buvo paskatintas sudaryti ne tokį sandorį, kokį jis iš tikrųjų siekė sudaryti, taip pat turi būti tiriamas bei vertinamas ir ieškovo elgesys tiek prieš sandorio sudarymą, tiek ir sudarant sandorį bei po sandorio sudarymo.²¹⁴

Dažniausia šalys akcijų pirkimo – pardavimo sutartyje susitaria dėl sankcijų, kai pareiškimai ir garantijos neatitinka tikrovės. Jeigu nėra numatytos sutartinės sankcijos, pirkėjas galėtų ginti savo teises remdamasis nuostatomis dėl sandorio sudarymo dėl apgaulės. CK 1.91 str. numato, kad dėl apgaulės sudarytas sandoris gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal nukentėjusios šalies ieškinį. Kai sandoris yra pripažintas negaliojančiu, tai nukentėjusioji šalis turi teisę reikalauti kitos šalies grąžinti viską, ką yra gavusi iš nukentėjusios šalies. Nukentėjusioji šalis taip pat turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius.

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 9 d. nutartis *E.Morkūnienė v. AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-1155/2002, kat. 15.2.2.6.

²¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A.*, Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.7 (S)

²¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*, Nr. 3K-3-640/2006, kat.21.4.2.7 (S).

CK 1.91 str. 5 d. gali būti taikoma tais atvejais, kai sandoris yra sudarytas dėl to, kad kaltoji šalis neatskleidė svarbios informacijos, kadangi apgaulė taip pat gali būti sandorio šalies tylėjimas, t. y. aplinkybių, kurias žinodama kita sandorio šalis nebūtų sudariusi sandorio, nuspėjimas, jeigu, vadovaujantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, tos aplinkybės turėjo būti atskleistos kitai šaliai.

Vertinant, ar sandorio šalis buvo suklaidinta dėl esminių sandorio aplinkybių, šalies, teigiančios, kad ji buvo apgauta, elgesį būtina vertinti atsižvelgiant į apdairaus ir atidaus žmogaus elgesį analogiškais aplinkybėmis.²¹⁵ Todėl pirkėjas sandorį ginčyti galės tik tuo atveju, jeigu juo paties veiksmai atitiko numatytą standartą (atliko bendrovės patikrinimą ir pan.).

Svarbu pabrėžti tai, kad dėl apgaulės sandorį galima pripažinti negaliojančiu, kai kito sandorio dalyvio ar šiam žinant, kito asmens apgaulė lėmė sandorio sudarymą.²¹⁶ Taigi pagal nurodytą materialiosios teisės normą (CK 1.91 str. 5 d.) sandorio pripažinimas negaliojančiu galimas tada, jeigu atsakovo konkretūs veiksmai (neveikimas) sudarė apgaulės turinį. Be to, apgaulė gali pasireikšti tik tyčia ir tam, kad būtų pripažintas sandoris negaliojančiu kaip sudarytas dėl apgaulės, būtina nustatyti tyčinius veiksmus, kurie gali pasireikšti tiek tylėjimu, tiek aktyviais veiksmais.²¹⁷

Aplinkybes, kuriomis remiantis sandorio galiojimas ginčijamas remiantis apgaulės pagrindu, turi įrodyti ieškovas (CPK 178 straipsnis), o šiems reikalavimams dėl nuginjimų sandorių pripažinimo negaliojančiais pareikšti sandorio šalims ieškinio senaties termino eiga pasideda nuo sandorio sudarymo dienos, išskyrus atvejus, kai asmuo sandorio sudarymo metu nežinojo ir neturėjo žinoti apie jo teisės pažeidimą.

Nors teismai nepripažįsta daikto trūkumo instituto taikymo akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju, kai yra pateikiama neteisinga informacija arba neatskleidžiama visa esminė informacija. Tokiu atveju pirkėjas galėtų ginčyti sandorį, kaip sudarytą dėl apgaulės.

4.4. Reikalavimas sumažinti kainą

Akcijų pirkimo – pardavimo sutartis dažniausia numato galimybę ginti pirkėjui savo pažeistas teises reikalaujant sumažinti kainą. Kaina turi būti sumažinama proporcingai įvykdymo vertės sumažėjimui, palyginus faktinę įvykdymo vertę įvykdymo metu su tinkamo įvykdymo verte. Pirkėjas turi teisę reikalauti sumažinti kainą, jeigu nebuvo sutartyje numatyti trūkumai, kurie veikia kainos dydį. Teisę reikalauti sumažinti kainos

²¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. Brencius, Nr. 3K-3-614/2005, kat. 21.4.2.7.

²¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje A.P. v. AB bankas „Nord/LB Lietuva“, gyvenamųjų namų statybos bendrija „Šatrija“ (Nr. 3K-3-134/2006).

²¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“, Nr. 3K-3-640/2006, kat. 21.4.2.7 (S).

dydį pirkėjas turi, nepaisant to, ar kaina jau buvo visa sumokėta ar dar ne, nors veiksmingiau šis teisių gynimo būdas gali būti panaudotas, kai kaina ar jos dalis dar nebuvo sumokėta pardavėjui.

Reikalaujant sumažinti kainą, yra svarbu nustatyti du dydžius – vertė, kokią atitiktų daiktai nesant tokiems trūkumams ir vertė, kuri atitinka daiktus su tokiais trūkumais. Be abejo, akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju yra be galo sunku įvertinti akcijos kainą, kadangi įmonė yra „gyvas organizmas“, po tam tikro laiko kinta jos pelningumas ir kiti rodikliai. Pareiga įrodyti bendrovės vertę šiuo atveju kiltų pirkėjui, kadangi jis reikalauja sumažinti kainą. Pažymėtina tai, kad kainos sumažinimas neatima iš pirkėjo teisės reikalauti atlyginti nuostolius, tačiau tik tiek, kiek jų nekompensavo kainos sumažinimas.²¹⁸

Kadangi teismai pripažįsta, jog akcijų pirkimo – pardavimo objektas yra akcijos, tad reikalavimas sumažinti sutarties kainą turėtų būti siejamas su akcijų verte. LAT yra nurodęs, jog akcijos yra *sui generis* turtas, kurio vertę reikia nustatyti ne pagal nominalą, o pagal situaciją vertybinių popierių biržoje, jei akcijos joje kotiruojamos, ir emitento finansinę būklę. Tik tinkamai ištyrus šias aplinkybes, galima įvertinti, kokia yra akcijų paketo kaina konkrečią dieną, todėl akcijų vertė turi būti nustatoma pagal objektyvius kriterijus.²¹⁹ LAT kartu pažymi, jog pirkėjas, pirkdamas specifinę prekę – akcijas, tikėjosi įgyti šios rūšies vertybinių popierių suteikiamas turtines ir neturtines teises, kartu pirkėjas prisiėmė riziką, susijusią su galimais akcijų vertės pokyčiais.²²⁰

Aptariant pirkėjo teisę reikalauti sumažinti akcijų pirkimo pardavimo – sutarties kainą, būtina paminėti tai, jog Lietuvoje teismai nepripažįsta pirkėjo teisės reikalauti sumažinti akcijų kainą remiantis CK 6.334 str., kuris suteikia tokią teisę pirkėjui, įsigijusiam netinkamos kokybės daiktą. Lietuvoje teismai akcijų pirkimo – pardavimo sutarties atveju daikto kokybės trūkumų institutą taiko tik pačioms akcijoms ir jo nesieja su įsigijamos įmonės kokybe. Pavyzdžiui., Lietuvos apeliacinis teismas civilinėje byloje uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“ v. V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B.“²²¹ atmetė pirkėjo reikalavimą sumažinti akcijų kainą remiantis kokybės trūkumais. Taip pat teismas nurodė, kad ieškovas, reikalaujamas sumažinti akcijų pirkimo kainą, rėmėsi CK 6.334 str. 1 dalies 2 punktu, suteikiančiu teisę pirkėjui pareikalauti sumažinti

²¹⁸ MIZARAS V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdomas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (3), Justitia 2003, Nr. 6 (48). P.16

²¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje AB „Santuva“ v. AB „Klaipėdos maistas“, Nr. 3K-3-99/2001, kat. 115.

²²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje G.B. v. UAB „Ūkio banko investicinė grupė“, Nr. 3K-3-612/2003, kat. 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13

²²¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“, Nr. 2A-310/2008, kat. 42.6; 36.

pirkimo kainą, tačiau atsakovai su ieškovo nurodymu kainos sumažinimu nesutiko ir teigė, kad už tokią sumažintą akcijų kainą jų neparduotų. Teismas pritarė pardavėjo pozicijai, jog sutarties kaina yra nustatyta sutartyje laisva šalių valia ir reikalavimas sumažinti akcijų pardavimo kainą iš esmės prieštarauja protingumo, sąžiningumo ir teisingumo principams, pačiam akcijų pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo tikslui bei sąžiningai verslo praktikai. Šioje byloje teismas reikalavimo sumažinti kainą pagrįstumą vertino atsižvelgdamas į akcijų pirkimo pardavimo sutarties dieną įmonei priklausančio ilgalaikio turto vertę, gautinos įmonės sumas ir sutarties kainą, padarė išvadą, jog pirkimo kaina ir taip yra mažesnė negu, kad pirkėjo sumokėta suma.

Tačiau teismai yra ne kartą nurodę, kad pirkimo – pardavimo sutartimi pardavėjas įsipareigoja perduoti daiktą kitai šaliai (pirkėjui) nuosavybės (patikėjimo) teise, o pirkėjas įsipareigoja priimti daiktą ir sumokėti už jį nustatytą pinigų sumą (kainą). Tai suponuoja, kad abi sutarties šalys turi aiškiai suvokti ir žinoti, kas yra sutarties dalykas(-ai), o kaina atspindi viso žinomo parduodamo turto įvertinimą.²²² Todėl kaina visuomet atspindi daikto vertę ir pardavėjas turi teisę reikalauti sumažinti kainą, jeigu paaiškėja, jog įsigyjamo turto vertė yra kitokia.

Vokietijoje vertinant reikalavimą mažinti kainą visuomet yra atsižvelgiama į realią parduodamos įmonės vertę bei vertę, kuri buvo garantuojama sutartimi. Be to, esant netinkamam informacijos atskleidimui ir nutylėjimui, pirkėjas turi teisę reikalauti sumažinti kainą tiek, kiek jis būtų norėjęs protingai mokėti, jeigu pardavėjas būtų atskleidęs nuslėptą informaciją.²²³

4.5. Pirkėjo, kaip sąžiningo įgijėjo, teisių gynimas

Akcijų pirkimo – pardavimo sandoriui, kurio objektas yra specifinis, yra taikomi papildomi reikalavimai. Pavyzdžiui, CK 3. 92 str. 4 d. numato, kad sandorius, susijusius su vertybinių popierių, kurie yra bendroji jungtinė sutuoktinių nuosavybė, perleidimo ar teisių į juos suvaržymo, gali sudaryti tik abu sutuoktiniai.

Todėl pažeidus šiuos specialiuosius sandorių sudarymui keliamus reikalavimus, gali kilti pavojus, jog po akcijų pirkimo – pardavimo sutarties sudarymo, iš pirkėjo bus išreikalautos teisėtai įgytos akcijos, t.y. nesilaikant akcijų pirkimo – pardavimo sutartims taikytinų nuostatų, sutartis gali būti pripažinta negaliojančia ir restitucijos taikymo tarp šalių padarinys bus akcijų gražinimas pardavėju. Pirkėjo teisių gynimą būtina aptarti

²²²Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A., Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.7 (S)

²²³SEMLER, F. *Major Legal Issues: Germany*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007, p.181.

daikto išreikalavimo iš sąžiningo įgijėjo akcijų pirkimo – pardavimo sutarties kontekste (CK 1.80 str., CK 4. 96 str.).

Sąžiningo akcijų įgijėjo klausimus sprendė LAT, todėl būtina aptarti ir įvertinti suformuotą praktiką.

2004 m. lapkričio 22 d. LAT nagrinėjo bylą, kurioje buvo sprendžiama sąžiningo akcijų įgijimo klausimas.²²⁴ Šioje byloje reikalavimas pripažinti negaliojančiomis vėlesnes akcijų perleidimo sutartis buvo pareikštas CK 6.66 str. nurodytu pagrindu, pagal kuri kreditorius turi teisę ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių pastarasis sudaryti neprivalėjo, jeigu šie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti (*actio Pauliana*). Tačiau teismas pripažino, kad vėlesnės akcijų perleidimo sutartys yra galiojančios. Tokią išvadą teismas padarė remdamasis šiais argumentais:

(a) draudimo perleisti įsigytas akcijas kitiems asmenims ir kitų apribojimų įsigytomis akcijomis disponuoti akcijų pirkimo-pardavimo sutartyse numatyta nebuvo;

(b) pagal akcijų pirkimo – pardavimo sutartis akcijų savininku pradinis pirkėjas tapo nuo to momento, kai buvo padaryti atitinkami įrašai vertybinių popierių sąskaitose;

(c) teismas taip pat nurodė, kad vėlesnio pirkėjo nesąžiningumas nebuvo nustatytas ir vėlesnės sutartys yra galiojančios, todėl esant galiojančioms vėlesnėms akcijų perleidimo sutartims, akcijų grąžinimas natūra yra neįmanomas ir restitucija taikytina sumokant ekvivalentą pinigais (CK 6.145 str. 1 d., 6.146 str., 6.222 str. 1 d.).

Galima teigti, kad tais atvejais, kai reikalavimas pripažinti akcijų pirkimo – pardavimo sutartis negaliojančiomis ir taikyti restituciją reikalauja tretieji asmenys, pareikšdami reikalavimą pagal CK 6.66 str. (*actio Pauliana*), akcijų pirkėjui labai svarbi ta aplinkybė, jog akcijų perleidimas neturėjo įtakos pardavėjo mokumui ir reikalavimus pareiškiantiems kreditoriams jis gali atsiskaityti iš kito savo turto.²²⁵ CK 6.66 str. turėtų būti taikomas tik tada, kai sudarytas sandoris sukelia pardavėjo nemokumo problemą.

Akcijų pirkėjo sąžiningumo klausimas kyla ir tais atvejais, kai akcijos priklauso sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise. CK 3.92 str. 4 d. nustatyti ypatingi reikalavimai sandoriams, kuriais perleidžiami vertybiniai popieriai, priklausantys sutuoktiniams bendrosios jungtinės nuosavybės teise. Tokius sandorius turi teisę sudaryti tik abu sutuoktiniai, arba vienas sutuoktinis, turėdamas kito sutuoktinio įgaliojimą. LAT

²²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 22 d. civilinėje byloje G. D., D. Č., P. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėjos), J. P. M., R. P., L. U., K. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. L. T., UAB „Auremstus“, UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“, AB „Paminklų restauravimo institutas“, Nr. 3K-3-455/2004, kat. 31.6.1 (S)

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje G. D., D. Č., R. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėja), J. P. M., S. P., L. U., M. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. UAB „Auremstus“, UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“, AB „Paminklų restauravimo institutas“, Nr. 3K-3-619/2006, kat. 35.6.1; 41 (S)

2006 m. spalio 16 d. civilinėje byloje D.F. v. V.F ir A.B.²²⁶ priėmė nutartį dėl akcijų pirkimo – pardavimo sandorio sudarymo ypatumų, kai akcijų savininkas yra sutuoktiniai. Ieškovė kreipėsi į teismą, prašydama pripažinti negaliojančia akcijų pirkimo-pardavimo sutartį, pagal kurią jos sutuoktinis (pardavėjas) pardavė atsakovui (pirkėjui) 50 paprastųjų vardinių bendrovės akcijų laikytinų bendrąja jungtine sutuoktinių nuosavybe. Žemesnės instancijos teismas ieškinį tenkino, motyvuodamas tuo, kad ginčijamas sandoris buvo sudarytas pažeidžiant imperatyviają CK 3.92 str. 4 d. nuostatą, jog sandorius, susijusius su vertybinių popierių perleidimu, gali sudaryti tik abu sutuoktiniai. Teismai taip pat pabrėžė, jog sandorio pripažinimui negaliojančiu pagal CK 3.96 str. 2 d. neturi įtakos pirkėjo sąžiningumas ar nesąžiningumas. Pirkėjas kreipėsi į LAT, reikalaujantis panaikinti žemesnių instancijų teismo nutartį, savo reikalavimą grįsdamas tuo, jog pirkėjas buvo įsitikinęs, jog akcijos priklauso vienam sutuoktiniui, kadangi: (a) akcijų pirkimo pardavimo sutartyje buvo nurodyta, kad CK 3.92 str. 4 d. nuostatos nepažeistos ir (b) pardavėjas pateikė sutartį, pagal kurią akcijas iš savo sutuoktinės nupirko. Be to, pirkėjo nuomone, kai vienas ar abu sutuoktiniai, sudarydami sandorį, panaudojo apgaulę, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu tik tada, kai kita sandorio šalis buvo nesąžininga, todėl ieškovė privalėjo įrodyti pirkėjo nesąžiningumą.

LAT šioje byloje konstatavo, kad tokia įstatymo nuostata suponuoja papildomas pareigas vertybinių popierių pirkimo-pardavimo sutarties šalims: pirkėjui – pareigą prieš sudarant sandorį išsiaiškinti, kokia nuosavybės teisės forma perleidžiami vertybiniai popieriai priklauso pardavėjui; pardavėjui – pareigą atskleisti šią informaciją (CK 6.163 str. 4 d.). Nuo atskleistos informacijos turinio priklauso CK 3.92 str. 4 d. reikalavimų taikymas, t. y. jei vertybiniai popieriai priklauso pardavėjui asmeninės nuosavybės teise, jie netaikomi. Nors LAT grąžino bylą apeliaciniam teismui nagrinėti iš naujo, tačiau pagal teismo pateiktus argumentus galima daryti išvadą, jog teismas laikėsi pozicijos, kad tokioje situacijoje byla turėjo būti sprendžiama vadovaujantis CK 3.96 str. 2 d. Tokiai teismo pozicijai galima pagrįstai pritarti, kadangi teismas teisingai nurodė, jog:

(a) kitos šalies sąžiningumas yra reikšmingas tais atvejais, kai vienas arba abu sutuoktiniai sudarydami sandorį panaudojo apgaulę. Apgaulė – tokie veiksmai, kuriais siekiama suklaidinti kitą sandorio šalį dėl esminių sudaromo sandorio aplinkybių. Apgaulė taip pat laikoma ir sąmoningas reikšmingų sandorio aplinkybių nepranešimas, jeigu, vadovaujantis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, apie jas turėjo būti pranešta kitai šaliai (CK 1.91 straipsnio 5 dalis);

²²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje D.F. v. V.F ir A.B., Nr. 3K-3-558/2006 (S), kat. 21.4.1.1, 45.12, 75.6.2

(b) pardavėjas, pateikdamas akcijų pirkimo – pardavimo sutartį, sudarytą su sutuoktine, sudarė galimybę pirkėjui įsitikinti, kad jos nuosavybės teise priklauso vien tik vienam sutuoktiniui. Svarbu atsižvelgti į tai, kad pirkėjas nurodė, kad žinojo apie pardavėjo santuoką, todėl, tik įvertinęs pardavėjo pateiktą 2001 m. balandžio 20 d. pirkimo-pardavimo sutartį ir informaciją apie CK 3.92 str. 4 d. nuostatų nepažeidimą, padarė išvadą, jog parduodamos akcijos priklauso jam asmeninės nuosavybės teise;

(c) nors pardavėjas teigia, kad parduodamos akcijos priklausė jam ir sutuoktinei bendrosios jungtinės nuosavybės teise, tačiau ne tik neinformavo apie tai pirkėjo, bet ir pateikė priešingus jam žinomiems duomenis.

Pardavėjas sandorio negaliojimo pagrindą nurodydamas pirkėjo nesąžiningumą, privalo jį įrodyti, kitu atveju teismai konstatuoja sąžiningumą.²²⁷ Teismų praktikoje vadovaujamosi nuostata, kad, akcijų pirkimo – pardavimo sandorį pripažinus negaliojančiu, turi būti remiamasi CK 1.80 str. 4 d., kuri nustato, kad turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš jį sąžiningai įgijusio trečiojo asmens, išskyrus šio kodekso 4.96 str. 1, 2 ir 3 dalyse numatytus atvejus. Svarbu ir tai, jog nors akcijos nėra prilyginamos kilnojamiesiems daiktams CK vartojamų sąvokų prasme. LAT nuomone, net jeigu būtų galima vertinti akcijas kaip kilnojamąjį turtą ir nustatčius, kad pirkėjas įsigijo akcijas savininko valia, atlygintinai, nesant padarytam nusikaltimui, todėl akcijos negali būti iš naujo pirkėjo išreikalautos.²²⁸

Tačiau minėta teismo nutartis kritikuotina šia prasme, kad teismas neaptarė CK 6.92 str. įtvirtintos prezumpcijos, kad sudarydamas sandorius sutuoktinis veikia kito sutuoktinio sutikimu, išimties. Minėta prezumpcija netaikoma tais atvejais, kai sandoriui sudaryti yra reikalaujamas rašytinis kito sutuoktinio sutikimas. Yra nuomonių, kad jeigu tokį reikalavimą nustato teisės aktai, kito sutuoktinio kontrahentas (šiuo atveju pirkėjas) negalės teigti sąžiningai klydęs. Tokiu atveju sutuoktinis, kurio rašytinis sutikimas negautas, turi teisę nuginčyti sandorį neatsižvelgiant į kitos šalies sąžiningumą.²²⁹ Vis dėlto kitos sandorio šalies – pirkėjo – sąžiningumas ar nesąžiningumas įgauna prasmę, kai vienas arba abu sutuoktiniai, sudarydami sandorį, panaudojo apgaulę.

Be to, tuo atveju, kai pardavėjas ne tik neatskleidžia informacijos apie trečiųjų asmenų turimas teises į parduodamas akcijas, bet ir pateikia tai paneigiančius dokumentus, pirkėją pagrįstai galima laikyti sąžiningu įgijėju. Tokiu atveju iš pirkėjo

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų 2003 m. sausio 27 d. skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *D.Bertauskas v. UAB "Radijo stotis Laluna"*, Nr. 3K-3-124/2003 m., kat. 15.2.1.1; 15.2.2.7.

²²⁸

²²⁹ MIKELĖNAS, V.; et. a.l. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė*. Vilnius: Justitia. 2002, P. 198

sąžiningai įgytos akcijos negali būti išreikalautos, kadangi iš trečiojo asmens, esančio sąžiningu įgijėju, turtas negali būti atimamas, todėl restitucija negalima.²³⁰

²³⁰ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji analizė*. Vilnius: Justitia, 1996. P 501

Išvados

1. Akcijų pirkimas – pardavimas – viena iš verslo perleidimo formų, dažniausiai pasirenkama verslo subjektų. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad akcijų pirkimo pardavimo sandoriui yra taikomos bendrosios CK pirkimo – pardavimo nuostatos, nėra specifinio reguliavimo šiam sandoriui. Todėl nėra ir realaus mechanizmo, užtikrinančio pirkėjo teisių gynimą, būtina šiuos būdus užsitikrinti sutartinėmis nuostatomis, todėl bene vienintelis pirkėjo teisių apsaugos ir gynybos mechanizmas – sutartinės nuostatos.
2. Uždarnosios akcinės bendrovės akcijos pagal išraiškos formą gali būti dvejopos – materialios ir nematerialios, kurių apskaitai keliami poįstatyminiuose aktuose numatyti reikalavimai. Akcijų pirkėjui perkant tiek vienos, tiek kitos rūšies akcijas gali kilti problema dėl nuosavybės teisės pripažinimo ir perleidimo momento. Nuosavybės į materialiąsias akcijas perleidimas pagrįstai yra siejamas su akcijos fiziniu perdavimu ir įrašo joje padarymu, ir tai pagrįstai atitinka CK 4.49 str. numatytą nuosavybės teisės perleidimą. Tuo tarpu nematerialiųjų akcijų, kurias galima prilyginti kilnojamiesiems daiktams, nuosavybės teisės perleidimą reikia sieti su sandorio sudarymu ir tinkamu atsiskaitymu, o įrašo vertybinių popierių sąskaitose padarymas laikytinas tik nuosavybės teisės įforminimu ir šis faktas svarbus tik tiek, kad jį galima panaudoti prieš trečiuosius asmenis. Atsižvelgiant į tai, kad praktikoje kyla problemų nustatant nuosavybės teisės perleidimą, būtina įtvirtinti šį momentą įstatymu. Galima pritarti nuomonei, kad uždarnosios akcinės bendrovės akcijos turėtų būti tik materialiosios, o nuosavybės teisė į jas atsirastų po akcijos perleidimo ir įrašo materialiojoje akcijoje padarymo. Suprantama, tai apsunkintų akcijų perleidimą ir galbūt tai neatitiktų šiandieninių verslo tendencijų, tačiau atsižvelgiant į tai, kad uždaruųjų akcinių bendrovių akcijų savininkų pasikeitimas nėra dažnas ir jos neplatinašios viešai, manytina, kad tai suteiktų aiškumo.
3. Lietuvoje, kaip ir kitose kontinentinės teisės valstybėse, tiek pirkėjas turi pareigą atlikti įsigyjamos įmonės patikrinimą, kas tik tuomet atitiktų protingumo ir sąžiningumo principus, tačiau galioja stipresnė pardavėjo pareiga atskleisti informaciją. Galima pagrįstai teigti, kad Lietuvoje galioja principas *caveat vendor*, kadangi pirkėjas visose sandorio sudarymo stadijose gali ginti savo teises atsiradus pažeidimui dėl netinkamo informacijos atskleidimo. Kadangi akcijų sandorio objektas yra specifinis ir neapibrėžtas, pirkėjui esminės reikšmės turi tinkamas informacijos atskleidimas, todėl pardavėjas negalės būti laikomas

tinkamai įvykdžiusiu atskleidimo pareigą leisdamas susipažinti su bendrovės dokumentais – pardavėjas turi būti aktyvus informacijos atskleidime.

4. Kadangi įstatymai nenumato efektyvaus ir realaus akcijų pirkėjo teisių gynybos mechanizmo, pirkėjui esminę reikšmę įgyja sutartinės nuostatos – pardavėjo duodami pareiškimai ir garantijos. Šalys turi susitarti dėl jų apimties ir galiojimo laiko, o taip pat numatyti, kokie saugikliai suveiks esant jų pažeidimui. Nors sutartyje yra numatomi pareiškimai ir garantijos, pirkėjas nepraranda teisės remtis ir įstatymo garantuojamomis teisių gynybos priemonėmis. Vieno gynybos būdo pasirinkimas sutartyje neatima teisės remtis kitais gynybos būdais.
5. Lietuvos teisėje nėra pareiškimo ir garantijos atskyrimo, todėl su jų pažeidimu nėra siejamos skirtingos pasekmės. Pirkėjas įgyja teisę panaudoti teisių gynybos būdus atsižvelgiant į tai, ar sutarties ir pirkėjo interesų pažeidimas yra esminis ar ne esminis pažeidimas.
6. Nors daikto trūkumų instituto taikymui akcijų pirkimo – pardavimo atveju teismai Lietuvoje nepritaria, darytina išvada, kad pirkėjas turi teisę remtis daikto kokybę reglamentuojančiomis normomis, kadangi (a) akcijos yra ekonominiu santykiu yra susiję su parduodama įmone ir nuo įmonės būklės priklausys pati akcijų vertė; (b) akcijų perleidimu siekiama tokio pačio rezultato, kaip ir įmonės, kaip turtinio komplekso, perleidimu. Be to, teismai nors ir nelinkę taikyti daikto trūkumų instituto, tačiau šios normos pirkėjo teisių gynybos tikslu turėtų būti taikomos bent jau tais atvejais, kai yra įgyjamos akcijos, suteikiančios pirkėjui teisę kontroliuoti įgyjamą įmonę. Laikantis teismų nuomonės, jog akcijų pirkėjas negali remtis daikto trūkumų institutu (taigi tuo pačiu nėra taikomi ir įstatymo numatyti garantiniai terminai dėl daikto), verta paminėti, kad jis gali ginti savo teises kitais prievolinių teisių gynybos būdais, kurių pagrindinis yra nuostolių atlyginimas.
7. Nors dažnai šalys susitaria dėl teisių gynimo būdų sutartyje, tačiau tai nereiškia, jog jos negali pasirinkti kitų savo pažeistų teisių gynybos būdų. Pirkėjas visais atvejais turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius, nors jų nustatymas dažnai yra komplikuoatas – nėra aišku, ar turi būti vertinamos akcijos ir nustatoma jų vertė rinkoje, ar atsižvelgiama į turtą ir įsipareigojimus įmonės, kuri įgyjama.
8. Tuo atveju, kai pardavėjas ne tik neatskleidžia informacijos apie trečiųjų asmenų turimas teises į parduodamas akcijas, bet ir pateikia tai paneigiančius dokumentus, pirkėją pagrįstai galima laikyti sąžiningu įgijėju. Tokiu atveju iš pirkėjo sąžiningai įgytos akcijos negali būti išreikalautos, kadangi turtas negali būti išreikalautas iš trečiojo asmens, esančio sąžiningu įgijėju.

Literatūros sąrašas

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 -2262).
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914).
3. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatymas (Valstybės žinios., 2007, Nr. 17-626).
4. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkų įstatymas (Valstybės žinios, 1996, Nr. 16-412).
5. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas (Valstybės žinios, 2007, Nr. 17-627).
6. 2004 m. rugpjūčio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 1041 dėl uždaryjū akcinių bendrovių akcininkų - nematerialių akcijų savininkų asmeninių vertybinių popierių sąskaitų tvarkymo ir materialių akcijų savininkų registravimo uždarosiose akcinėse bendrovėse taisyklių patvirtinimo (Valstybės žinios, 2004-08-26, Nr. 132-4761).
7. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 1994-07-20, Nr. 55-1046).
8. Vertybinių popierių ir cirkuliacijos apskaitos taisyklės (Valstybės žinios, 2004-01-24, Nr. 13-413)
9. Civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 1964-07-10, Nr. 19-138).

Specialioji literatūra:

1. ANSON, W. R. *Principles of the law of contract*. In Black's Law Dictionary. 8th ed. (Editor in Chief Bryan A. Garner) Thomson West, 2007.
2. BARES, J.; DWORKIN, T.; RICHARDS, E. *Law for Business*. 9th ed. New York: McGraw-Hill Irwin, 2006.
3. BERG, A. *Drafting Commercial Agreements*. London: Butterworths, 1991.
4. BITĖ, V.; KIRŠIENĖ J. *Akcininkų išankstinio atsisakymo pirmumo teisės įsigyti parduodamas akcijas teisinis vertinimas*, Jurisprudencija. Mokslo darbai. 2008 5 (107).
5. BLACK'S LAW DICTIONARY. 8th ed. (Editor in Chief Bryan A. Garner) Thomson West, 2007.
6. CHEESMAN, H. *Business law: Legal environment, Online Commerce, Business Ethics and International Issues*. 6th ed. Upper Saddle River, N.J: Pearson Prentice Hall, 2007.

7. COESTER-WALTJEN, D. *The New Approach to Breach of Contract in German Law*. In COHEN, N.; MCENDRIC, E. *Comparative Remedies for Breach of Contract*. Oxford and Portland: Hart publishing, 2005.
8. CROSSIO, S.; FABBRI, R. *Representations and warranties in share purchase transactions: latest trends in the Italian practice*, The Metropolitan Corporate Counsel, June 2005.
9. DOMINAS, G. *Tarptautinė bankų terminuotos paskolos sutartis ir jos implementavimas Lietuvoje*. *Teisė*, Nr.33, 1999.
10. GYOT, C. *Major Legal Issues: Belgium*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007.
11. HICKS, A. *Cases and materials on Company law*. Oxford: Oxford university press. 6th ed. 2008.
12. JONK, M. *Major Legal Issues: Netherlands*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007.
13. KEENAN, D. *Company law*. 12th ed. Pearson Education Limited, 2006.
14. KELLY, D.; HOLMES, A. *Business law*. London, 1995.
15. KIRŠIENĖ, J.; KERUTIS, K. *Verslo perleidimas akcijų ar įmonės pardavimo būdu: teisinio reglamentavimo ir praktikos lyginamoji analizė*. *Jurisprudencija*, 2006 3(81).
16. KIRŠIENĖ, J., *et al.* *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis*. I tomas. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
17. LEWISON, K. *The interpretations of contracts*. London: Sweet and Maxwell.
18. MACINTYRE, E. *Essentials of Business law*. Pearsons Education Limited, 2007.
19. MCENDRIC, E. *Comparative Remedies for Breach of Contract*. Oxford and Portland: Hart publishing, 2005.
20. MIKELĖNAS V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.
21. MIKELĖNAS V., *et al.* Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Justitia: Vilnius, 2003.
22. MIKELĖNAS, V., *et. a.l.* Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Trečioji knyga. Šeimos teisė. Vilnius: Justitia. 2002.
23. MIZARAS V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Monografija*. Vilnius : Justitia, 2003.

24. MIZARAS, V. Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai (2), *Justitia* 2003, Nr. 5 (47).
25. MIZARAS V. *Pirkimo – pardavimo sutartinių santykių reguliavimas Civiliniame kodekse. Pardavėjo pareigos perduoti daiktą vykdymas ir šios pareigos neįvykdymo ar netinkamo vykdymo teisiniai padariniai* (3), *Justitia*, 2003, Nr. 6 (48).
26. PAPIRTIS, L.V, *et al. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. II tomas*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2007.
27. REED, S.; LAJOUX, A.; NESVOLD, P. *The art of M&A. A merger/acquisition/buyout guide*. 4th ed. McGraw Hill, 2007.
28. RYMEIKIS, T. *Nuosavybės teisė į akcijas ir jos perleidimas: Lietuvos įstatymų leidybos vystymasis ir tendencijos. Jurisprudencija*, nr. 57 (49), 2004.
29. SEALY, L.; WORTHINGTON, S. *Cases and materials in company law*. 8th ed. Oxford: Oxford university press, 2008.
30. SEMLER, F. *Major Legal Issues: Germany*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007.
31. SHASHKOVA A.V. *Russian Business Law*. Москва: АНКЛ, 2004.
32. SOULIER, J.; PIERSON SOULIER, G. *Major Legal Issues: France*. In WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. The Netherlands: Kluwer Law International, 2007.
33. STONE, R.. *The Modern Law of Contract*. Cavendish Publishing Limited, 2005.
34. The International Comparative Legal Guide. *Mergers & Acquisitions 2008*. Published by Global Legal Group, 2008.
35. VILIMAVIČIUS, A. *Akcijos ir akcinės bendrovės*. Lietuvos „Žinijos“ draugijos leidykla, Vilnius 1990.
36. WHALLEY, M.; SEMLER, F. *International Business Acquisitions: Major Legal Issues and Due Diligence*. 3rd ed. Kluwer Law International, 2007.
37. WHINCUP, M. *Contract Law and Practice (the English System and Continental Comparison)*, Deventer, The Netherlands: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1992.

Teismų sprendimai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 28 d. nutartis civilinėje byloje *N.P. v. UAB „Moduva ir Ko“*, Nr. 3K-3-112/2008, kat. 22.3.2 (S).
2. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *uždaroji akcinė bendrovė „Prioritetas“ v. Uždaroji akcinė bendrovė „Stramina“*, Nr. 2A⁵⁰-150/2008, kat. 22.3.2; 25.3; 46.
3. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 13 d. nutartis civilinėje byloje *R.D. ir J.D. v. UAB „Luodžio sala“*, 2A-126-567/2008.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Č. Kinderevičius v. J.Aleksandravičius*, Nr. 3K-3-386/2004, kat. 15.2.1.1; 15.2.1.3
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G.B.*, Nr.3K-3-614/2005, kat. 21.4.2.7.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 39 patvirtinta apžvalga dėl Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas, Nr. A2-18.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus nutartis 2008 m. sausio 7 d. civilinėje byloje *I. A. v. UAB „MCh granitas“*, Nr. 3K-3-87/2008, kat. 35.4; 35.5.
8. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. birželio 14 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G.B.*, Nr. 2A-200/2005.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 3 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Ūkio banko investicinė grupė“ v. G. B.*, Nr. 3K-3-145/2007, kat. 21.4.2.7 (S).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. liepos 14 d. nutartis civilinėje byloje *Valstybės turto fondas v. UAB „Domus altera“, Lietuvos profesinių sąjungų konfederacija, UAB „Trade project“*, Nr. 3K-3-287/2008, kat.21.4.1; 30.12.1; 41 (S).
11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje *Uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“ v. V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B.*, Nr. 2A-330/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. v. Valstybės turto fondas*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1; 45.12 (S).

13. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 29 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB "Ūkio banko investicinė grupė" v. G.B.* Nr. 2-424-41/06.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *D.F. v. V.F ir A.B.*, Nr. 3K-3-558/2006 (S), kat. 21.4.1.1, 45.12, 75.6.2
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis *V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A.*, Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.7 (S)
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Neringos žuvis“ v. A. P. II „Altana“*, Nr. 3K-3-168/2007, kat. 35.6.1 (S).
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. sausio 24 d. nutartis civilinėje byloje *M. Č. v. E. M., I. D., Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija*, Nr. 3K-7-4/2007, kat. 20.3.10; 129.2; 41(S)
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *V.K. v. Antano Armoškos įmonė*, Nr. 3K-3-168/2006, kat.44.2.5.17; 114.4 (S).
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. sausio 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vėjavaikė“ v. UAB „Sandeksa“*, Nr. 3K-3-42/2004, kat. 40.3.
20. Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. sausio 2 d. sprendimas civilinėje byloje *Uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“ v. V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B.*, Nr. 2-81-368/2008.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. gruodžio 18 d. nutartis civilinėje byloje *Vokietijos bendrovė "Gretsh-Unitas GmbH" v. V.Semeška*, Nr. 3K-3-1590, kat. 39.6.2.13.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario 11 d. nutartis civilinėje byloje *E.S. v. UAB „MG Baltic Investment“*, Nr. 3K-3-75/2008, kat. 42.8 (S).
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“*, Nr. 3K-3-1177/2003 m., kat. 39.2.3; 39.2.4; 39.6.1;40.10.
24. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje *V. B. , R. B. , M. B. , K. S. , M. T. , N. B. v. uždaroji akcinė bendrovė „Manage Holding“*, Nr. 2A-310/2008, kat. 42.6; 36.

25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 10 d. nutartis civilinėje byloje *L. B. v. Valstybės turto fondas*, Nr. 3K-7-470/2006, kat. 42.1; 45.12 (S)
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. spalio 9 d. nutartis *E.Morkūnienė v. AB "Turto bankas"*, Nr. 3K-3-1155/2002, kat. 15.2.2.6.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. gruodžio 22 d. nutartis civilinėje byloje *V. Č. v. H. L., J. L., K. G., R. G., M. J. A., V. A.*, Nr. 3K-3-609/2008, kat. 45.1, 45.12, 34.1, 34.7 (S)
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 11 d. nutartis civilinėje byloje *I. Š. firma „InSpe“ v. UAB „Folis“*, Nr. 3K-3-640/2006, kat.21.4.2.7 (S).
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2003 m. gegužės 19 d. nutartis civilinėje byloje *G.B. v. UAB „Ūkio banko investicinė grupė“*, Nr. 3K-3-612/2003, kat. 16.3.2.1; 21.2.2.1; 40.13
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 22 d. civilinėje byloje *G. D., D. Č., P. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėjos), J. P. M., R. P., L. U., K. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. L. T., UAB „Auremstus“, UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“, AB „Paminklų restauravimo institutas“*, Nr. 3K-3-455/2004, kat. 31.6.1 (S)
31. ¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinių bylų skyriaus 2006 m. gruodžio 1 d. nutartis civilinėje byloje *G. D., D. Č., R. J., R. J., B. J., G. O. K. (A. K. teisių perėmėja), J. P. M., S. P., L. U., M. U., P. V., V. Ž., M. Ž., R. Ž. v. UAB „Auremstus“, UAB „Statybos projektai ir ranga“, UAB „Asmitika“, AB „Paminklų restauravimo institutas“*, Nr. 3K-3-619/2006, kat. 35.6.1; 41 (S)
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *D. F. v. V.F ir A.B.*, Nr. 3K-3-558/2006 (S), kat. 21.4.1.1, 45.12, 75.6.2
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų 2003 m. sausio 27 d. skyriaus teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje *D. Bertauskas v. UAB "Radijo stotis Laluna"*, Nr. 3K-3-124/2003 m., kat. 15.2.1.1; 15.2.2.7.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. sausio 31 d. nutartis civilinėje byloje *AB "Santuva" v. AB "Klaipėdos maistas"*, Nr. 3K-3-99/2001, kat. 115.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. kovo 6 d. nutartis civilinėje byloje *A.P. v. AB bankas „Nord/LB Lietuva“, gyvenamųjų namų statybos bendrija „Šatrija“*, Nr. 3K-3-134/2006).

Elektroniniai dokumentai:

1. ANDREOZZI, G. W. *Using the Installment Method with Escrow Arrangements*. Prieiga per internetą <http://www.aicpa.org/pubs/taxadv/online/may2000/andre.htm>
2. BARTKUS, G. *Įmonių įsigijimo Baltijos šalyse teisiniai aspektai*. Prieiga per internetą <http://www.jbb.lt/upload/doc/lt/MA%20Baltic%20Legal%20Overview.pdf>
3. Europos sutarčių teisės komisija. Europos sutarčių teisės principai. 1999. Prieiga per internetą http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm
4. DAUSKURDAS, V. *Akcininkų ir akcijų apskaitos tvarka*. Prieiga per internetą http://www.buhalteris.lt/index.php?cid=259&new_id=501
5. FRIEDMAN R. *Fraudulent sale of a business*. Prieiga per internetą http://www.bizcbrand.findlaw.com/sblg/SBLGCHP5_g.html
6. FRIELINK, K. *What is due diligence investigation?* Prieiga per internetą <http://www.curacao-law.com/2007/06/05/what-is-a-due-diligence-investigation-2/>
7. GABY HARDWICKE SOLICITORS. *Warranties and Tax Covenant in Share Sales*. Prieiga per internetą <http://www.gabyhardwicke.co.uk/files/Warranties%20and%20Tax%20Covenant%20in%20Share%20Sales.pdf>
8. GUINASSO, J. *Court Awards \$900,000 for Breach of Letter of Intent*. Prieiga per internetą <http://www.schwabe.com/showarticle.aspx?Show=8977>
9. HALL D. *United Kingdom: Only Fools Or Liars? Breach Of Warranty Claims*. Prieiga per internetą <http://www.mondaq.com/article.asp?articleid=58592>
10. KLUMBYTĖ, S. *Akcijų ir turto (verslo) įsigijimo praktika ir reguliavimas Lietuvoje*. Prieiga per internetą www.eic-vilnius.lt/home/eic/lt/FilesForDownload/files/MA%20sandoriai%20LR%20ypatu%20mai.ppt
11. MARTIN, M.; TIGHE, D. *Due Diligence and Disclosure*. Prieiga per internetą http://www.manches.com/downloads/briefings/Due_Diligence_&_Disclosure.pdf
12. MISIUKAS, A. *Due diligence*. Prieiga per internetą <http://www.verslobrokeris.lt/index.php/due-diligence> .

13. NEIER, D. *Role of the Litigation Consultant in Post-Closing Purchase Price Adjustments.* Prieiga per internetą <http://www.nysscpa.org/cpajournal/2005/805/essentials/p66.htm>
14. PENTTILA, CH. *Corporate Earnout.* Prieiga per internetą <http://www.entrepreneur.com/growyourbusiness/sellingyourbusiness/article80562.html> [.]
15. Principles of European contract law Prepared by the Commission on European Contract Law. Prieiga per internetą http://frontpage.cbs.dk/law/commission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk/engelsk_partI_og_II.htm
16. RITMEISTER, M. *The Management Board's permission to disclose Due Diligence Information Before a Corporate Acquisition in consideration of the Impact of the Act to Improve the Protection of Investors (Gesetz zur Verbesserung des Anlegerschutzes).* 6 German Law Journal No. 2 (1 February 2005). Prieiga per internetą <http://www.germanlawjournal.com/article.php?id=576>
17. SELELIONYTĖ, S. *UAB akcijų apskaita.* Prieiga per internetą <http://verslas.banga.lt/lt/patark.full/432b06a69099c.1?vbanga2=97d089eb987608e0d72b3505a8f49e74>
18. SIEGEL, P. *Using Escrow Services When Buying Or Selling A Business.* Prieiga per internetą <http://www.bizben.com/articles/27-escrow-services.php>
19. ŠIUKŠTA, A. *Ar Lietuvoje investitorius, įsigydamas akcijų paketą, bei išliekančioji bendrovė bendrovių susijungimo atveju turėtų deklaruoti savo tikslus.* International Journal of Baltic Law: 1/2002. Prieiga per internetą www.cceol.com.
20. The principles of European contract law (Prepared by the Commission on European Contract Law). [interaktyvus]. [žiūrėta 2009 m. kovo 1 d.]. Prieiga per internetą http://frontpage.cbs.dk/law/comission_on_european_contract_law/PECL%20engelsk_partI_og_II.htm
21. The Requirements to Establish the Liability for Warranties of quality. Prieiga per internetą <http://faculty.pccu.edu.tw/~borshan/Session13.ppt#284,16>,
22. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Interaktyvus. Prieiga per internetą: <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2004/blackletter2004.pdf>
23. Vilniaus komercinio arbitražo teismo statistika: skaičiai ir tendencijos. Prieiga per internetą http://www.arbitrazas.lt/VKAT_statistika_iki_2007.pdf

24. Sale of Goods Act, 1979. Prieiga per internetą.
<http://www.jus.uio.no/lm/england.sale.of.goods.act.1979/34.html>
25. Law dictionary. Prieiga per internetą
<http://dictionary.law.com/definition2.asp?selected=158&bold=|||>
26. The Electric Library. Prieiga per internetą <http://www.lectlaw.com/def/c018.htm>
27. Investicinių terminų žodynas. Prieiga per internetą
<http://www.investopedia.com/terms/e/earnout.asp>

Santrauka

Akcijų pirkimo – pardavimo sutartis – vienas iš būdų perleisti ir įgyti verslą. Įstatymu specifiškai nėra reguliuojami sandorio sudarymo ir vykdymo klausimai ir jam yra taikomos bendrųjų pirkimo – pardavimų normų nuostatos, numatytos CK. Praktikoje šalys pačios sukūrė tam tikras specifines šios sutarties sudarymo, vykdymo taisykles.

Kadangi efektyvių pirkėjo teisių gynybos būdų įstatymai nenumato akcijų pirkimo – pardavimo sutarties kontekste, praktikoje yra suformuluotos tam tikros taisyklės, kurios yra pirkėjo teisių apsaugos garantija bei efektyvaus pažeistų teisių gynybos užtikrinimo priemonė. Pirkėjo teises apsaugančios priemonės yra pateikiamos pareiškimų ir garantijų pavidalu. Pateikdamas pareiškimus ir garantijas, pardavėjas patvirtina, kad neegzistuoja tam tikros aplinkybės ir kad jos neišnyks arba suteikiami užtikrinimai, kad tam tikros aplinkybės atsiras per tam tikrą laikotarpį..

Tačiau tam, kad pirkėjas žinotų, kokių garantijų ir kokia apimtimi yra būtina reikalauti iš pardavėjo, pirkėjas privalo elgtis protingai ir pats dėti pastangas tam, kad patikrinti įsigyjamos bendrovės būklę bei nustatyti vertę. Tuo pačiu pardavėjas turi pareigą atskleisti visą informaciją, kuri yra esminė pirkėjui ir kuri gali daryti įtaką akcijų vertei ir pardavėjo apsisprendimui dėl sandorio sudarymo. Pardavėjui neįvykdžius šios pareigos, pirkėjas įgyja teisę pasinaudoti sutartyje numatytais teisių gynimo būdais ir kompensuoti padarytą žalą. Nors akcijų sandoryje yra įprasta numatyti tokias priemones, šalys yra laisvos pasirinkti savo pažeistų teisių gynybos būdus: reikalauti sumažinti kainą, atsižvelgiant į garantuotą kainą ir realia akcijų vertę, reikalauti pripažinti sandorį negaliojančiu, kaip sudarytu dėl apgaulės. Pirkėjas visai atvejais turi teisę reikaluti nuostolių atlyginimo, netgi tada, kai teisių gynybos būdas netesybų forma buvo panaudotas.

Nepaisant to, kad akcijų sandorio objektas yra specifinis ir net išskiriamas į atskirą kategoriją negu įprasti daiktai, akcijų sandorio atveju pirkėju turi būti suteikiama galimybė remtis daikto trūkumo institutu. Kadangi tai vienas iš aiškiausiai įstatymo numatytų galimybių apginti pirkėjui savo teises. Akcijų pirkimo – pardavimo atveju, pirkėjas taip pat turi turėti galimybę remtis sąžiningo įgijėjo institutu, kadangi dažnai pasitaiko, jog akcijos yra perleidžiamos keletą kartų ir nesilaikant nustatyto reikalavimo, taikomo šiems sandoriams.

Summary

The share purchase agreement is the one of the methods to transfer and to acquire the business. The laws do not provide the specific regulation the share purchase agreement – it is regulated by the general provisions of sale – purchase provided by civil code. However the parties of the agreement have created specific provisions which regulate the conclusion and execution of the share purchase agreement.

Accordingly to the fact that the laws are not the mean to warrant the right of the buyer, the practice has formulated the guarantee of the seller's rights and effective mean to compensate the losses. These means are formulated as representations and warranties. By giving these representations and warranties, the seller warrants that particular circumstances shall not occur or shall occur within the time provided by the parties.

In order to know the warranties which shall be given by the seller and the scope of these warranties, the seller must examine the target and to calculate the value of it. The seller is obliged to disclose all information which shall be essential to the buyer. If this obligation of the seller is in breach, the seller is endowed to invoke all measures to protect its rights. Despite the fact that the share purchase agreement provides different measures, the buyer shall have the right to demand damages and other legal means.

According to the Lithuanian case-law, provisions regarding defect of the object of the agreement are not applied to the shares. However, in cases when the buyer of the shares obtains the right to control the target company, these provisions shall be applied. Besides, the buyer shall be endowed to lean upon the rights of subject which acquires the target company fairly.